

MUSU SPARNAI

OUR WINGS
PUBLISHER
ADDRESS

Lithuanian Protestant Journal, est. 1951
Lithuanian Ev. Reformed Church, est. 1555
5230 So. Artesian Ave., Chicago, IL, 60632, U. S. A.

TURINYS

		Psl.
Inž. Vytautas Trečiokas	TIKROVĖ IR PASAKA (viršelis)	
Dail. inž. H. Pavilionis	(Vinjetės)	
Vaclovas Prūsas	REFORMACIJA LIETUVOS KARALIJOJE	2
A. Solženicynas	KENTĖJIMO LAIŠKAS	11
Bronė Variakojienė	BIRŽELIO TRYLIKTOJI	15
P. B.	KURATORIUS PETRAS VARIAKOJIS	17
JėJašinskas	GENEROLAS SILVESTRAS ŽUKAUSKAS	22
Jackus Sonda	UNIVERSITETAN ANT ŠIENO VEŽIMO	36
Vilius Nastopka	DRAUGYSTĖ (Novelė)	59
Bronė Variakojienė	VASARIO ŠEŠIOLIKTOJI	73
M. Z-kas	NUTOLĘ PAVASARIAI	74
Kun. Fr. Skėrys	Kun. JURGIS ADOLFAS JAUDŽIMAS	75
H. Y. P.	ANTANINA KUTRIENĖ	76
O. D.	IEVA DUBRAITĖ-ŠERNIENĖ	77
O. D.	Prof. MYKOLAS GALVELĖ	78
Kun. Fr. Skėrys	FRICAS ŠLENTĖRIS	80
P. Kuginys	MIRUSIEMS	83
Petras Kuginys	MUS PALIKUSIAI ŽMONAI	84
* * *	PALMYRA SUVEIZDYTĖ-KRIKŠČIKIENĖ	84
* * *	K R O N I K A	85

LEIDĖJAS
REDAKCIINĖ KOMISIJA

Lietuvos Evangelikų Reformatų Bažnyčios Kolegija
Petras BRUŽAS, kun. Eugenius GERULIS, generalinis
superintendentas kun. Stasys NEIMANAS, Jonas
PALŠIS, Arvydas RAMONIS, Jonas VARIAKOJIS

REDAGUOJA

Petras BRUŽAS, 4429 S. Talman Ave., Chicago, IL,
60632, U. S. A.

ADMINISTRUOJA

Jonas PALŠIS, 5718 S. Richmond St., Chicago, IL,
60629, U. S. A.

KAINA

A U K A

REDAKCIJA rankraščius taiso, trumpina savo nuožiūra. Autorių pageidavimai gerbiami. Straipsniai su autoriaus pavarde, slapyvardžiu ar inicialais nebūtinai reiškia redakcijos ar leidėjo nuomonę.

 MŪSU SPARNAI
LIETUVIŲ EVANGELIKŲ REFORMATŲ ŽURNALAS

ĮSTEIGTAS 1951

1987 BIRŽELIS

NR. 62

Evangelikų reformatų bažnyčia Kaune.

REFORMACIJA LIETUVOS KARALIJOJE

Reformacijos įnašas į lietuvių tautos gyvenimą ir, bendrai, į Europos gyventojų lobyną yra toks žymus ir toks reikšmingas, jog nutylėti ir nieko apie ją neužsiminti, lyg jos nebūtų buvę, ypač ruošiantis švęsti taip vadinamą jogailinį Lietuvos krikštą, būtų nusikaltimas prieš istoriją ir prieš pačią lietuvių tautą, juo labiau, kad reformacija Lietuvos valdovų valdose prasidėjo ir plėtėsi ginant Lietuvos valstybinius reikalus ir jos gyventojų likimą.

Pradžią reformacijai Europoje, o taip pat ir Lietuvoje davė renesanso ir humanizmo sąjūdžiai, kurie rūpinosi žmoniškumu ir žmogaus išlaisvinimu iš tuomet viešpatavusios dvasinės ir fizinės vergijos. Šios renesanso bei humanizmo vardu sklindančios idėjos stipriau pajudėjo XIV a. britų karalijoje Oksfordo universiteto profesoriui Jonui Wycliffe (1320-1384) pradėjus atvirai jas aiškinti ir skelbti. Wycliffe skelbiamomis humanizmo idėjomis pirmasis vidurio Europos kontinente susižavėjo bohemy kilmės čekų kunigas, garsus pamokslininkas ir Prahos universiteto rektorius Jonas Husas (1369-1415), kuris, tarp kita ko, buvo prie Prahos universiteto įsteigtos Lietuvių Kolegijos statuto kūrėjas ir jos globėjas.

Jonas Husas buvo pirmasis, pradėjęs savo Betliejaus bažnyčioje sakomais pamokslais drąsiai ir negailestingai plakti Romos Bažnyčios nuo krikščioniškųjų tikėjimo pagrindų nukrypusius dvasiškus, prekiaujančius nuodėmių atleidimais, atlaisvais, relikvijomis ir, be to, dar vedančius palaidą gyvenimą. Husą pasekė prof. Jeronimas Pragiškis (1371-1416), kurs, būdamas iškalbingas ir energingas, sėkmingai visoje Čekijoje platino humanistines idėjas. Lankydamasis svetimuose kraštuose, jis vykusiai tyrinėjo socialinę žmonijos santvarką bei žmonių pažiūras, polinkius. Apvažinėjęs daugelį kraštų, Mažąją Aziją, pavaikščiojęs Išganytojo pėdsakais, 1392 m. atvyko į valdovo Vytauto valdomą Lietuvą - Lietuvos karaliją. Čia jis išbuvo iki 1398 metų. Buvo priimtas valdovo Vytauto, su kuriuo aplankė Varėną, Vitebską bei kitas vietoves.

Prof. J. Huso sukeltas tautiškai religinis judėjimas buvo skaudi rakštis Romos katalikų dvasiškijai ir patiems popiežiams. Todėl 1415 m., apkaltinant herezijos skelbėju ir platintoju, Šventos Romos Bažnytinis susirinkimas Konstančioje pasmerkė Husą ir jo visus raštus. Kaip heretikas, jis buvo sudegintas ant laužo. Tokio pat likimo susilaukė ir prof. J. Pragiškis. Ir jis buvo sudegintas gyvas laužo liepsnose, prieš tai dar porą metų pakankinus kalėjime.

Nužudžius Husą, Pragiškį ir kitus Čekijos tautinio sąjūdžio "heretikus", žuvo Huso sukurta ir "heretiku" remiama Lietuvių Kolegija. Tačiau lietuvių ryšiai su už žmogaus ir už visos vieningos Čekijos laisvę kovojusiais "heretikais" nenutrūko, bet buvo stipriami ir plečiami, ypač politiniu ir kariniu atžvilgiu. Kad lietuvių ir čekų tautos siekiai sutapo kaip du vandens lašai, tai negalima abejoti, nes ir vieni ir kiti kovojo ir siekė tautinės nepriklausomybės, savistovumo - valdytis taip, kaip jų tautų interesai ir kaip tuometinė gyvenimo raida reikalavo.

Tie siekiai bei abejų tautų ryšiai buvo aptarti su valdovu Vytautu, lankantis Lietuvoje prof. J. Pragiškiui religinės misijos priedanga prisidengus. Jie ypatingai sustiprėjo 1421 metais, atsilankius pas valdovą Vytautą Čekijos pasiuntiniams ir jiems paprašius Vytautą priimti Čekijos karališką karūną ir būti visos Čekijos karaliumi. Aptarus su pasiuntiniais politines pasekmes, Valdovas Vytautas sutiko būti Čekijos karaliumi. Priėmęs Čekijos valstybės karūną, savo vietininku į Čekiją pasiuntė pusbrolių Žygimantą Kaributaitį ir apie 5-7000 Lietuvos karių.

Šitokių darnų čekų-lietuvių politinių ir karinių bendradarbiavimą nutraukė popiežius Martynas V, grasydamas visuotiniu kryžiaus karu ir dar ekskomunika, jis privertė valdovą Vytautą atsisakyti unijos su čekais. Gi Vytauto vietininkas Žygimantas "nepakluso": jis ir toliau pasiliko Čekijoje ir kariavo su Čekijos ir Lietuvos priešais, rėmusiais kryžiuočių ordiną.

Aiškiai matyti, kad "Jogailos vasalas" valdovas Vytautas (kaip kas savo rašiniuose paniekinančiai tai pabrėžia) buvo ne tik gabus karys, bet ir neblogesnis politikas, nes jis, sutriuškinęs kryžiuočius prie Žalgirio 1410 m. ir 1421 m. priėmęs Čekijos karališką karūną, kariaudamas jau vidurio Europos teritorijoje su Kryžiaus Ordino "riterių" rėmėjais, pusbroliui Žygimantui vadovaujant, silpnino ir taip jau silpstantį Kr. Ordiną. Ir iš tikro, jis tiek nusilpo, kad nepraėjus nei šimtmečiui - visiškai sunyko, o tuomet Mažąją Lietuvą (Prūsiją) valdantis kunigaikštis Albrechtas Brandenburgietis, turintis kiek lietuviško kraujo, 1525 metais pasidavė Lietuvos-Lenkijos karalijų globai, atseit, jis tapo vasalu, o visa kng. Brandenburgiečio valdoma Mažoji Lietuva pasidarė vasalija. Tokiu būdu, visa Mažoji Lietuva prisiglaudė prie Didžiosios Lietuvos.

Čia tenka kiek daugiau nukrypti nuo temos ir pabrėžti, kad Valdovo Mindaugo laikais popiežiaus Inocento IV-jo Lietuva buvo pripažinta karalija visiems laikams, kad ta karališkoji teisė niekad popiežių nebuvo atšaukta ar panaikinta, kad valdovui Vytautui karališkas teises ir titulą suteikė ne vien tik čekai, bet ir Romos imperatorius Sigismundas Luksemburgietis specialiu dokumentu,

kad šis dokumentas nebuvo atšauktas ar panaikintas, bet atvirkščiai: imperatoriui S. Luksemburgiečiui prašant, jis buvo dar su tvirtintas Vienos Universiteto juristų konsiliumo nutarimu, kuria me sakoma, kad Romos Imperatorius, būdamas aukštesniu už kitus valdovus, turi teisę suteikti kitiems karališką titulą ir karūną; ir dar daugiau, Vienos Universiteto juristų deklaracijoje sakoma, kad buvo ir gali būti valdovai karaliais karūnuoti ir be popiežiaus sutikimo, ir kad religinės apeigos nebūtinės ("Enc. Lituanica", VI t. 218 p.). Atseit, Valdovas Vytautas buvo pripažintas karaliumi ir juo pasiliko, nes jo teisė į karališką titulą ir vainiką nepasinaikino, fiktyvų Horodlės aktų turinį paskelbus bei lenkams pagrobus siunčiamą Vytautui karališką karūną.

Romos imperatorius rašte dar tvirtino, kad valdovui Vytautui suteikiama karūna ir karališkas titulas jokių būdu nepažeidžia krikščionybę Lietuvoje ir nepakenkia Lietuvos-Lenkijos santykiams, su kuo sutiko ir Lenkijos Karalius Jogaila.

Šią valdovo Vytauto ir Lietuvos teisę į karališkąjį vainiką ir į karališkąjį titulą užtemdė ir nuslopino, bet nepanaikino klasta ir apgaule lietuvių tautos "krikštaitėviai" lenkai ir jų katalikiškoji hierarchija, kaip kardinolas Oleśnicki's, kun. J. Długosz'ius savo kelių tomų istorija iškraipytuose veikaluose ir kiti Lenkijos šovnistai. Todėl šiandieną tvirtinti, neišsigilinus į feodalinių įvykių raidą, remiantis tik šių dienų galvosena, kad "Vytautas buvęs tik paklusnus Jogailos ir Švitrigailos vasalas", kad "privežtieji lenkų kunigai su Vytauto pagalba naikino senovės istorinius paminklus", kad "draudė dainuoti tautines liaudies dainas", kad "Vytautas, grobdamas rusų žemes ir prijungdamas jas prie Lietuvos, lietuvių tautos reikalams neturėjo laiko" ir t. t. - grynas istorijos nežinojimas arba, mažiausia, istorinis nesusipratimas ("Tautos Gyvybė", 1986 m. 2 ir 3 nr.).

Wicliffe-Huso humanizmo poveikyje bei įtakoje sukeltas reformacinis sąjūdis, skatinęs vieningos tautinės valstybės mintį ir virtęs tautiniai revoliuciniu sąjūdžiu, nukreiptu prieš Šventosios Romos globojamą imperialistinę hegemoniją bei prieš katalikiškąjį kosmopolitizmą, sudrebino visą pasaulį. Tai sąjūdis, kuris buvo nukreiptas prieš viduramžiais viešpatavusį feodalizmą, prieš tuomet buvusią socialinę santvarką, tai sąjūdis, kuris padėjo pagrindus Naujųjų Amžių epochai, atskiro individo ir tautų laisvei. Galima sakyti, kad dirvą reformacijai paruošė Wicliffe-Huso skelbiamos idėjos, kad vartus plačiau jai atkėlė Martynas Luther'is, o ją sustiprino Jonas Calvin'as.

Prof. Martynas Luther'is (1483-1546), medicinos daktaras ir augustijonų vienuolis, buvo žymiausiu reformatoriumi, krikščionių tikėjimo atnaujintoju. Kartą susiūdomavęs vienuolyno kampe dul-

kėmis apdengta Biblija, jis ją daugiau jau nebepaleido iš rankų. Juo daugiau jis ją skaitė, juo labiau aiškėjo Romos popiežių ir Katalikų Bažnyčios klaidos bei nukrypimai nuo Išganytojo skelbtos Evangelijos. Jis tad ne tik bažnyčioje aiškino Biblijoje rašomą tiesą - Dievo žodį, bet dar 1517 m. spalio mėn. 31 d. prikėlė prie Wittenbergo bažnyčios durų 95 tezes, kuriose kritikavo katalikų Bažnyčios hierarchiją už prabangų gyvenimą, už prekybą relikvijomis, indulgencijomis bei atleidimais nuo nuodėmių už pinigus ir t. t. ir t. t. Tai buvo per daug drąsus Luther'io veiksmas, kuris, ne lyginant perkūnas, sukretė Šventąją Romą. Todėl jis buvo ekskomunikuotas ir už akių nuteistas sudeginti ant laužo, bet išsigelbėjo gavęs prieglaudą Eisenach'o pilyje, kuri dabar yra Thuringen'o provincijoje, Rytų Vokietijoje. Eisenach'o pilyje begyvendamas, išvertė į vokiečių kalbą Bibliją. Toje pilyje jis ir mirė.

Teisininkas ir teologas Jonas Calvin'as (1509-1564) buvo Šveicarijos reformatorius, humanisto ir teologo Ulricho Zwingli'o (1484-1531) pasekėjas. Jis griežčiau pravedė Bažnyčios reformą, pagrindan dėdamas evangeliškų Bažnyčių santvarkai demokratiškus ir asmens laisvės principus. Kai Luther'is siekė tik pašvartinti nugyventą katalikų Bažnyčią, tai Calvin'as pasielgė diametraliai priešingai - visiškai atmetė Romos Bažnyčią ir visą ant pagrindų išaugusią socialinę feodalizmo santvarką.

Štai tų dviejų žymių vakarų Europos vyrų reformacinis mokslas bei doktrinos XVI amžiaus pradžioje pasiekė ir Lietuvą. Luther'io skelbiamos reformacinės doktrinos visoje Lietuvoje išsiplėtė per Mažąją Lietuvą dėka Mažosios Lietuvos valdovo kunigaikščio Albrechto Brandenburgiečio, kurio motina buvo Lietuvos - Lenkijos karaliaus Žygimanto Senojo (1467-1548) sesuo, Jogailos giminės atšaka - palikuonė.

Kng. Albrechtas Brandenburgietis (1490-1568), tapęs reformatoriumi, remdamas reformacijos sąjūdį lenkų nužemintoje Lietuvos kunigaikštijoje ir tebeviešpataudamas Liublino Unijos pasirašymo išvakarėse, stengėsi visas lietuvių gimines sujungti į vieną valstybę. Greičiausia tais sumetimais jis 1544 m. įsteigė Karaliaučiuje (lietuvių tuomet vadinamoje Tvankstėje) Albertinos vardu pavadintą universitetą, kuriame profesoriavo žymiausi lietuviai profesoriai. Jų dėka pasirodė pirmosios lietuvių kalba knygos, kaip Ragainėje gimusio Martyno Mažvydo (a. 1520-1563) katekizmas su elementoriumi - "Catechismvsa Prasty Szadei, Mokslas skaitima raszta yr giesmes del kriksczianistes bei del berneliu iaunu... ", kuri ir buvo atspausdinta Karaliaučiuje kng. Albrechto Brandenburgiečio lėšomis 1547 metais.

Tai svarbus kultūrinis reiškinys lietuvių tautos istorijoje, kai pirmą kartą buvo padaryta pradžia ir padėtas tvirtas pagrindas

lietuvių kalbos raštijai, kai pirmą kartą spausdintu žodžiu prabil-
tą į baudžiava prislėgtą lietuvių valstietį - "Broliai, seserys, imki-
te mane ir skaitykit"... Tokiu būdu Mažoji Lietuva tapo lietuviš-
kos kultūros ir spausdinto lietuviško žodžio židiniu, bet ne Vilnius
ir ne universitetu perkrikštyta Vilniaus Akademija, ir juo labiau
ne Krokuva. Vilniuje juk buvo tik jėzuitų tvarkomas ir vadovauja-
mas lenkinimo židiny.

Reformacijai Europoje plečiantis, kurios nesunaikino nei inkvi-
ziciniai teismai, nei laužų liepsnos, Lietuvą pasiekė ne tik iš Ma-
žosios Lietuvos sklindanti humanizmu pasipuošusi ir lietuvišku-
mu persisunkusi reformacijos banga, bet taip pat ir Šveicarijos
bei kituose vakarų Europos universitetuose studijuojančio Lietu-
vos jaunimo dėka; betgi ją lietuvių tautoje įgyvendino ir stiprino
Lietuvos savi ir lietuviški raidos reikalavimai, kai lenkai ir len-
kiškoji katalikų hierarchija, į Lenkijos sostą įsodinusi pusrusių
tartarą Jogailą (popiežius Pijus II savo veikale "De Stetu Euro-
pae" Jogailą tiesiog vadina "Nationae Tartarus"), pasiryžo klasta
ir apgaule užgniaužti visos Lietuvos savistovumą, kai jie panoro
ją paversti tik paprasta Lenkijos provincija, kai jie via Cracovia
naikino vislab, kas tik buvo lietuviška. Štai, va, tai ir buvo pagrin-
dinė priežastis, kodėl Lietuvą valdantieji Lietuvos didikai, valdo-
vui Vytautui jau mirus, platino DLK (faktinai turėtų būti vadinama
karalija) liuteronų, kalvinistų ir vėliau atsiradusių arijonų tikėji-
mą. Ir nenuostabu, nes reformacija nebuvo vien tik religinis sąjū-
dis, kaip tai nupiešia kai kurie vienašališki istorikai. Reformacija
dar Huso lūpomis aiškiai pasisakė už tautų savistovumą, už žmo-
gaus išlaisvinimą iš politinės, ekonominės ir dvasinės vergijos.

Reformacijos mokslui bei renesanso-humanizmo idėjoms Ma-
žojoje ir Didžiojoje Lietuvoje plėsti buvo vartojama šnekamoji
liaudies kalba - igimta lietuviška, bet ne lenkų, kaip tai darė dva-
ruose įsitvirtinę iš Lenkijos atvykę lietuvius lenkinti katalikų ku-
nigai. Reformacijos pasekėjų buvo steigiamos užguitai liaudžiai
šviesti mokyklos, spausdinami raštai, knygos; buvo verčiamas į
lietuvių kalbą Šv. Raštas, steigiamos bibliotekos. Tokio sąjūdžio
žymiausi rėmėjai ir globėjai buvo Abraomas Kulvietis (a. 1510-
1545), Mikalojus Radvilą Juodasis (1512-1584), Stanislovas Rapa-
lionis (1485-1545), kurio lotyniškame antkapio epitafe Karaliau-
čiaus katedroje buvo įrašyta: "Čia guli didis vyras, lietuvių tautos
garbė", Žemaitis Augustinas Jomantas (a. 1525-1576) ir daugelis
kitų. Pažymėtina, kad ne vienas jų buvo katalikų tikėjimo kunigu,
kad jie visi buvo baigę aukštuosius mokslus įvairiuose vakarų Eu-
ropos universitetuose, kad jie buvo apgynę doktoratų disertacijas,
kad jie buvo profesoriais Karaliaučiaus bei kituose universitetuo-
se, kad jie buvo susipratę Lietuvos tėvynainiai, kad jie rašė lietu-

vių kalba.

Abraomas Kulvietis buvo kanoniškos ir civilinės teisės mokslų daktaras, išventintas katalikų kunigas, bet jis be kapitulos leidimo įsteigtoje reformacinių pažiūrų kolegijoje ir Šv. Onos bažnyčioje Vilniuje skelbė ir aiškino anglo reformatoriaus J. Wicliffe humanistines idėjas. Aišku, jis nebuvo nepastebėtas lenkomaniskai nusiteikusiai katalikiškosios hierarchijos. Pašauktas stoti į konsistorijos teismą - pasitraukė į Mažąją Lietuvą. Ir tai įvyko 1542 metais. Tokiu būdu, artimųjų išpėtas, išvengė mirties ant laužo

Kauno lietuvių evang. reformatų bažnyčia 1987 m. kovo mėn. Ja naudotis tikintieji negali, nes okupantas yra ją nusavinęs. Ji yra prie laiptų į Ukmergės plentą, prie Mackevičiaus g-vės (1863 m. sukilėlių vadas).

liepsnose bei kartuvėse. Bet, vis dėlto, jis nemirė natūralia mirtimi. Abraomo Kulviečio motina Elzbieta laiške kunigaikščiui Albrechtui rašo, kad "sūnus mirė ne natūralia mirtimi, bet jo priešų katalikų papirkto gydytojo nunuodytas" (Jokūbas Kregždė, "Lietuvos reformatų raštija", 54 p.). Palaidotas kalnelyje Jonavos apylinkėje, prie Kulvos dvaro namų.

Reformacija, skleisdama greta Evangelijos humanistines idėjas ir gindama tautos ir visų nuskriaustųjų teises, apėmė visą Lietuvos karaliją, bet negalima tvirtinti, kad Lietuvos kunigaikštiją, kaip skelbia lenkams pataikaujantieji. Palyginti, reformacija tiek išsiplėtė, kad iš Trento konsiliumo, kuris buvo sušauktas 1545-63 metais tikslu aptarti kovą su reformacija, grįžusi katalikiškoji hierarchija pasistengė pasikviesti jėzuitus, kurie, žinoma, ir atsikraustė į Vilnių prievartinės unijos su lenkais pasirašymo išvakarėse - 1569 metais.

Liublino seime, kuriame buvo sprendžiama Lietuvos ateitis, jos savistovumas, tiksliau tariant, jos galutinis palaidojimas, Lenkijos delegatai, kaip Krokuvos kardinolas Padniwski's ir kiti, buvo tokie ižūlūs, kad atvirai drįso pasakyti, jog Lietuva jau Horodlės aktais yra dovanota Lenkijai, o Lenkijos iždininkas Dembinski's tuojuo pareikalavo, kad būtų suvažiavimo priimtas ir patvirtintas nutarimas, jog Lietuva įjungžiama į Lenkijos karalystę, kad panaikinama Lietuvos vardas "Magnus Ducatus Lithuaniae" ir ji būtų jau vadinama tik "Nowa Polska".

Lietuvos delegacija, vadovaujama Mikalojaus Radvilos Rudojo (1512-1584), pareiškė griežtą protestą ir demonstratyviai apleido derybų salę. Tuomet paskutinis Gedimino dinastijos monarchas Žygimantas Augustas, pataikaudamas lenkams ir lyg pasityčiodamas iš Lietuvos delegacijos, atplėšė trečdalį Lietuvos žemių ir jas prijungė prie Lenkijos, unijos akto dar nepasirašius, kaip Palenkę, Podolę, Voliniją ir Kijevą ("Enc. Lituanica, III t., 426-9 p.; Jkb. Kr., "ref. Liet.", 110 p.).

Atvykę Lietuvon jėzuitai, turėdami tikslą sunaikinti pasireiškusį renesanso, humanizmo ir ypač gerai jau išivyravusį reformacijos sąjūdį, kurio dėka plėtėsi kultūrinis ir politinis švietimas, kilo lietuvių tautinė sąmonė, laisvės ir savistovumo troškimas, pradžioje, palyginti, elgėsi padoriai, nes jiems rūpėjo prisiauklėti diduomenę, kuri juk valdė kraštą. Net tokio žymaus kalvinisto-reformatoriaus ir Lietuvos savistovumo gynėjo Mikalojaus Radvilos Juodojo (1515-1565) vaikai buvo perauklėjami katalikais užsimaskavusio jėzuito.

Istorija mums teigia, kad jėzuitams rūpėjo klasta ir kartu mokyklinėmis priemonėmis nugalėti išsigalėjusią Lietuvoje reformaciją, protestantizmą ir paruošti žmonių, pasiryžusių ir sugebančių

kovoti už katalikybės išsiviešpatavimą ne vien tik Lietuvoje, bet ir visoje rytų Europoje, todėl tokioje Vilniaus jėzuitų įsteigtoje akademijoje lietuvių kalbai nebuvo vietos; ji niekad joje ir nebuvo dėstoma. Kad pavedus rytų Europą Vatikano valiai ir galiai, jėzuitai stoji už lenkų kalbą visuomenės gyvenime (K. Jablonskis, "Lietuvių kultūra ir veikėjai", Vilnius, 1973 m., 308 p.). Jie net sugebėjo paveikti karalių Steponą Batorą (1576-1586), kuris slaptame rašate popiežiui Sikstui V siūlė: "Užkariauti visą Rusiją, sujungti ją su Lenkija, išvyti turkus iš Europos ir palenkti (prijungti) visą Europą popiežiaus paklusnumui" (Viktoras Karosas, "Lietuvos ryšys su Amerika", Čikaga, 1973 m., 308 p.).

Gerokai jau išsitvirtinus, pasijutus galingais, tuomet intelektualinės kovos priemonės jėzuitų buvo pakeistos smurtu. Tuomet labai žiauriai pradėta naikinti vislab, kas tik buvo sukurta reformacijos - "kitatikių-eretikų"; net ir pačių "eretikų" nepaliko ramybės - ir jie buvo naikinami mirtimi. Štai, pora pavyzdžių:

1. Radvilos Juodojo sūnus Jurgis Radvila (1556-1600), kuris buvo perauklėtas užsimaskavusio jėzuito kataliku, būdamas jau Vilniaus-Krokuvos vyskupu ir Romos katalikų Bažnyčios kardinolu, 1581 metais išsakė išrinkti iš esančio prie vyskupo rūmų knygyno visas protestantų knygas ir jas aikštėje sudeginti. Jam talkininkavo brolis Kristupas Radvila Našlaitėlis (1549-1616), "kuris už 5000 dukatų atpirkęs tėvo išleistos Brastoj Biblijos likusius egzempliorius, liepė juos aikštėje sudeginti. Knygų deginimo iškilmės buvo atliktos Vilniuje prie Šv. Onos bažnyčios Didžiojo Šeštadienio dieną. Ir taip, "Vilniuje buvo toks spektaklis, kokio Lietuva, kaip buvusi, nebuvo mačiusi" (Untulis ir Laisvūnas, "Nuo Perkūno iki Bazilikos", Kaunas, 1938 m. 74 p.). Tą dieną buvo viešai sudeginti du vežimai knygų ir senų slavų-gudų kalba rašytų rankraščių. Taip buvo naikinamas svarbus Lietuvos istorinis turtas.

Tuo pat metu, apdaužę keletą reformatų, Jėzuitų Akademijos mokiniai sugriovė "eretikų" spaustuvę, o Vilniaus vyskupas ir kardinolas J. Radvila be jo leidimo uždraudė spausdinti ir platinti knygas.

Čia norom nenorom tenka prisiminti, kad ir XX-me amžiuje panašūs įvykiai vyksta. Lietuvą okupavus, Stalino raudonosios armijos sunkvežimiais, kurie buvo pagaminti amerikiečio Fordo Staliniui dovanotose įmonėse, 1940 metų rudenį iš Kauno senamiestyje esančio Katalikų Bažnyčios Archyvo buvo nuvežtos visos Lietuvos metrikų knygos į Petrašiūnuose buvusį popieriaus fabriką. Ir taip jos popieriaus fabriko katiluose buvo sunaikintos. To paties likimo susilaukė ir Marijampolės vienuolyno keturių tūkstančių tomų brangi, retų knygų biblioteka. Ir jas "suvirškino" popieriaus fabriko katilai. Panašiai elgėsi ir Hitlerio naciai. Jie nepageidaujamas

knygas degino miestų aikštėse ir taip pat draudė be leidimo spausdinti naujas.

2. Tais laikais, XVI-XVII a., katalikiškasis avangardas-vadovaujantieji jėzuitai, būdami fanatiški kitų tikybų atžvilgiu, neapykantą skiepijo ir kitiems, net kolegijų ir Akademijos mokiniams. Todėl fanatizmo reiškiniai dažnai sprogdavo įvairiomis riaušėmis ir kartais net kruvinomis, juo labiau, kai civilinė karaliaus vyriausybė toleruodavo ir net patylomis remdavo. Pavyzdžiui, Vilniuje bei kitose vietovėse jėzuitų sufanatizuota minia ir jų mokiniai bei studentai užpuldinėdavo ir naikindavo "eretikų" kultūrines įstaigas - knygynus, bažnyčias. Reformatų bažnyčia Vilniuje pirmą kartą buvo sugriauta 1591 m., antrą kartą - 1611 m., o 1682 metais bažnyčia buvo sugriauta paskutinį kartą. Po to Bažnyčios ir civilinės valdžios potvarkiais jau nebuvo leista atstatyti nei bažnyčios, nei bibliotekos, nei kitokios reformatų kultūrinės įstaigos. Kai reformatai paprašė karaliaus Sigismundo Vazos (1587-1632) leisti jiems įsteigti ir veikti Vilniuje aukštajai mokyklai universiteto teisėmis, tai karalius neleido. ("Enc. Lit.", IV t. 452-6 p.).

3. Jėzuitų misija bei tikslas, skirti kovai su reformacija, pradžioje buvo įgyvendinami ideologiniu būdu - raštu ir žodžiu. Toks jėzuitų būdas reformacijai nugalėti buvo žmoniškas, visiems priimtas ir visam kraštui naudingas. Tačiau, jėzuitams ir visai katalikiškajai hierarchijai pasijutus nugalėtojais, pradėta nesisikaityti su priemonėmis, pradėta vadovautis principu - tikslas pateisina priemones. Ir taip, graži ir tolerantiška priešreformacinė kova buvo pakeista brutaliu vėzdu ir net kartuvėmis.

1689 metais buvo nuteistas ir inkvizitiškai žiauriai nužudytas buvęs Vilniaus Akademijos auklėtinis, jėzuitų ordino vienuolis, Lietuvos Brastos pavieto teisėjas ir Lietuvos Tribunolo narys Kazimieras Liščinskis (1634-1689) tik už tai, kad jis nuomonę išreikšdamas, o gal tik kitų atpasakodamas ir kritikuodamas, buvo parašęs ir išleidęs 260-ties lapų veikalą "De non axistentia Dei" - Apie Dievo nebuvimą. Jau pats knygos pavadinimas sako, kad knygoje nebuvo stengtasi įrodyti Dievo nebuvimas, bet tik nagrinėjamas Jo esimas ir neesimas, gvildenant tuometines pasaulyje buvusias būvio teigiamas ir neigiamas tiesas. Naivu būtų galvoti, kad Lietuvos Tribunolo narys, rašydamas tokį kontraversinį veikalą, nebūtų žinojęs ir supratęs tuometinės fanatizmu persunktos padėties.

Kazimierą Liščinski, kaip bedievių eretiką, teisė ir pasmerkė Vilniuje sudaryta jėzuitų ir kunigų komisija, dalyvaujant Vilniaus Akademijos profesoriams. Fanatizmas tuomet viešpatavo taip stipriai ir taip veiksmingai, jog kaltinamajam Lietuvos Tribunolo

teisėjui K. Liščinskui nebuvo duota galimybė pasiteisinti, nes jis, kaip dabartinėje komunistinėje "teisingumo" sistemoje priimta, buvo jau iš anksto fanatizmo apsėstų teismo kaltintojų pripažintas kaltu. Nuteisus, Liščinskio turtas buvo atimtas, o sodyba, kurioje gyveno ir rašė, buvo sudeginta ir sulyginta su žeme, kad net žymės nebeliko.

Paprašius karalių Joną Sobieski (1629-1696) teismo sprendimą patvirtinti, pranešta: "Jo karališkoji didybė su senatoriais teikėsi pripažinti Liščinską kaltu ir todėl... Liščinskis į kartuves palai-pintas pats dešine ranka turi sudeginti savo raštus, o paskui turi būti ant laužo sudegintas ir pelenais paverstas..." Sudeginus raštus, kryžkelėje už miesto budelis nukirto Liščinskiui galvą, o po to, pirma galva ir vėliau kūnas buvo įmestas į laužo liepsnas.

Jėzuito ir teisėjo K. Liščinskio egzekucija buvo atlikta Varšuvoje, kadangi ji dar "teisė" Lenkijos Rzeczpospolitinis Senatas.

Tokiomis ir kitokiomis priemonėmis tariamo jogailinio Lietuvos "krikšto" tęstinume sunaikinus reformatų gražiai, tvarkingai ir tvirtainuosekliai vykdomą Lietuvos karalijoje kultūrinį ir švietimo darbą ir dar primetus prievartinės Liublino Unijos sutartim "polską Wiarą" su lenkišku liežuviu, lietuvių tauta buvo palaužta ir priversta tarnauti Rzeczpospolitai, o per ją - vergišku nusiže-minimu popiežiams, imperatoriams, hercogams, carams ir net vi-sokio plauko feodalams, šlėktoms.

Jei katalikybė nebūtų buvusi prievarta brukama lenkišku liežu-viu tariamo jogailinio "krikšto" priedangoje, tai lietuvių tauta, re-formacijos vedama kultūros ir švietimo lietuviškais keliais, nebū-tų taip sunykusi, nebūtų kitų naikinama ir engiama. Tikriausiai, ji būtų išlikusi savistovi, nepriklausoma ir visai kitokiuose rémuose, negu kad mes dabar vaizduojamės...

* * *

ALEKSANDRO SOLŽENICYNO KENTĖJIMO LAIŠKAS

Garsaus rašytojo Aleksandro SOLŽENECYNO laiškas rusų ortodoksų bažnyčios galvai patriarchui PIMENIUI.

Šis "gavėnios laiškas" pagarsėjusio rusų rašytojo ir literatūros Nobelio premijos laimėtojo Aleksandro Solženecyno rusų ortodoksų Bažnyčios vyriausiajai galvai - Patriarchui Pimeniui - rado vakarų spaudoje platų atgarsį. Jis atspausdintas ištiesai "Missionsbund - Licht im Osten" atskiru leidiniu Nr. 7, 1974 m. gegužės mėnesį: rusų kalba ir vokiečių kalbos vertimu. Lietuviškai šis vertimas pateikiamas sekančiais:

Švenčiausias Dignitore !

Ortodoksų tikėjimo rusų žmones, kurie dar nėra visai išmirę, slegia, tai, ką šitas laiškas nusako, kaip antkapio paminklas galvūgalyje, sutraiškąs jų krūtinę. Visi tai žino, nes jau ir viešai apie tai garsiai pasisakyta, bet dabar vėl visi kažkaip aptilo, lyg pasmerkti.

Bereikėjo tik šio mažo akmenėlio, kuris neleidžia tylėti. Toks akmenėlis ir mane išjudino, kai išgirdau Jūsų Ganytojišką laišką Kalėdom. Giliai supurtė mano krūtinę skausmas tuo metu, kai Jūs prabilote apie vaikus, manding pirmą kartą šio šimtmečio pusamžyje, iš savo aukštosios katedros:

Tėvai turėtų kartu įdiegti savo vaikams su tėvynės meile į širdį ir meilę Bažnyčiai, savajam tikėjimui ir šią meilę sutvirtinti savo pačių pavyzdžiu. Kai tik išgirdau, prieš mano dvasines akis nušvito mano paties jaunystė, kurią praleidau bažnyčios tarnyboje, o tas pirmasis įspūdis buvo toks nepaprastai gajus ir skaistus, kurio jau bet kurios likiminės girnos ar pasaulinė filosofija išdildinti niekad nepajėgė.

Bet - ką dabar tai reiškia?

Kodėl Jūsų nuoširdus žodis tebuvo nukreiptas tik į rusų emigrantus? Kodėl raginate tik anuos vaikus krikščioniškai auklėti? Kodėl tik primygtinai įspėjate savo Bažnyčios žmones išeivijoje, kad "atpažintų šmeižtą ir melą" ir tvirtėtų teisėje ir tiesoje?

O mes - kaip turime išpažinti? Ar mūsų vaikams nereikia meilės mokslo savajai Bažnyčiai? Reikia, nes Kristus įsakė palikus 99 avis eiti ieškoti aną prarastą šimtąją. Kaip tada, jei anom 99 gresia didesnis pavojus, ar jom nesirūpinti tad pirmoj vietoj?

Kodėl iš manęs taip griežtai, kai atvykau į bažnyčią krikštyti savo sūnų, buvo pareikalautas asmens liudijimas, pasas? Pagal kuriuos kanonų reikalavimus Maskvos patriarchui reikalinga registracija tų, kurie ateina krikštytis? Tikrai tenka stebėtis tėvų dvasiniu patvarumu, - kuris paveldėtas iš amžių glūdumos, kad ir duslia rezistencija -, kaip jie vykdo šią apgaulingą registraciją, kuri juk ir darbovietėse ir šiaip visuomeninėje veikloje neišmanėlių pajuokiama. Bet dažnai šiuo krikštu ir visas patvarumas baigiasi. Krikšto apeigomis atrodo ir baigiamas visas įglaudimas į Bažnyčią. Visi keliai, kurie veda į auklėjimą ir tikėjimą, jiems pasidaro uždari; uždara tampa jiems ir bažnytinė tarnyba, uždara lieka ir išpažintis su Šv. Komunija, o kartais ir bažnyčios lankymąs visai nutrūksta. Mes apvogsimė savo vaikus, jei atimsime iš jų nepasikartojančią galimybę dalyvauti ir išklaudyti pamaldas jų vaikišku, angelišku skaisčiu žingeidumu ir širdimi, kas suaugusiame amžiuje jau neaptinkama. Gal patys nepastebime, ką sutrukdėm,

kas žuvo?

Sudužusi yra teisė išpažinti tėvų tikėjimą ir tėvų teisė vaikus auklėti savoje pasaulėžiūroje.

Jūs, bažnytiniai hierarchai, tokiai būklei paklusote ir ją ugdote, neva suradę joje tikros tikėjimo laisvės ženklus, kurie verčia atiduoti besąlyginiai vaikus į ateistinių propagandistų, pačių primitiviškiausių ir nesąžiningiausių rankas. Ar nematote ženklų, pavyzdžių, kaip augęs jaunimas krikščionijai atplėšiamas, neva tai nuo užkrėtimo apsaugojimo tikslu, o tikrumoje atsiduria tarpeklyje tarp agitatoriaus užrašų ir baudžiamojo kodekso straipsnių. Pusė šimtmečio praeities mums dingo. Nekalbėsiu ir, kaip dabartinių iš bėdos išgelbėti. Bet tik apie mūsų krašto ateitį, kaip ją gelbėti? Ateitis remsis tais, kurie šiandien yra dar vaikai. Esmėje mūsų krašto ateitis priklausys nuo to, ar mūsų liaudis, tauta įsisąmonins savosios stiprybės teisės pajautimą ir nuo suklaudinimų apsisvalys savosios stiprybės teisės pajautimu. Ar jau nebepajėgsime jokių krikščioniškų bruožų savyje surasti ir viską išsižadėti, pasikliaudami vien savinauda?

Pastudijavus rusų istoriją, įsitikini, kad ji būtų susiklosčiusi nepalyginti žmoniškiau ir abipusiu susipratimu, jei bažnyčia savo savistovumo nebūtų išsižadėjusi ir žmonės, liaudis jos balso paklusę, panašiai, kaip tai buvo Lenkijoje.

Beje, seniai pas mus ne viskas taip vyksta, kaip priderėtų. Prarandam šviesią etinę krikščionišką atmosferą, kurioje tūkstančių metų slinktyje mūsų papročiai ir gyvenimo būdas kūrėsi, mūsų liaudies menas formavosi ir uždėjo žmonėms ryškų pavadinimą - krikščionys. Dabar atsidūrėme tokioje būklėje, kurioje galime ir paskutines krikščioniškos tautos likusias žymes prarasti. Ar jau iš tikrųjų esame taip toli, kad visa tai nebeįeina į pagrindinių mūsų patriarcho rūpestį?

Rusų bažnyčia greit piktinasi bet koku nelemtu įvykiu tolimoje Azijoje ar Afrikoje, bet niekad jos nėra pareiškusi savo nuomonės dėl pražūtingų įvykių savame krašte.

Kodėl tie ganytojiški laiškai yra tokie nepatrauklūs, kurie mus iš bažnytinių viršūnių pasiekia. Ir vėl, kodėl anie raštai yra tokie švelnūs, blankūs, kad atrodo, lyg jie rašomi krikščioniškiausios tautos.

Nepatrauklus laiškas seka kitą tokį virtinėje. Bloguose metuose, gal iš viso nebus ko rašyti? Neliks ir bažnytinių žmonių, gal tik išskyrus patį patriarchą ar jo sekretoriata.

Taip praėjo 7 metai, kai du garbingiausi kunigai - JANKUNIMAS ir EŠLIMAS - parašė Jūsų pirmtakui aną žinomąjį laišką ir tuo savu pasiaukojančiu pavyzdžiu įrodė, kad tikroji krikščioniškoji tikėjimo liepsna mūsų tėvynėje nėra užgesusi. Juodu Jūsų pirmta-

kui atvirai ir patikimai įrodė, koks didelis yra pasidaręs savanoriškas žmonių suvergėjimas, prie kurio rusų Bažnyčia net iki savižudybės privesta: juodu prašė nurodyti, kur jie savamė laiške prasilenkė su tiesa. Tikrumoje kiekvienas jų žodis buvo gryna tiesa, nes niekas iš hierarchų nesiryžo atremti. Kaip jiems pagaliau atsakyta tada?

Kuo paprasčiausiu ir žiauriausiu būdu: juodu nubausti už teisybę - atleidimu iš eitųjų dvasiško pareigų. O Tamsta iki šiol nieko nedarėte!

Ką gi, neatsakyta ir į aną vadinamąjį nuožmųjį laišką anų LZ iš Wjatkos, tik įkalinti jų siuntėjai.

Drąsusis arkivyskupas Hermogėnas Kalugietis dar ir šiandien ištremtas ir sėdi vienuoliškame arešte. Mat, Hermogėnas Kalugietis savo bažnyčios uždaryti, kaip tai 1964 m. kitose vyskupijose įniršusiai ateistų gaujai dideliu maštabu pavyko, nesutiko. Taip praėjo 7 metai, visi pareiškimai nuėjo negirdint, o kas pasikeitė?

Už vieną bažnyčią, kurioje leista laikyti pamaldas, nugriauta 20, ir dar daugiau, kitos 20 apleistos, paniekintos.

Koks grasus vaizdas šitų griuvėsių, griaučių, kurie paliekami paukščiams ar sandėlininkams.

Daug kur krašte nuotolis nuo vienos bažnyčios iki kitos siekia iki 200 kilometrų. Visai be bažnyčių liko mūsų šiaurė, kur nuo senovės klestėjo rusų dvasia, ir kaip atrodė, buvo tikroji rusų ateitis. Bet kokios pastangos pastatyti nors ir mažiausią bažnytėlę, pagal vienašališkus įsakus ano žinomojo skyriaus - užgniaužiamos. Apie varpų skambinimą visai nedrįstame teirautis. Kodėl Rusija tokios puošmenos neteko, apiplėšta geriausiu gaudančiu balsu. Ką bekalbėti apie regimas bažnyčias, jei net Naujojo Testamento leidinių niekur pirkti viešai negalima. Atveža mums juos iš užsienio kaip kadaise pamokslininkai Indigirkai.

Septyni metai praėjo, o ar Bažnyčia ką nors padarė? Visa bažnytinė administracija, kunigų ir vyskupų iššventinimas (ir net įvedinimas tokių, kurie bažnyčią profanuoja, pajuokia tikslu ją sunaikinti) patvarkoma anos Tarybos kulto reikalams slapta, įsakymu ir vykdoma ateistų taip "teatrališkai", kaip lig šiol per tūkstantį metų niekas nematė.

Šiai Tarybai pavestos ir visos bažnytinių reikmenų panaudojimo galimybės - visų tų variukų, kurie šventais pirštais priimti.

Vėlgi, koku dideliu užsimojimu visai skirtingiems fondams ir tikslams surenkami milijonai rublių - savi elgetos nuvaromi nuo bažnyčios durų - o vargingos parapijos bažnytėlės stogo remontui taip ir nieko neatlieka. Parapijos klebonai yra beteisiai. Jiems leidžiama praveisti pamaldas tik bažnyčios patalpose. Peržengus baž-

nyčios slenkstį, lankyti ligonių ir laidoti numirėlių reikia jaugauti vietos komiteto leidimą.

Ar galima suprasti aną keistumą, kaip tvirtinama, kad planingas dvasinis ir fizinis bažnyčių naikinimas, vadovaujant ateistams, yra geriausia apsauga. Apsauga? Kam? Tik jau ne Kristui! Kaip apsaugoti? Ar melu? Ar galima melu teikti šv. komuniją, eucharistiją? Švenčiausias Dignitare! Nepaniekink visai mano menką balsą! Gal per 7 metus kitas toks balsas ir Jūsų ausų nepasieks?

Nedarykite prielaidos, neverskite galvoti, kad vyriausiajam rusų bažnyčios Ganytojui, žemiškoji galia svarbesnė negu dangiškoji, žemiškoji atsakomybė yra baisesnė negu atsakomybė Dievui.

Žmonių akyse, o dar mažiau maldoje, gudrumu ne ką telaimėsime, laikydami šias sujauktas išorines apystovas stipresnėm negu pačią dvasią. Tikrai nelengviau buvo krikščionijai besikuriant, ji ištvėrė ir pražydėjo nurodydama mums kelią - auką.

Anas, kuris praradęs visas materialines atsargas, aukodamas visada laimi. Kaip atsimename tą patį gilų pasiaukojimą, kuris atžymi pirmuosius išminčius, parodė ir daugelis mūsų dvasiškių. Anais laikais juos atiduodavo liūtams, dabar mums gresia tik to viso pasekoje - bado šmėkla.

Šiandien suklaupę prieš kryžių bažnyčios viduryje, klauskite Viešpaties, kokį tikslą Jūsų tarnyba tautoje turi, tautoje, kuri beveik visai savo krikščionišką dvasią ir savo krikščionišką veidą praradusi?

Aleksandras Solženicynas

Didžioji Gavėnia

Kryžiaus garbinimo savaitė, 1972 metai

BRONĖ VARIAKOJIENĖ

BIRŽELIO TRYLIKTOJI

1918 m. atgavus laisvę, per du dešimtmečius Lietuva tvarkėsi savarankiškai labai gerai, bet, deja, neilgai! Užėjo žiaurus okupantas, uždėjo leteną savo, pradėjo plėšt, žudyti, sekė kiekvieną žodį mūsų, buvom vėl mes pavergti rusų. Skirtumas tik toks, kad tada buvo viešpats caras rusų, dabar gi - raudonasis "globėjas" mūsų.

Ir pasipylė kraujas nekaltų aukų! Kiek nemigos naktų! Kiek baimės ir kiek kančių!.. Žmonių šauksmus jie buožėmis vis tildė; per trumpą laiką visus kalėjimus pripildė... Ir štai dar viena baisi naktis atėjo, birželio tryliktoji, kada jie gaudė žmones po namus ir krovė į vagonus: senus, jaunus ir visai mažus vaikus!..

Siaubas apėmė visus. Bet to žmogaus siaubingo šauksmo okupantas negirdėjo, nes tuo laiku vagonų duris užkalinėjo... Žmonės troško be vandens ir oro, bet neatsirado nė vieno okupanto doro, kuris nors senus ir vaikus globotų ir ištiesęs ranką jiems pagalbos duotų.

Ir taip tris dienas žmonės buvo į vagonus kraunami ir į tolimiausią Sibirą tremiami. Visus juos vežė į baisiąją vergiją ir gal laimingesni buvo tie, kurie dar vagonuose mirė. Jie buvo tremiami tenai, kur žmonės vaikšto apiplyšę ir basi; kur nėra jokios išei- ties ir kur žmogus gyvena be vilties dėl geresnės ateities. Žmogus tenai turėjo žūti, nes pagalbos iš niekur negalėjo būti...

Niekas negalėjo prieštarauti, nes buvo bejėgis su galiūnais ka- riauti. Po tokios baisios audros, laikina tyła užviešpatavo ir pasi- likę žmonės laukė likimo savo, bet kartu jie laukė dar ir tos die- nos, kada pasipils kulkos iš dangaus. Neilgai teko laukti. Pačiu lai- ku kulky lietus atėjo ir rusai, surinkę savo Katiušas, apleist Lie- tuvą skubėjo; jų vieton vokiečių kariuomenė atėjo. Bet pasirodė, kad ir jie nebuvo broliai mūsų, nes kaip ir prie rusų, taip ir prie jų buvo mums ne kas, nes ir jie vežė mūsų žmones į savo koncent- racines stovyklas!.. Daugelio mirčių jie kaltininkai buvo; per juos mūsų žymūs žmonės žiauriai žuvo!..

Kai vėl apsiniaukė dangus ir pasipylė iš rusų orlaivių kulky lie- tus, tuomet jau niekas ir nieko nežiūrėjo, bet į įvairius svetimus kraštus trauktis pradėjo. Ir slinko vis gilyn ir nuo savo tėvynės tolyn!..

Palikę Žemaitiją ir Aukštaitiją, Suvalkiją ir Dzūkiją, daugelis lietuvių pasiekė Švediją ir Vokietiją. Čia pagyvenę kelis metus, perėję per šias stovyklas, išpildę "skriningų" lapus, pasiekė lais- vus kraštus. Daugumas į Ameriką atvyko ir čia gyventi pasiliko. Čia naują tėvynę atradę, mes neužmiršom, kad mūsų tikrojoj tėvy- nėj viešpatauja vergija ir vis dar kenčia mūsų Lietuva. Kenčia ten sesės ir broliai, kenčia ten motina ir tėvas, kenčia lietuvis kiek- vienas! Verkia Sibiran ištremtieji, verkia Lietuvoj likusieji, verkia močiutė sena, verkia visa Lietuva!.. Nesimato linksmesnio ten veido, grobuonys vis žmones dar gauda ir skelbia pasauliui mela- gingą žinią, kad lietuvis apleidžia gimtąjį kraštą savo valia.

Ilgai mes kariavom, kol nepriklausomybę atgavom; gal ilgai dar kariausim, kol vėl nepriklausomybę atgausim. Bet viltį mes turim turėti, ne visą juk laiką lietuviui kraują reik lieti... Ne visą juk

laiką lietuvis turi kentėti!

Tad viltis palaiko mus, kad kada nors juk Lietuva atbus... Tada sukil visa Lietuva ir sušuks: "Jau gana! Gana kentėjom, gana mes savo kraujo išliejom. Turim savo skriaudą pasauliui skelbti, atėjo laikas vergijos pančius mums numesti".

Tada aukštai iškelsim mes trispalvę ir iš lietuviškų ginklų mes duosim salvę, visiems mes duosim džiaugsmingą žinią: "Lietuvis nieko jau nebijo, nes Lietuva atgijo"!

Vėl grįžę į tėvynę nesijausime daugiau, kad esame tarp svetimų, nes bus jau su mumis visa tauta kartu. Užmiršim mes, kad gyvenom ilgus metus kaip klajūnai svetimuos kraštuos. Kad ir svetinga žemė naujos tėvynės, betgi žemės savos ir tėviškės brangios mums niekas neatstos!..

*

KURATORIUS PETRAS VARIAKOJIS

(Biržai 1897. I. 5 - Čikaga 1986. V. 26)

Gimė 1897 m. sausio 18 d. Rinkuškių kaime, Biržų vls. ir aps., vidutinio ūkininko šeimoje. Šeimoje augo šeši vaikai. Tėvai buvo giliai religingi reformatai. Kiekvieną sekmadienį ir per didžiąsias šventes, anksti rytą, visi šeimos nariai prie bendro stalo suklaupe turėjo išklaudyti tėvo vedamas pamaldas, kurios būdavo gana ilgos. Šios apeigos, nors vaikams ir ne visai patikdavo, pali-

ko savo pėdsakus ir leido susikristalizuoti geram reformatui, koki mes pažįstame gerb. kuratorių Petrą Variakojį.

Petrą Variakojį skaityti, rašyti ir skaičiuoti lietuviškai ir rusiškai gana anksti išmokė šeimoje jo tėvelis, kuris buvo tarnavęs rusų kariuomenėje. Pradžios mokyklą lankė Biržuose. Joje buvo tik vienerius metus. Tame pačiame skyriuje mokėsi ir Julius Janonis, kurį prisimena kaip tylų, gabų ir darbštų mokinį visuose dalykuose, neišskiriant nė tikybos pamokų.

Pernavos (Pernau) gimnazijoje (Estijoje) mokėsi jo vyresnis brolis Jonas. Į tą pačią gimnaziją nuvyko ir Petras, nors tas tėvams sudarė gana stambias išlaidas. Gyveno bendrabuty, už kurį per metus turėjo mokėti po 150 rublių. Taip pat turėjo mokėti ir už mokslą.

1915 m. vasarą, atostogų metu, buvo konfirmuotas Biržuose kun. P. Jakubėno kartu su Jonu Kutra iš Medeikių ir Dagiū iš Jonavos. Tų pačių metų (1915) rudenį, jau mokslui prasidėjus, vokiečiams iš jūros pusės apšaudžius Pernavą, gimnazija buvo evakuota į Petrapilį, kur jis gavo iš dr. Martyno Yčo laiškeli, rekomenduojanti jį priimti į Voroneže veikiančią M. Yčo gimnazijos bendrabutį. Čia jis lankė gimnaziją toliau ir 1917 m. ją baigė. Tais pat metais įstoja į Petrapilio universiteto fizikos-matematikos fakultetą. Esant dideliame trūkumui mieste maisto, pertraukia studijas ir grįžta atgal į Voronežą, kur paskiriamas vaikų bendrabučio vedėju. Vaikai jį pamėgsta. Dalį vyresniųjų berniukų tuoj aprūpina darbu, išsiųsdamas juos į ten pat esamą amatų mokyklą mokytis šaltkalvio amato.

1917 m., po rusų revoliucijos frontui irstant, P. Variakojis, namų ilgesio slegiamas, ryžtasi vykti į tėviškę. Pasiekia Daugpilį, bet pereiti vokiečių fronto liniją nepavykus, grįžta atgal į Voronežą ir čia kurį laiką dirba Voronežo gubernijos revoliucinio komiteto administracijos skyriaus raštinėje. Sudarant sąrašus norinčių grįžti, patenka ir jis. Ilgu ešalonu 1918 m. vasaros pradžioje nuvyksta į Kauną ir uždaromas Šančiuose karantinai, iš kur po 2 savaičių su grupe biržiečių slaptai pabėga ir atvyksta į Panevėžį, o iš ten pėsčias į namus.

Namie nenurimsta ir 1918 m. rudenį išvyksta į Vilnių pas brolių Joną. Jo neranda, nes jis buvo išsiųstas į Oršą Lietuvos Tarybos įgaliotiniu, padėti pereiti rusų-vokiečių sienai grįžtantiems lietuviams. Po kelių dienų ir jis gauna paskyrimą prie Liet. Tarybos įgaliotinio dr. J. Puodžiūno Siebeže, bet dėl kilusios Vokietijoje revoliucijos ir atsiradusios vokiečių tarpe netvarkos nenuvyksta, nes negauna iš jų reikiamų dokumentų. Vilniuje jam teko klausytis Liet. Tarybos posėdyje prof. A. Voldemaro vyriausybės pirmą deklaraciją.

Iš Vilniaus su Kostu Kregžde parvyksta į Rinkuškis. Čia tuoj

sueina į kontaktą su kaimo jaunimu, kuris jau buvo susiorganiza-
vęs į Jaunimo kuopą. Jų prašomas aprūpinti juos literatūra - dau-
giausia scenos veikalais - vyksta vėl į Vilnių, prisiperka ką radę,
dar nusiperka odos ir grįžta į Pasvalį. Pakeliui tą jų "mantą" pa-
vagia. Iš Pasvalio grįžta pėsti.

Biržuose tuo laiku tvėrėsi parapijiniai (valsčių) ir apskrities
komitetai. Apskrities komiteto pareigas laikinai ėjo parapijos ko-
mitetas su pirmininku agron. Petru Kregžde. Atvykęs agron. Pet-
ras Variakojis paskiria agr. Petrą Kregždę Žemės Ūkio ir Valsty-
bės Turtų ministerijos Įgaliotiniu su pareiga perimti iš vokiečių
įstaigų įvairų turtą. Agr. Petras Kregždė sutiko eiti tas pareigas
su sąlyga, jei Petras Variakojis sutiks pas jį būti jo sekretorium.
Šias pareigas jis priima ir pradeda gana sunkų darbą be jokių
instrukcijų. Būdamas agr. P. Kregždės dešiniąja ranka, sudaro sa-
vo štabą ir vyksta į provinciją periminti turto. Agr. P. Kregždės
dėka, darbas vyksta gana sklandžiai. Įstaigos autoritetas vokiečių
akyse išaugo ir jie patys atvykę turtą perduodavo. Darbo buvo
daug ir teko viską patiems kurti. Dirbo dieną ir naktį, net įstaigoj
miegodami ir čia pat patys maistą sau gamindami. Šalia šio dar-
bo dar rado laiko ir energijos dalyvauti ir kartu su agr. P. Kregž-
de suorganizuoti "Biržų Dailės Draugiją Mūzą". Šios draugijos
branduolį sudarė jų įstaigos tarnautojai. Pirmininku ir režisie-
rium iš pradžių buvo agr. P. Kregždė. 1918 m. Kalėdoms ir 1919 m.
Trijų Karalių šventėms Astravo pilies salėje pastatė net 5 ar 6
vaidinimus. Čia daug dirbo ir P. Variakojis, K. Kregždė ir mkt. Jo-
nas Bružas. Pasitraukus dėl darbo gausos iš "Mūzos" pirmininko
pareigų agr. P. Kregždei, kuri laiką jos pirmininku buvo kurt. P.
Variakojis.

Po ne kurio laiko atsiranda Biržuose Jiešmanto socialrevoliu-
cionierių komitetas (Puodžiūnaitė, A. Dilys, K. Binkis), kuris pasis-
kelbė perimęs Biržuose visą valdžią. Jų įstaiga dirbo ir toliau ne-
trukdomai. Greitu laiku susidarė komunistų valdžios komitetas ir
visus Jiešmanto komiteto narius sukišo į kalėjimą. Jų įstaigai bu-
vo įsakyta dirbti ir likti vietoje. Šiame komitete dalyvavo Kipras
Bielinis, Lapsa (latvis) ir kiti. Agr. P. Kregždė tuoj suprato revo-
liucinio komiteto norus - viską suvalstybinti, todėl jis jiems pa-
siūlė turimą jo žinioje turtą perduoti kumečiam ir mažažemiam.
Iš dvaro sandėlių buvo perduota biednuomenei gyvulių, maisto ir
kitokio turto. Kurt. P. Variakojis, tvarkingumo dėlei, tuoj padarė
visų aktų nuorašus ir juos paslėpė pas save Rinkuškiuose.

Veiant bolševikus iš Lietuvos ir frontui esant apie Joniškėlių,
naktį dauguma revoliucinio komiteto tarnautojų dingo - pabėgo.
Bolševikų buvo paskelbtas dingusiems sprendimas: 4-is sušaudyti
sutikus (P. Kregždė ir kiti 3), o likusius pavesti sušaudyti revoliu-

ciniam tribunolui. Jų tarpe buvo ir kurt. P. Variakojis, bet jam likimas gerai pasitarnavo - tėvelio buvo slaptai pervežtas per frontą į Pasvalį. Iš Pasvalio nuvyksta į Kėdainius pas brolių Joną, tuo metuėjusį Panevėžio Atskiro Bataliono vado pareigas. Po savaitės laiko P. Variakojis paskiriamas Tiekimo ir Maitinimo ministerijos igaliotinio Juozo Žemaičio padėjėju Kėdainių apskrity. 1919 m. spalio 1 d. ši įstaiga su visais tarnautojais perėjo Krašto Apsaugos ministerijos intendantūrai.

Kėdainiuose dirbant P. Variakojui teko rūpintis reformatų reikalais. Kėdainiuose ir apylinkėje yra nemažai Sinodo turto: namų, sklypų ir žemės. Pradėjusi veikti Kolegija pavedė J. Žemaičiui globoti minėtus turtus. J. Žemaitis padėjėju pasiėmė P. Variakojį. Daugelis namų sklypų buvo valdomi gyventojų, kurie manė likti jų savininkais, užgyventi, nes jokių aktų nebuvo su jais sudaryta. J. Žemaičiui iš Kėdainių išvykus 1920 m. visi šie reikalai teko tvarkyti P. Variakojui. Vėliau, atvykus vietiniam gyventojui kurt. J. Dagi-liui (Prekybos ir Pramonės skyriaus vedėjui Kėdainiuose) šias pareigas perdavė jam. Jis, kaip kariškis, likosi prie savų pareigų.

1919-20 metų pirmame pokariniame sinode Švobiškyje dalyvauja ir P. Variakojis. Nuo to laiko nėra praleidęs nė vieno sinodo, kuriame nebūtų dalyvavęs. Kuratorium buvo išrinktas 1922 m. Biržuose.

1921 m. perkeliamas į Mažeikius apskrities intendentu pareigoms, o 1923 m. rudenį išstoja iš kariuomenės ir vyksta į Kauną tęsti mokslo. Įstoja į teisių fakultetą. Bestudijuojant gauna pasiūlymą iš Prekybos ir Pramonės banko užimti Biržuose vakuojančią šio banko skyriaus direktoriaus vietą. Pasiūlymą priima ir persikelia į Biržus.

Biržuose tuoj įsitraukia aktyviai ne tik į banko darbą, bet ir į kitas ekonomines įstaigas ir jų veiklą, kaip Biržų Žemės Ūkio Drąją, Aitvaro, Agaro, Bitininkų, Siūlo ir kitur.

1924 m. sinodas jį išrenka į Kolegiją išdininko pareigoms. Dirbdamas Kolegijoje labai sėkmingai tvarkė ne tik sinodo išdą, bet visą jo turtą. Jis lankė jį, prižiūrėjo (Papilį, Nem. Radviliškį, Švobiškį, Kelmę, Salamiestį, Naujamiestį, Deltuvą).

Eidamas nelengvas banko direktoriaus pareigas visada rasdavo laiko tartis, dalyvauti posėdžiuose ir bažnytiniame gyvenime. Visuose tuose reikaluose buvo nepamainomas. Visada turėdavo atsakymus.

Daug prisidėjo darbu ir parama, statant Kaune reformatų bažnyčią ir išleidžiant kun. Adomo Šerno pereiliuotą giesmyną. Gaunant iš vokiečių giesmynui popierį ir kitokią medžiagą, teko ir "patepti" - lašinių ir sviesto parūpinime dalyvavo ir P. Variakojis.

Artėjant bolševikams antrą kartą į Lietuvą, 1944 m. liepos 7 d.

su šeima ir būreliu biržiečių išvyksta į Palangą, o po mėnesio mažu laiveliu pasiekia Švediją-Eskilstuną. Čia dirba fabrike ir gana sunkiai verčiasi. Ir čia, Švedijoje, jam tenka rūpintis ir net nukentėti dėl protestantų reikalų. Čia veikęs lietuvių komitetas, kuris gautas šalpai sumas dalino gana šališkai. Iki to laiko lietuvius evangelikus aptarnavo kun. Petras Dagys. Jis tarp evangelikų paagitavo, kad per rinkimus rinktų naujus narius į lietuvių komitetą. Už tai lietuvių komitetas parašė švedų vyriausiai bažnytinei vyriausybei raštą ir ji evangelikus aptarnauti paskyrė teologijos studentą Skimutį. Atvykus kurt. agr. Petruui Kregždei į Eskilstuną, buvo parašytas platus memorandumas švedų bažnytinei vyriausybei, prašant palikti pareigose kun. P. Dagį. Po tuo raštu pasirašė agr. P. Kregždė, kaip reformatų Sinodo direktorius (juo tikrumoje jis ir buvo), P. Variakojis, Kaip Kolegijos narys ir M. Tamulėnas, kaip kuratorius. Tą raštą 1946 m. balandžio mėn. P. Variakojis su M. Tamulėnu nuvežė švedų bažnytinei vyriausybei, bet buvo šaltai priimti ir raštas pasėkų nedavė, tik vėliau lietuvių komitetas P. Variakojui ir P. Kregždei atsiuntė išmėtinėjantį raštą ir nutraukė pašalpos mokėjimą (1945. IV. 27 d.). Vėliau evangelikų reikalais jis vyksta į Stokholmą pas karališkų rūmų kun. Danell, kuriam buvo pavesta rūpintis pabaltiečiais evangelikais. Čia jam su Klybais pavyko padėti pataisyti, bet kun. P. Dagys leidimo gauti nebesirūpino, nes jau buvo besiruošias vykti į USA. Buvo sudarytas komitetas iš 3-jų pabaltijo valstybių, iš 5 narių: 2 švedų kunigai ir 3 reformatai DP. Lietuvos ev. reformatais rūpintis komitete buvo pakviestas P. Variakojis. Jis ir vykdavo, į posėdžius kas keli mėnesiai. Šias reformato pareigas ėjo iki išvykimo į USA - 1947 m. lapkričio 27 d. Gyvendamas Švedijoje siuntė siuntinius Vokietijoje gyvenantiems giminėms ir pažįstamiems.

Į USA (NY) pas Devenius atvyko 1947 m. gruodžio 8 d. ir iš čia prieš pat Kalėdas atvyko į Čikagą ir pradėjo darbą kepykloje.

Čia dirbdamas surado Liet. Protest. S-gos skyrių, jį išjudina veikti. Jis išrenkamas į valdybą sekretorium, renka pinigus ir už juos daro siuntinius ir siunčia į Vokietiją. Tas pakavimo darbas vykdavo jo bute. Priėmus DP Bilių, jam buvo pavesta skyriaus vardu tarpininkauti, sudarant darbo ir buto garantijas. Į jį kreipėsi net ir iš katalikų. Garantijų vien iš Čikagos skyriaus pasiūsta Church World Service keli šimtai. Iš pradžių buvo sunkumų, nes nebuvo blankų. Jas teko daryti patiems. Reikėjo rasti žmones, kurie duotų parašus, vykti pas notarą Labanauską konsulate, o už patvirtinimą sumokėti. Po dienos darbo, vakarais važinėjo ar laiškus rašė. Nuo įtempto darbo 1948 m. gale net buvo susirgęs. Šiame darbe nemažą pagalbą gavo iš žmonos. Reikėjo parūpinti ir pinigų kelionei, o atvykus - butą duoti. Buvo atvejų, kad reikėjo sumedžioti iki 1000

dol.

Kolegija, būdama dar Vokietijoje, paskyrė P. Variakojį įgaliotiniu USA. Buvo pavesta P. Variakojui, H. Paviloniui ir J. Kutrai įsteigti šalpos ir švietimo fondą. Dalinai tas buvo padaryta. Jie čia įsteigė lietuvių reformatų parapiją, pirmos pamaldos įvyko 1949 m. per Sekmines. Pamaldose dalyvavo apie 10 vietinių lietuvių, kiti amerikiečiai.

1950 m. sinode P. Variakojis kooptuojamas ir vėl senoms kasi- ninko pareigoms. Mes jį čia randame steigimo valdyboj Biržėnų klube. Būdamas didelis bičių mėgėjas, išvysto net 30 avilių nuosa- vą bityną.

P. B.

JURGIS JAŠINSKAS

GENEROLAS SILVESTRAS ŽUKAUSKAS

(1860 m. gruodžio 31 d. - 1937 m. lapkričio 26 d.)

I V A D A S

Lietuvis Silvestras Žukauskas savo karinę karjerą pradėjo ca- rinės Rusijos kariuomenėje. Dalyvaudamas 1904-1905 m. rusų-ja- ponų ir Pirmojo Pasaulinio karo (1914-1918 m.) mūšių laukuose, pasižymėjo vado gabumais ir palaipsniui buvo keltas generolu.

1918-1923 metais jis atliko lemiamą vaidmenį, vadovaudamas at- sikuriančios nepriklausomos Lietuvos kariuomenei. Be jo, kaip ka- ro vado, vargu ar būtų pasisekę turėti laisvą Lietuvą.

Apie jo karinius žygius ir apie jį patį nepriklausomos Lietuvos spaudoje, ypatingai karinėje, buvo daug pasisakymų. Tų pasisaky- mų yra ir dabar komunistinės Rusijos okupuotoje Lietuvoje. Tie pasisakymai persunkti melu apie gen. S. Žukauską panašiai, kaip ir apie visos nepriklausomos Lietuvos gyvavimo laikotarpį. Net ir išėivijos lietuvių perijodinėje spaudoje vis dar pasigirsta diskusi- nio pobūdžio - prieš ir už - balsų apie buvusį atsikuriančios Lie- tuvos kariuomenės vadą. Tarpe tų balsų nemažą vietą užima plk. K. Žuko atsiminimai "Žvilgsnis į praeitį" ir plk. J. Petruičio "Laisvę Ginant" II-sis tomas, vienas antram prieštaraują.

Turint akivaizdoje tokią gausą pasisakymų apie tą lietuvių karių savaimę kyla klausimas, kodėl nei nepriklausomoje Lietuvoje, nei išėivijoje nebuvo parašytas ir išleistas veikalas apie tą žymiąją asmenybę?

Šį darbą atlikti buvo pasiryžęs Lietuvos nepriklausomybės kovų

Gen. Silvestras Žukauskas, vyriausias karo vadas ir krašto apsaugos ministeris pirmame kabinete.

dalyvis ir tų kovų istorikas, parašęs I-įjį tomą "Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės", plk. lt. Kazys Ališauskas. Jo užsimoto parašyti veikalo surinktoje dokumentinėje medžiagoje yra daug niekur apie gen. S. Žukauską nepaskelbtų žinių bei jų liečiančių faktų. Pvz., plk. Oskaro Urbono iš Švedijoje surastų Stochholme karo archyve esančių dokumentų; Lietuvos nepriklausomybės kovų metu buvusio Lietuvos kariuomenės vado - gen. S. Žukausko adjutanto ltn. Vinco Šmukščio laiškinių parodymai ir kt. Visą tą dokumentinę medžiagą plk. lt. Kazys Ališauskas buvo numatęs panaudoti gen. S. Žukausko biografijai. Deja, to nebegalėjo atlikti, nes jis susirgo vėžio liga. Tos ligos kankinamas, plk. lt. K. Ališauskas visą jo surinktą medžiagą, kartu su jo parašytu apie gen. Žukauską rankraš-

čiu, atsiuntė šią apybraižą rašančiam, įgaliodamas jį naudotis visa ta medžiaga ir jo veikale "Kovos dėl Lietuvos nepriklausomybės" esančiomis mūšių schemomis.

Tokią pareigą prisiimdamas, šios apybraižos rašytojas savo ruožtu stengėsi surinkti papildomos dokumentinės medžiagos apie gen. S. Žukauską. Šiame reikale jam ypatingai daug pagelbėjo buvęs "Mūsų Sparnų" redaktorius Jokūbas Kregždė, gen. St. Raštikis ir Jonas Adomėnas, gyv. Čikagoje. Biržietis dailininkas - skulptorius Jokūbas Dagys parinko arba specialiai sukūrė kelias skulptūrines iliustracijas šios apybraižos pajvairinimui.

Visiems prie šio rašinio parengimo prisidėjusiems mano nuodirdžiausia pagarba ir padėka, ypatingai Lietuvos nepriklausomybės kovų istorikui plk. lt. Kaziui Ališauskui, tikrajam šios apybraižos kūrėjui.

I-JI DALIS

1. Tėvai, gimtinė, šeima, mokslas ir tarnyba caro armijoje.

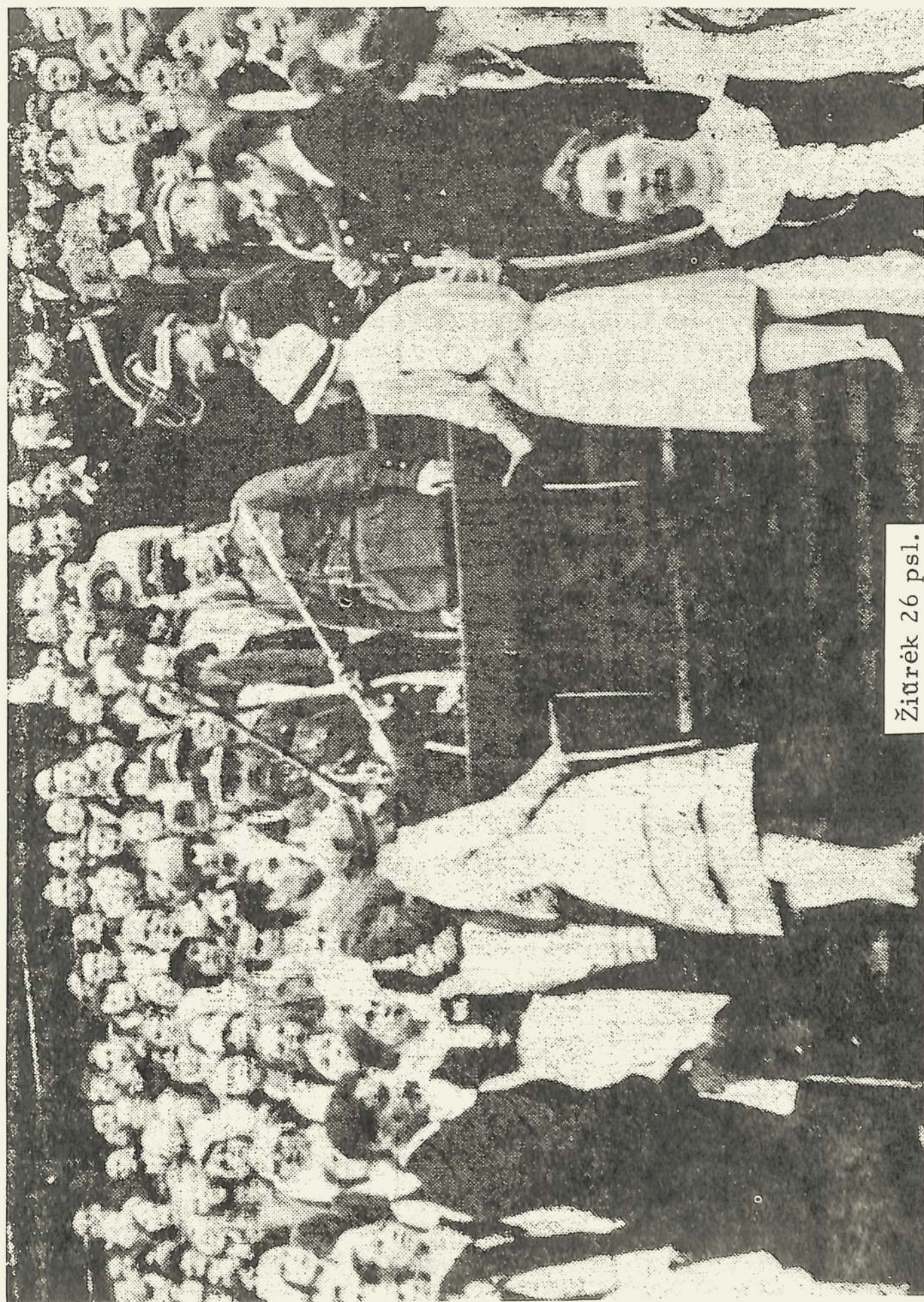
Šitame skirsnelyje patiekti faktai ir chronologiniai duomenys apie gen. S. Žukauską beveik visi paimti iš plk. Oskaro Urbono laišku, rašytų iš Švedijos 1953-1965 metais Lietuvos kovų dėl nepriklausomybės istorikui plk. lt. Kaziui Ališauskui, gyvenusiam U.S.A. Čikagoje.

1979 m. sausio 2 d. So. Bostoneėjusiame savaitraštyje "Keleivijoje" buvo paskelbta žinia: "Lapkričio 6 d. Stochholme (Švedijoje) mirė Lietuvos kariuomenės pulkininkas Oskaras Urbonas. Velionis gimė 1892 m. kovo 31 d. Ašmintos dvare, Prienų vls., 1914 m. baigė artilerijos mokyklą Petrapily; dalyvavo Pirmajame pasauliniame kare. Grįžęs į Lietuvą 1921 m., buvo mobilizuotas Lietuvos kariuomenėn, tarnavo įvairiose atsakingose pareigose (paskutiniu metu buvo kariuomenės inspektorium), paruošė dvi karininkų laidas artilerijos tarnybai, parašė kelis vadovėlius.

1944 m. įsteigus Lietuvos Vietinę rinktinę, velionis buvo pakviestas štabo viršininku ir sumaniai gynė jos savarankiškumą nuo nacių.

Kartu su visu štabu vokiečių suimtas, sėdėjo Salaspilio koncentracijos stovykloje, vėliau Stuthofo kacetė. Po to gyveno Švedijoje, dirbo Stochholmo karo muziejuje, daug rašė "Kario" žurnalui, leidžiamam U. S. A.

Silvestras Žukauskas gimė 1860 m. gruodžio 31 d. Poškiečių - Dovainiškių kaime, Fakruojaus vls., Šiaulių aps. Tėvai (vardai nežinomi J.) ūkininkai, bajorų kilmės ("kad Žukauskas bajorų kilmės, žinau tikrai. Paeina jis iš "šlektos", kuri savo laiku bajorys-

Žiurék 26 psl.

1927 m. Kaune pavasarininkų kongreso metu iš Amerikos atvykusi Vyčių delegacija įteikė Lietuvos kariuomenės vadui gen. Silvestrui Žukauskui auksinį kardą. Šioje nuotraukoje gen. Žukauskas (centre) pasiruošęs priimti tą "Amerikos lietuvių dovaną" iš Kazio Viesulos, kuris buvo vyčių delegacijos galva. Kiek žemiau Viesulos stovi cicerietė vytė Adelė Rubliauskaitė-Gabalienė, kuri mirė Čikagoje 1984 m. lapkričio 3 d. Ceremoniją sekė pavasarininkų jungtinio choro nariai.

tę gavo iš Lenkijos. Rusų karininkų sąrašė, kuris man yra prieinamas, tiesiog parašyta: "is potomstvenych dvorian". O. Urbonas) Tėvai nuosavos žemės neturėjo, bet Dovainiškiuose nuomavo stambų ūkį. Jie susilaukė, išaugino bei išmokslino du berniukus ir mergaitę. Silvestro brolis ir sesuo, jau subrendę, negyveno su tėvais: brolis gyveno Vilniuje, o sesutė (abiejų vardai nepaminėti J.) ūkyje netoli Voločin miestelio, į pietų vakarus nuo Molodečno, ištekėjus už to ūkio savininko.

Tretysis Poškiečių-Dovainiškių Žukauskų šeimos narys, Silvestras, išėjęs 4-rių klasių kursą Marijampolės gimnazijoje, ją baigė Vilniuje. Pasirinko karo mokslo specialybę. Baigęs carinės Rusijos karo mokyklą Vilniuje ir tarnaudamas armijoje, ilgalaikės ir pastovios gyvenvietės neturėjo. Tas priklausė nuo karinės vyriausybės valios skirti karininkus į vieną ar kitą dalinį, stovėjusius net ir dideliuose atstumuose.

Ilgesnį laiką karininkas S. Žukauskas buvo Kauno tvirtovės įguloje. Apie tą laikotarpį - prieš rusų - japonų karą - (1904-1905 m.) įdomų epizodą papasakoja plk. K. Žukas savo atsiminimų knygoje "Žvilgsnis į praeitį": "Gera prisimenu, kaip mūsų namuose, ant rame aukšte, apsigyveno jaunas, gražus karininkas Žukauskas. Bet man tuomet ne taip tas karininkas rūpėjo, kiek jo pasiuntinys (denčikas? J.) Ivan Koroniov ir didelis šuo Kunak. Su jais abiem greit susidraugavau.

Koroniov buvo gudas, labai malonaus būdo ir mane mylėjo. Dažnai jis mane vaišino arbata su medumi ir ... sviestu, dedamais į puoduką po kupiną šaukštuką. Pripratino jis mane prie tokio gėralo, sakydamas, kad jo tėviškėje visi taip geria: maži vaikai nuo to greit auga, be to, dar saugojas nuo džiovos.

Kuo ne kasdien Koroniovas mane jodinėjo ant Kunako, kuriam aš iškaulindavau iš mamytės po gabaliuką cukraus. Iš tokio jodinėjimo galima spręsti, koks didelis šuo ir koks mažas jojikas.

Karininkui Žukauskui pajutau pagarbą, kai iš pulko vado buto, kuris buvo tuoju už kampo, orkestrui grojant, buvo išnešama vėliava, o jos priešaky eidavo su nuogu kardu mūsų kaimynas. "Vadinasi, jis yra pats vyriausias", - sukosi mano galvoje.

Nuo to laiko praėjo apie 50 metų. Kartą mūsų generolą Žukauską paklausiau, ar prisimena jis Ivaną Koroniovą?

- Kaip, Koroniovą? Mano pirmutinį pasiuntinį? O jūs iš kur jį ži-

note ?

- Ne tik ji, bet ir Tamstą ir šuni Kunaką.

Krūptelėjo generolas. Susigraudino.

Taip, tai buvo tas pats generolas (tada jis tokio kariško rango dar neturėjo J.), kuris pas mus vėliau buvo kariuomenės vadu". (psl. 7-8)

Tuo laiku, prieš rusų-japonų karą, buvusį 1904-1905 m., anot K. Žuko, "jaunas ir gražus karininkas" Silvestras Žukauskas vedė, biržietiška tariant, "apsiženijo" dvarponio dukterį Jozefiną Hasfordytę-Hasford. Jos tėvas turėjo dvarą Aukštojoje Panemunėje. Galima prileisti, kad tą dvarą jaunamartės tėvas jai užrašė kaip "pasogą". Nes šias žinias suteikęs, plk. O. Urbonas pasisako: "Dar vaiku būdamas, aš dažnai ten būdavau... Kauno tvirtovę plečiant, tą dvarą nupirko rusų valdžia".

Nei gyvendami Kaune, nei karinės valdžios perkeldinti kitur, Silvestras ir Jozefina Žukauskai nuosavo prieauglio nesusilaukė. Todėl vieną savo sesers mergaitę, Apoloniją, paprastai vadinamą Lioncę, generolas paėmė auginti ir išaugino. Jis ir jo žmona ją nepaprastai mylėjo. Jau subrendusi ir gyvendama Vilniuje, ji susipažino su Stasiu Kowalewskiu, į kurį įsimylėjo ir, nežiūrint generolo didelio pasipriešinimo, už jo ištekėjo. Ji turėjo du vaikus: sūnų ir dukrą Haliną. Kowalewskis buvo Lenkijos armijos majoras, bet generolui pareikalavus, jis iš armijos pasitraukė ir prieš II-ji Pasaulinį karą Nowogrudke tarnavo valdininku.

Lioncė, kartu su vaikais, buvo kelis kartus atvažiavusi pas Žukauskus pasisvečiuoti. Čia plk. O. Urbonas, būdamas artimai susidraugavęs su Žukauskais, susipažino su Lionce ir jos vaikais. Tą ji pažintis tęsėsi iki II-jo Pasaulinio karo pradžios, kada nacių Vokietija užpuolė Lenkiją ir sunaikinusi jos armiją, okupavo visą kraštą. Panašus likimas ištiko ir Lietuvą: pagal slaptą nacinės Vokietijos ir komunistinės Rusijos susitarimą (Ribentropo - Molotovo aktas), Sovietinės Rusijos armijos daliniai 1940 metais vasarą okupavo neutralumą paskelbusią Lietuvą. Apie tą ir pokarinį laikotarpį plk. O. Urbonas patiekia žinių, liečiančių gen. S. Žukausko augintinę Lioncę:

"Pirmą kartą (1940 m.) bolševikams Lietuvą okupavus, gyvendamas Berlyne, dar gavau iš Lioncės laišką, kuriame ji rašė, kad jos vaikus vokiečiai traktuoja kaip lenkus ir rengiasi juos išvežti Vokietijon į darbą. Per Berlyno Lietuvių Komitetą pasiunčiau jai pažymėjimą, kad ji yra lietuvaitė. Pažymėjimas jai padėjo ir, anot jos laiško, vokiečiai daugiau prie jos nekibo. Toliau mudviejų ryšiai nutrūko. Mėginau aš jau čia, Stochholme, per lenkų generolą Pzijalkowski, susinešti su lenkų Komitetu Londone ir ją surasti, bet mano pastangos nuėjo niekais: ten jos adresas nebuvo žino-

mas".

Taip ir dingo gen. S. Žukausko augintinė, kartu su savo vaikais. To reikalo išaiškinimą galėtų atnaujinti išėivijoje esantieji mūsų politiniai veiksniai ar Washingtono reziduojanti nepriklausomos Lietuvos atstovybė.

Silvestras Žukauskas, tarnaudamas caro armijoje, palaipsniui pasiekė aukščiausią karininko rangą-generolo laipsnį. Ilgas ir nelengvas buvo lietuvių kario kelias į tokias aukštumas. Ir nė vienas apie gen. S. Žukauską lietuvių spaudoje rašęs nėra chronologiniai tos kelio eigos paminėjęs ir jos paaiškinęs. Savaimė aišku, kodėl neturėta dokumentinių žinių. Tą spragą užpildė plk. Oskaras Urbonas 1954 m. vasario 10 dieną karo istorikui plk. lt. Kaziui Ališauskui rašytame laiške. Jame liudijama, kas seka: "Prieš porą dienų rašiau Tamstai, kad noriu pažiūrėti švedų generaliniame štabe, ar neatsiras ten davinių apie gen. Žukauską. Štabe buvau ir šį tą radau. Svarbu, kad šie daviniai nekelia jokių abejonių, nes paimiti iš oficialaus rusų leidinio (pabraukta mano J.).

Taigi: (Vertimas iš rusų kalbos J.) Pulkininkų leitenantų (podpolkovnik) pagal vyresniškumą sąrašas.

Dalis I, II ir III. Sudarytas iki gegužės 1 dienos 1912 metų. St. Petersburgas, Karo topografija, 1912 metai. Tai leidinio pavadinimas.

Puslapis 750: "Žukauskas, Silvestras Konstantinovičius, 131 pėstininkų Toraspolio pulko vadas.

Gimė: gruodžio 31 dieną 1860.

Istojo į karo tarnybą birželio 30 dieną 1881.

Podporučikas nuo gegužės 15 dienos 1887.

Poručikas nuo gegužės 15 dienos 1891.

Štabs - kapitonas nuo kovo 15 dienos 1896.

Kapitonas nuo gegužės 6 dienos 1900.

Podpolkovnik nuo vasario 26 dienos 1908.

Gavo išsilavinimą (mokslas): gimnazija ir Vilniaus karo mokykla.

Išėjo arba paskirtas į 112 Uralskij pulką (stovėjusį Vilniuje), 28 divizijos.

Kuopai vadovavo 11 metų ir 10 mėnesių.

Bataliono vadas nuo gruodžio 4 dienos 1908 metų".

Prie šių dokumentinių žinių verta prijungti papildymą: 131 Toraspolio pulkas priklausė 33-jai pėstininkų divizijai, XXI -jam armijos korpusui ir stovėjo Kieve.

Vasaros vėjas (medis) Dagys

Karininkų paruošimas carinėje Rusijoje

Carinės Rusijos armijoje buvo nuolat vartojamas kario pavadinimas "junkeriis". Tai pavadinimas jaunuolio, kuris įstodavo pulkan ir norėdavo tuo pačiu pradėti karišką-karininko karjerą. Per tam tikrą laiką (paprastai nemažiau 1-2 metų) jis buvo keliamas į puskarininkius ir gaudavo vardą: pėstininkų pulkuose "štyk-junkerio", o kavalerijos - "estandart-junkerio". Vėliau per tam tikrą laiką (viskas priklausė nuo jo gabumo, darbštumo, pareigingumo ir t. t.) jis buvo siunčiamas į junkerių mokyklą. Ten jie nešiojo savų pulkų uniformas, skaitėsi pulkų sąrašuose, o buvo tik mokomi.

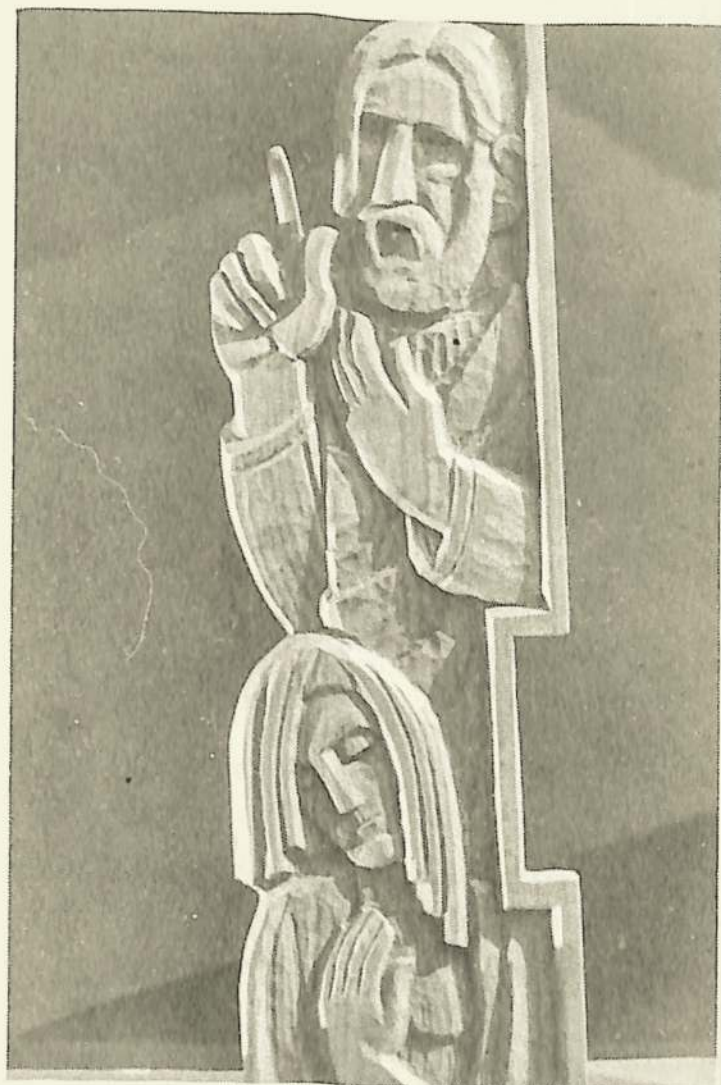
Karo mokyklą baigus (anais laikais - junkerių mokyklą), jie grįždavo į pulką, kur po kiek laiko buvo keliami į karininkus. Būdavo atsitikimų, kada junkeris turėjo laukti keletą metų, kol jis būdavo pakeltas karininku. Tik vėliau, performavus junkerių mokyklas į karo mokyklas, pavadinimas "junkeriis" buvo karo mokyklos auklėtiniams pritaikintas, o pulkuose "štik-junkerio" ar "estandart-junkerio" pavadinimai išnyko. Būti pakeltam į karininkus, pagal

Jaunuoliai pavasarį (medis) Dagys

ankstesniąją, nepertvarkytą sistemą, 26-27 metų amžiaus junkeriai, nors ir baigę jų vardo karo mokyklą, nebuvo išimtimi. Žinoma, tai nelietė gvardijos. Ten buvo kita tvarka.

Žukauskas gvardijoje netarnavo, todėl jam buvo taikomos armijos karininkų sąlygos. Anksčiau patiektame jo armijos tarnybos dokumente yra dvi įsidėmėtinos datos: "...įstojo į karo tarnybą 1881 m. ir pakeltas į leitenantus - podporučikus 1887 metais". Tai ir yra jo junkerių tarnyba. Atmetus iš šių 6-rių metų 3 metus karo mokyklos) o gal net tik 2 metus, nes įrašas - "Mokslas: gimnazija", o ją baigusiemis karo mokyklos kursas būdavo tik 2 metų), lieka 3-ji metai, kada jis buvo junkeriu karo tarnyboje. Šiuos metus, matomai, jis tarnavo kavalerijoje. Tai visai galima: tarnaudamas kavalerijos pulke junkeriu, jis įsitikino, kad jam neužteks pinigų tarnauti karininku kavalerijoje, ir įstojo į pėstininkų karo mokyklą. Todėl jis buvo paprastas rikiuotės pėstininkų karininkas, baigęs karo mokyklą ir "oficerskąją štreлковąją skolą", kurią paprastai turėjo baigti kiekvienas karininkas, norėdamas būti paskirtas kuopos vadu.

Eik ir nebenuodėmiauk !

(medis) Dagys

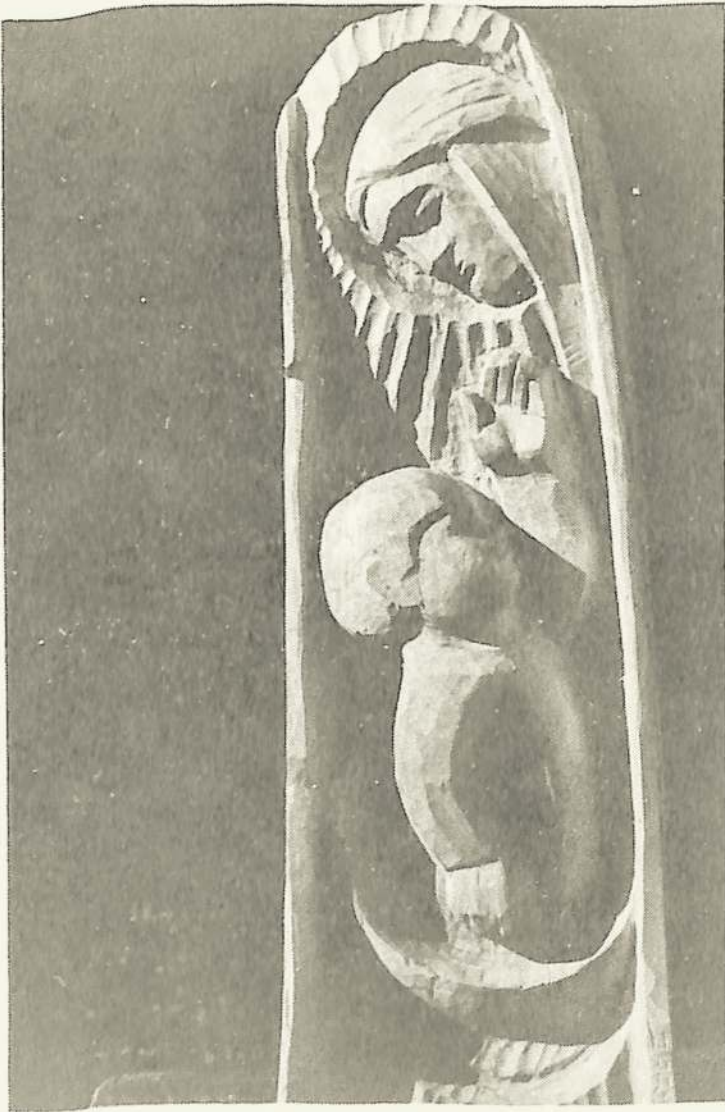
Verta plačiau paminėti carinėje Rusijoje buvusias karininkų arba nuošimtines santykines sąlygas armijoje ir gvardijoje. Tuo reikalu plk. O. Urbonas Švedijos karo archyve atrado gen. Denikino "put russkago officera" statistiką. Joje paminėtas ir gen. S. Žukauskas. Ištrauka iš tos statistikos:

"1914 metais karui prasidėjus, 47% visų pulkų vadų buvo štabo karininkai ir 12% - karininkai, kurie paeidavo iš gvardijos. Tuo būdu visiems armijos rikiuotės karininkams (taigi, jų tarpe ir Žukauskui) liko 41% pulkų vadų vietų.

Senoje Rusijoje g v a r d i j a susidėdavo iš 3-jų pėstininkų divizijų 1 šaulių brigada. A r m i j a : 52 linijos divizijos, 4-rios grenadierių divizijos, 11 Sibiro divizijų, 17 šaulių brigadų = 75-1/2 divizijos. 3 1/2 gvardijos divizijoms atiteko 12% pulkų vadų vietų; 75 1/2 armijos divizijoms atiteko 41% pulkų vadų vietų (proporciją išlaikant, turėtų būti maždaug 252%).

Galima įsivaizduoti, kokia buvo konkurencija ir, matomai, generolas Žukauskas buvo neblogas karininkas, jei tokioms aplinkybėm esant, tampa pulko vadu, net jokios protekcijos neturėdamas.

Kaip pulko vadas jis 1914 metais išėina į frontą ir dar tų metų

Motina kaip saulė (medis) Dagys

rudenį už pasižymėjimą kovose pakeliamas į generolo - majoro laipsnį.

1915 metų sausio mėnesį Augustavo miškuose žuvo XX-sis rusų korpusas; iš apsupimo prasiveržė tik jo likučiai. Atsirado reikalas iš naujo formuoti ir organizuoti I-ją diviziją (taikos metu ji stovėjo Smolenske). Tos I-mos divizijos vadu skiriamas Žukauskas... Paprastai, pulko vadas - pulkininkas, paaukštintas į generolus, buvo skiriamas pėstininkų divizijoje brigados vadu (rusų divizija buvo iš 4-rių pėstininkų pulkų = 2 brigadoms). Tai buvo normalus kelias, bet gen. Žukauskui daroma išimtis. Ir vėl tenka pakartoti: matomai nebuvo blogas ir vadas, jei jam daroma tokia išimtis".

Tuo ir baigiasi plk. Oskaro Urbono surinktos žinios ir archyvinė dokumentacija apie generolą S. Žukauską. Dauguma šių žinių skelbiama viešumai pirmą kartą.

Gen. Žukauskas Pirmojo Pasaulinio karo mūšių frontuose
(Žinios paimtos iš plk. lt. Kazio Ališausko rankraščių)

Silvestras Žukauskas karo tarnybą pradėjo 1881. VI. 30 rusų ka-

riuomenėje, tarnavo pėstininkuose ir kavalerijoje. Baigė Vilniaus pėstininkų karo mokyklą. 1887. V. 15 buvo pakeltas į pirmąjį karininko laipsnį ir paskirtas į 112 Uralo pulką, kuris tuo laiku stovėjo Vilniuje.

Vėliau gana ilgą laiką tarnavo Kauno tvirtovės iguloje. Baigė "šaudybos mokyklą", skirtą karininkams. Į kapitono laipsnį pakeltas 1900 metais.

Dalyvavo rusų-japonų kare 1904-1905 m. Vadovavo kulkosvaidžių kuopai. Pasižymėjo kautynėse prie Šache ir Laojamu M a n d ž i ū r i j o j e. Po katastrofiško rusų to karo pralaimėjimo, tolimesnei tarnybai buvo perkeltas į Kijevą.

1908 metais pakeltas į pulkininko leitenanto (podpolkovnik) laipsnį ir paskirtas į 131 pulką pėstininkų bataliono vadu. 1912 m. pakeltas į pulkininko laipsnį ir paskirtas vadu pėstininkų pulko, kuris stovėjo Ž i t o m i r e.

Į I-jį Pasaulinį karą išėjo būdamas 314 Kegsholmo pulko vadu. Pradžioje kariavo Lenkijoje. 1915 metų pavasarį buvo perkeltas į Lietuvą. Dalyvavo kovose prie Dubysos; 1915 m. vasarą atkakliai gynė Šiaulių miestą. Vėliau kovėsi su vokiečiais prie Šeduvos, Biržų, Nemunėlio-Radviliškio ir Latvijoje. Už šias atkaklias kautynes gavo aukso kardą, kurį jam padovanojo jo dalinio karininkai. (Tą dovaną atidavė Lietuvos Karo muziejui). 1915 metų rudenį buvo pakeltas į generolus ir paskirtas brigados vadu. 1917 m. paskirtas vadu I-sios divizijos, kuri stovėjo fronte prie plento Zarasai - Daugpilis. Kare su vokiečiais buvo kelis kartus sužeistas. Nuo žaizdų pagijęs, tuojau pat grįždavo į frontą vadovauti jam pavestam karo daliniui.

Šias trumpas žinias apie generolo kautynes frontuose plačiau pavaizduoja Vytautas Bičiūnas 1937 m. Trimate Nr. 20. Čia viena kita ištrauka iš to ilgoko straipsnio, pavadinto "Bruožai iš gen. S. Žukausko karinės būties".

"Atvykęs (iš Lenkijoje buvusio karo fronto J.) į Lietuvą ir atsistojęs priešaky ariergardo, gen. Žukauskas iš pradžių laikėsi tarp Ariogalos ir Baisiogalos. Iš čia, gavęs rusų karo vadovybės įsakymą, pasitraukė link Šeduvos, nuo Šeduvos patraukė link Biržų ir čia vėl sustojo prie Nemunėlio krantų (prie Nemunėlio-Radviliškio miestelio, esančio apie 20 km į šiaurę nuo Biržų J.). Rusų kariuomenėje tuo laiku (1915 m. rudenį J.) buvo jaučiamas didelis trūkumas artilerijos sviedinių. Kiekvienam pabūklui į dieną buvo duodami vos keli šoviniai, tuo tarpu kai vokiečiai, paruošdami savo antpuolius, ne kartą paleisdavo iš pabūklų per dieną tiek daug šovinių, kad net pabūklų vamzdžiai ligi raudonumo įkaisdavo.

Gen. S. Žukauskas, atmindamas tą trūkumą, saugiai taupė savo divizijos artilerijos šovinius ir naudodavo juos tik tuomet, kai at-

sirasdavo būtino reikalo.

Kartą, vokiečiams pradėjus smarkiai pulti Mintaują, gen. S. Žukausko vadovaujamoji divizija ir gretimos su ja dalys gavo įsakymą pradėti puolimą, persikelti per Nemunėlį ir, jei bus galima, (? ! J.) pasiekti Biržus.

Kiti rusų karo vadai, gavę tokį įsakymą, stačiai už galvos nusitvėrė. Jų artilerija buvo iššaudžiusi visus šovinius, o be artilerijos pagalbos įvykdyti kalbamą žygį nebuvo įmanoma. Tada gen. S. Žukauskas pats vienas pradėjo puolimą. Iš pradžių apčaudęs vokiečius iš pabūklų jo sutaupytais artilerijos šoviniais, vėliau jis paleido atakon pėstininkus, išstūmė vokiečius iš jų pozicijų ir paėmė Nemunėlio Radviliškį.

Gen. S. Žukauskui įvykdžius šį uždavinį, jo pėdomis tuoj pasekė ir kitų rusų kariuomenės dalių vadai. Pasinaudodami svetimu laimėjimu, ir jie su savo dalimis persikėlė per Nemunėlį, prisidėdami prie Nemunėlio Radviliškio užėmimo.

Padrąsinti tokio staigaus pasisekimo, jie jau ruošėsi pulti Biržus ir buvo tikri, kad iš Biržų vokiečiai pasitrauks. Taip manydami, jie tuoj užėmė miestely sau ir savo štabams patogius butus, lyg nebeketindami iš čia niekad trauktis.

Tuo tarpu gen. S. Žukauskas už juos nepalyginamai atsargesnis. Jis puikiai numanė, kad jo įvykdytas karo žygis tėra tik demonstracija, padarytoji norint atitraukti bent dalį vokiečių jėgų nuo puolamos Mintaujos, kad ne šiandien, tai ryt teks trauktis už Nemunėlio. Vienas aukštas rusų karininkas paklausė gen. S. Žukauską:

- Sakyk, generole, kur tamsta apgyvendinsi savo štabą?

Gen. Žukauskas atsakė:

- Valtyje (v lodkie).

- Kaip tai valtyje? - stebėjosi karininkas.

- Labai paprastai: valtyje, - pakartojo gen. Žukauskas.

Klausiuiam karininkui toks atsakymas atrodė juokingas, bet gen. Žukauskas nejuokavo. Jis iš tikrųjų įsitaisė nedidelėje valtyje Nemunėlio pakrašty ir iš čia susisieki su jo vadovaujamomis kariuomenės dalimis.

Keista buvo žiūrėti išpuikusiems rusų štabo karininkams į tariamą "poliaką" tol, kol vokiečiai neatnaujino savo puolimų Nemunėlio bare. Bet kai tik vokiečiai atnaujino puolimus, gen. Žukausko "keistumas" pasirodė išmintingiausiu dalyku. Įsitaisęs valtyje Nemunėlio pakrašty, jis be didelio vargo su visu štabu persikėlė per upę ir liko nepaliestas, o jo išpuikę kolegos, įsitaisę patogiuos butuose Nemunėlio Radviliškyje, visi pakliuvo vokiečiams į nagus.

(Reikia tikėti, kad čia aprašytas karo epizodas autoriui-Vyt. Bičiūnui-paties gen. S. Žukausko buvo papasakotas, nes Vyt. Bičiūnas

nepriklausomoje Lietuvoje, gyvendamas Kaune, pažinojo asmeniškai daugumą to miesto žymiųjų asmenybių. Jų tarpe ir gen. S. Žukauską).

1987. III. 22

UNIVERSITETAN ANT ŠIENO VEŽIMO

(Tęsinys iš Jackaus Sondeckio - Sondos atsiminimų)

Simanas Daukantas iš savo Kalvių, Kretingos apskr., į Vilniaus universitetą išėjo pėsčias, o aš iš Šašaičių, Telšių apskr., į Sankt-Peterburgo universitetą išvažiavau ant šieno vežimo. Kaip tai atsitiko ir kaip sekėsi, ir noriu čia papasakoti.

Kaip jau esu minėjęs, gimnaziją baigiau 1914 m. pavasarį Vilniuje. Baigęs aukštąją mokyklą, norėjau dirbti Lietuvoj, todėl apsisprendžiau studijuoti agronomiją. Geriausia mokykla tada buvo Žemės ūkio akademija Maskvoje, bet jai patekti buvo didelis konkursas. Jo neišlaikęs, kitur nebesuskubsi įstoti, o čia jau prasidėjęs Pirmasis pasaulinis karas. Tą rudenį man reikėjo eiti atlikti karo prievolės, kuri studentams buvo atidedama iki mokyklos pabaigimo. Eiti kariauti tikrai neturėjau noro. Sankt-Peterburgo universitete gamtos fakultete buvo agronomijos skyrius, kuriame studijavo ir jau tada daug rašęs žemės ūkio klausimais Jonas Kriščiūnas, vėliau Dotnuvos žemės ūkio akademijos profesorius. Apsisprendžiau ir aš ten studijuoti, nes čia konkurso nebuvo. Visi norintieji buvo priimami.

Apie rugpjūčio vidurį palikau gimtuosius Šašaičius. Iki Mažeikių geležinkelio stoties buvo 35 km. Kaip tik tuo metu iš mano tėvų buvo pareikalauta rekvizicijų - vežimas šieno. Jį reikėjo nuvežti į Mažeikių geležinkelio stotį. Tai gera proga ir man nuvažiuoti. Negi varysi arklius tokį kelią vien dėl manęs vieno.

Porinis vežimas. Šieno geras kūgis. Įsitaisiau ant vežimo patogiai. Prisirišau prie karties, kad užsnūdęs nenukrisčiau. Su pilnu vežimu greitai nepavažiuosi, todėl ir mano kelionė truko ilgas valandas. Užteko laiko pasnausti, pasvajoti, žvaigždes beskaičiuojant. O tų žvaigždžių tą naktį, ir dar tokių gražių, be skaičiaus!.. Taip poetiškai nusiteikęs pasiekiau Mažeikius. Iš ten reikėjo važiuoti geležinkeliu į Rygą. Čia turėjau persėsti į kitą traukinį, palaukus gerą pusnaktį. Nebeatsimenu kurioje stotyje reikėjo dar kartą keisti traukinį. Ta stotis buvo pilna keleivių - karių ir civilių, laukiamieji ir koridoriai prikimšti stovinčių ir gulinčių. Vėliau tokių vaizdų teko matyti labai daug. Pagaliau aš Sankt Peterburge, kuris 1914 m. buvo pavadintas Petrogradu, o 1924 m. - Leningradu. (Aš toliau vadinsiu jį bene mūsų daugiau įprastu Petrapiliu).

Susipažįstu su miestu

Važiavau, matyti, turėdamas adresą kur apsigyventi. Tai buvo Malyj prospekt, Peterburgskaja storona. Ten radau Kazių Kepalą, vilnietį, ir dar kažką. Vėliau atvažiavo Jurgis Krikščiūnas. Kambarys buvo didelis, pirmame aukšte.

Pirmas rūpestis - įsiregistruoti universitete. Dokumentai buvo pasiūsti anksčiau. Nuėjęs į raštinę, greit gavau studento kortelę, kuri pavadavo pasą. Jokios iškilmingos inauguracijos nebuvo. Tai aš jau tikras Peterburgo universiteto gamtos-matematikos fakulteto studentas.

Jau Vilniuje buvau nusipirkęs studentišką kepurę. Tada buvo įprasta tokią kepurę įsigyti tuoj po brandos atestato gavimo. Tai buvo lengva, nes visų universitetų uniforma buvo vienoda, tik specialūs institutai kiekvienas turėjo skirtingą aprangą ir daug puošnesnę. Uniforma nebuvo privaloma. Mano laikais ne visi ją dėvėjo, nors ji buvo praktiškesnė ir jos uniforminė striukė ar kelnės geriau atrodė negu paprastos. Kai jau kalba sukasi apie drabužius, noriu pastebėti, kad lietuvių studentų tarpe didelių puošėivų nebuvo. Retas kuris teturėjo gražų mėlynos spalvos surdotą - mundurą. Beje, ir barzdotą teprisimenu tik vieną - būsimą Lietuvos užsienio reikalų ministrą ir diplomatą Voldemarą Čarneckį. Nedaug tebuvo ir ūsuočių.

Pradėjau lankyti paskaitas, o laisvu laiku miesto išymiąsias vietas. Universitetas nebuvo didelis, turbūt keli tūkstančiai studentų. Pagrindinis pastatas labai ilgas. Per jį visą viename šone buvo koridorius, o kitame - auditorijos. Atsistojęs viename koridoriaus gale, beveik negalėjai matyti antrojo galo. Iš pirmųjų paskaitų atsimeu fizikos, kurias skaitė profesorius Jofė, vėliau akademikas.

Ne sodžius buvo Vilnius, bet ir ne didmiestis. Nelyginsi jo su milžinu Petrapiliu, kurių pamačius teko nustebti ir žavėtis. Apžiūrėjau jį pėsčias ir važiuotas, pamačiau jo gražiausias vietas ir išymiausias įstaigas, o jų tame naujame, dideliame, europietiškaime mieste buvo per akis.

Rūpėjo pažinti ir užmegzti ryšius su kolegomis lietuviais ir kitais lietuvių kolonijos nariais.

Petrapilio lietuvių kolonija

Petrapilis - didelės valstybės sostinė, jau tada turėjo virš milijono gyventojų. Jų tarpe virš poros dešimčių tūkstančių lietuvių, o karo metu jų turbūt buvo apie 50,000. Daugiausia buvo darbininkų, smulkių amatininkų, bet netrūko ir inteligentų. Anuo metu jie jau buvo gerai organizuoti ir turėjo nemažai įvairių draugijų. Lab-

daros d-ja jau veikė nuo 1892 m., o Savitarpinės pagalbos - nuo 1899 m. Mažtučių d-ja buvo įsteigta 1903 m., prieš karą, išlaikė penkias pradžios mokyklas. Karo metu čia veikė iš Vilniaus atsikėlusios Nukentėjusiems dėl karo šelpti d-jos dalis su Dūmos atstovu Martynu Yču priešaky. Ji, be kitų didelių darbų, išlaikė net dvylika pradžios mokyklų. Be to, buvo įkurta ir Petrapilio lietuvių d-ja nukentėjusiems nuo karo šelpti, kuriai vadovavo taip pat Dūmos atstovas kun. Juozas Laukaitis. 1914 m. veikė net Zitiečių tarnaičių d-ja su apie 200 narių. Čia buvo ir politinių lietuvių partijų vadovybės. Žodžiu, lietuvių kolonija buvo didelė, organizuota ir veikli.

Trys draugai 1917 metais: Jurgis Krikščiūnas, Petras Balys ir Jackus Sondeckis.

Lietuvių studentų draugijos

Be universiteto buvo įvairių kitų aukštųjų mokyklų. Tai turėjo būti ir daug studentų, jų tarpe ir lietuvių. Buvo ir jų organizacijų. Veikė Kauno "zemliačestvo", kuriai galėjo priklausyti visi iš Kauno gubernijos kilę universiteto studentai, bet lietuvių jai vienas kitas tepriklausė. Nuo 1908 m. savo dr-ją Fraternitas Lithuanica įsteigė Karo medicinos studentai. 1917 m. ji turėjo 16 narių.

Svarbiausia studentų organizacija buvo Petrapilio Lietuvių Studentų Draugija. Oficialiai ji buvo įregistruota 1892 m. kaip Universiteto Studentų D-ja, bet faktiškai ji priėmė nariais visų Petrapilio aukštųjų mokyklų studentus lietuvius. Jos tikslas - savišvieta ir savitarpinė parama. Lengvai apčiuopiamos medžiaginės naudos

savo nariams d-ja nedavė, bet buvo aksioma - tikras lietuvis studentas turi jai priklausyti. Ir priklausė visi su maža išimtimi.

Geriausia vieta lietuviams studentams susitikti buvo lenkų studentų valgykla Zabalkanų prospekte, kuria naudotis galėjo ir Lietuvių Studentų D-jos nariai. Ten ir aš užmezgiau santykius su savo tautiečiais. Netrukus buvo draugijos visuotinis susirinkimas, buvau išrinktas į valdybą, kurioj išbuvau iki 1918 m. pradžios. Buvau sekretorium, pirmininku ir tas pareigas perdaviau fraternitiečiui Baliui Matulioniui, paskutiniajam pirmininkui.

Kiek narių d-ja turėjo, neatsimenu. Nepamenu kokiam laikrašty skaičiau 1914 m. sausio 12 d. Kaune surengto 4 universitetų lietuvių studentų d-jų vakaro apyskaitą. Ten buvo parašyta, kad pelnas paskirstytas proporcingai pagal tų d-jų skaičių: Peterburgo - 125, Maskvos - 93, Dorpat - 41, Varšuvos - 31. Jei 1913 m. gale Peterburgo draugijai priklausė tiek studentų, tai mano laikais jų turėjo būti ne mažiau kaip 150, nes aš net šiandien pajėgiu prisiminti šimto ir kelių narių pavardes. O atmintimi negaliu pasigirti.

Ideologinės grupės

Seniausia tų grupių buvo visuomenininkų, tai socialdemokratinės krypties sekėjų. Mano laikais joje labiau reiškėsi Julius Gravrogas, Motiejus Pečiulionis, Jonas Vilkaitis, Jonas Civinskas, Petras Raudonikis, Stasys Digrys.

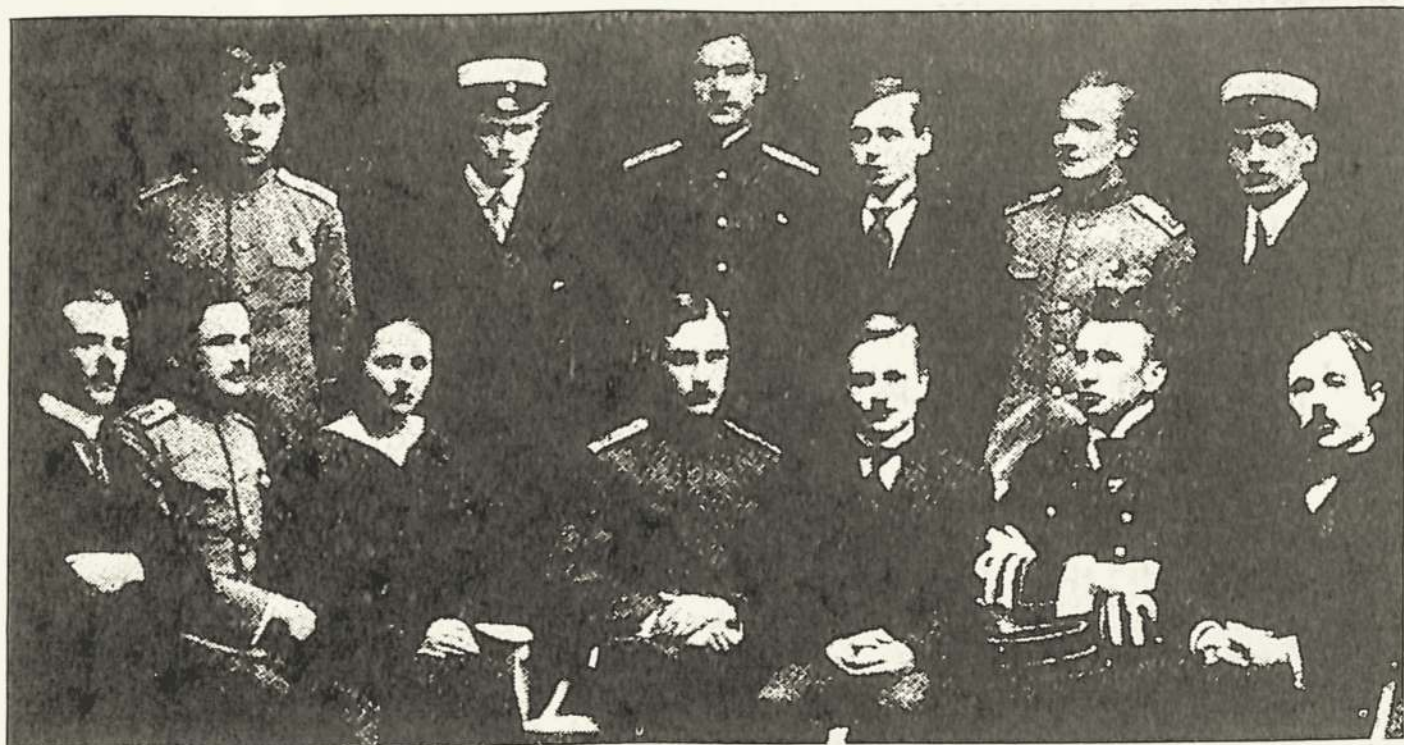
Be jos 1914 m. buvo įsteigta liaudininkų kuopa, kuriai priklausė Antanas Sugintas, Balys Sruoga, Jurgis Krikščiūnas, Balys Matulionis, Petras Balys, Kazys Škirpa ir dar vienas kitas, kurių pavardžių neatsimenu. Jai priklausiau ir aš. Net šiandien atrodo, kad ji buvo veikliausia.

Iš aušriniečių kuopos veikliųjų atsimenu Vincą Kvieską, Vaclovą Žadeikį. Ateitininkams vadovavo elektros inž. instituto studentas Voldemaras Čarneckis.

Komunisto nežinojau nė vieno, net jiems išsigalėjus. Tik P. Balys sutapo su Rusijos kairiųjų liaudininkų partija, revoliucijos pradžiojeėjusia kartu su komunistais.

Ir studentų d-jai vadovavo kairieji. Iki 1916 m. ilgai pirmininkais buvo visuomenininkai. Tose pareigose aš buvau pirmasis liaudininkas. Po manęs tas pareigas ėjo liaudininkas B. Matulionis.

Prieš rinkimus mes, kairieji, susitardavome ką į valdybą siūlyti. Mūsų kandidatai visada laimėdavo. Bene 1916 m., neatsimenu kieno sumanymu, mėginta iš kairiųjų "atimti valdžią". Bala, kaip tada sakėme, sumanė pajudėti. Ir ji pasiūlė savo kandidatus. Rezultatas - pšššt. Bala pasilieka bala. Ji malūno nepasuks. Tai buvo geras pavyzdys, ką reiškia organizacija: mūsų, kairiųjų, kuopos nebuvo gausios, bet sugebėjo be prievartos "valdyti" didelį būrį.

Petrapilio lietuvių studentų delegacija pas Helsinkio studentus 1917 m. pavasarį. Sėdi iš kairės : X, Petrapilio lietuvių studentų d-jos atstovai Balys Matulionis ir Ona Kerpauskaitė, Fraternitas Lithuanica atst. Šumauskas, prof. Kajava, dr. Vladas Nagevičius. Stovi : Juozas Stasiūnas, X, Albertas Jurgelionis, X. (Nuotrauka iš "Fraternitas Lithuanica" 1908-1958).

Grižtu Lietuvon

Jau nuo rudens plito kalbos, kad pirmojo kurso studentus šauks karinės prievolės atlikti. Turbūt tas mane paskatino semestro vidury išvažiuoti namo. Gavau pavedimą pakelėj sustoti Dorpate (Tartu), Rygoje ir Mintaujoje, ten susitikti su lietuviais moksleiviais, pasiinformuoti, kaip jie veikia ir painformuoti apie petrapi liečių veiklą. Dorpate turėjau sutikti Vladą Lašą, Rygoje - Antaną Novicką, Mintaujoje - Kazį Škirpą. Dorpate nepavyko, Rygoje ir Mintaujoje sutikau ką reikėjo ir savo pareigą atlikau.

Trumpai paviešėjęs tėviškėj, dūmiau į Vilnių ir dirbau "Lietuvos Žinių" redakcijoje. Pavasariį gavau žinią, kad pirmojo kurso studentai, neišlaikę nė vieno egzamino, bus mobilizuoti. Tada išskubėjau į Petrapilį ir ėmiau uoliai ruoštis gamtininkams lengviausiam žmogaus anatomijos egzaminui. Ruošiaus kartu su būsimu įžymiu botaniku, Dotnuvos žemės ūkio akademijos profesorium Vincu Vilkaičiu. Ruošiaus anatomijos kabinete, kur tebuvo plastikiniai modeliai. Nuoga žmogaus kūną tebuva matęs savo veidrodyje arba kitų pirtyje ar paplūdimy, o atskirų kūno vidaus dalių nebuvau nei matęs, nei čiupinėjęs, todėl egzaminą vos išlaikiau. Atsimenu, kad profesorius paėmė iš lėkštės mėsos gabaliuką ir klausia: "Kas čia?" O velniai žino, kas ten buvo. Žmogaus lavoną

mėsinėjęs turbūt nemirkčiodamas būtų teisingai atsakęs, o aš, gerai pagalvojęs, teištariau: "Neznaju" (nežinau). Matyti, kad į kitus klausimus pataikiau atsakyti, nes užskaitų knygutėn profesorius įrašė teigiamą, nors ir mažiausią, pažymį. Egzaminas išlaikytas, karo prievolė atidėta.

Baigėsi ir mokslo metai. Galima važiuoti atostogų, bet kur? Mano tėviškė vokiečių rankose. Važiuoju į Vilnių.

Vėl Vilniuje

Vežu ką tik išleistą "Aušrinės keliais". Tai "Aušrinės" žurnalo pakaitalas. Dėl karo aplinkybių "Aušrinės" nebebuvo galima išleisti, todėl pasitenkinta vienkartinio leidiniu. Tai buvo apie 6x10 colių dydžio apie 100 psl. knygutė. Politinę kryptį jai davė A. Suginto vedamasis, be to, rašė Balys Sruoga, Petras Klimas, Juozas Papečkus, Albinas Iešmantas, Stajė Naginskas, Adomas Lastas, Paulius Galaunė, Jonas Šepetys. Man teko rūpintis jo administracija.

Tą vasarą gyvenimas Vilniuje buvo įdomus ir linksmas. Čia suplūdo daug moksleivių iš vokiečių užimtų vietų. Jie buvo benamiai, bet jauni. O tokiems, anot rusų patarlės, ir jūra tik iki kelių. Nesielota dėl ateities, gyventa šia diena. Duona ir pastoge buvo aprūpinti. Subruzdavo tik tada, kai frontas pradėjo sparčiai artėti. Viduriniųjų mokyklų moksleivius pradėta vežti į Voronežą, kur jiems Yčo buvo įsteigtos net dvi gimnazijos (berniukų ir mergaičių). Studentai tą klausimą sprendė individualiai - daugumas važiavo studijų baigti ar jų pradėti, nes tikėjo, kad karas ilgai nesitęs. Tik labai mažas skaičius tepasiliko Lietuvoje. Grįžau ir aš į Petrapilį.

Dūmos atstovas kun. J. Laukaitis atsisako trečiųjų teismo

Mano geras draugas Antanas Sugintas tuo metu buvo jau minėtos Dūmos atstovo kun. Juozo Laukaičio vadovaujamos Petrapilio lietuvių d-jos nukentėjusiems dėl karo šelpti raštinės vedėjas, kuris ir man tuoj parūpino ten raštininko vietą. Deja, ilgai ten dirbti nebuvo lemta.

Frontui prie Rygos pasistūmėjus, pabėgėlių Petrapily labai padaugėjo. Plėtėsi ir d-jos darbas. Reikėjo nuolat dirbančio reikalų vedėjo. Ieškota kandidato. Srovių trintis buvo didelė. Kairieji toms pareigoms pageidavo savo žmogaus. To paties norėjo ir dešinieji. Sugintas (liaudininkas) tuo reikalu užmezgė ryšius su adv. Mykolu Sleževičium, kuris tuo metu buvo Yčo komiteto generalinis įgaliotinis. Be abejonės, savo laiškuose Sugintas informavo apie čia esančią "atmosferą". Sleževičius Sugintui laiškus siuntė jo tarnybos adresu. Laukaitis gerai žinojo, kas yra Sugintas ir tuoliau

Sleževičius, todėl aišku, kad jam buvo įdomu sužinoti jų korespondencijos turinį. Ir susigundė žmogus - atplėšė Sleževičiaus laišką, perskaitė ir ... nebesusivaldė: išraudęs kaip burokas pasirodė raštinėj ir, kažką taręs, metė laišką ant Suginto stalo ir, sušukęs: "Nuo šios valandos esi atleistas", spruko į savo kabinetą. Sugintas, pasiėmęs tą laišką ir kitką, kas jam priklausė, atsisveikino su mumis ir išėjo.

Šiandien, pergyvenus kelis karus, mačius tiek ir tiek įvairių žiaurumų ir niekšybių, toks svetimo laiško atplėšimas ir perskaitymas gali atrodyti niekniekis, bet ne anuomet. Tada tokiems dalykams buvome jautresni, todėl ir Suginto - Laukaičio "nesusipratimas" virto dideliu įvykiu.

Nežinau, ar pats Sugintas nutarė ar kitų paragintas patraukė Laukaitį trečiųjų teisman. Savo teisėju paskyrė inž. Vaclovą Bielskį, bet, kai šis kreipėsi į Laukaitį, prašydamas paskirti savo atstovą, Laukaitis atsisakė. Tada pažangiosios visuomenės tarpe kilo dar didesnis pasipiktinimas. Kaip tai gali kunigas, Dūmos atstovas, atsisakyti nuo garbingo trečiųjų teismo! Žinoma, protestavo ir studentų valdyba. Aš savo protestą pareiškiau net atsisakydamas iš tarnybos dar prieš Laukaičio atsisakymą stoti trečiųjų teisma.

"Naujoji Lietuva"

Didelai Petrapilio lietuvių kolonijai reikėjo maisto ne tik kūnui, bet ir dvasiai, reikėjo savo spaudos. Tas reikalas čia nebuvo naujas. Atsiminkime, kad 1904 metais, leidus lietuvių spaudą, Petrapily lietuvių laikraštis buvo išleistas anksčiau negu Vilniuje, bet jis nepajėgė konkuruoti su vilniškiais, todėl nustojo ejęs 1906 m. pradžioje. Tada Petrapilio lietuvių kolonija buvo daug mažesnė, dabar ji jautė didesnę spaudos badą. Vokiečiams Lietuvą okupavus, Rusijoje išblaškyti lietuviai paliko be jokios lietuviškos spaudos.

Todėl jau 1915 m. rudenį pasirodė Yčo sumanytas "Lietuvių balsas". Jį redagavo tautininkas Liudas Noreika. Tas laikraštis negalėjo patenkinti pažangiosios visuomenės, todėl tų pačių metų gruodžio 22 d. išėjo pirmasis "Naujosios Lietuvos" numeris. Tai buvo savaitinis keturių puslapių, maždaug 17x11 colių dydžio, savaitraštis. Aš jį palikau tebeeinanti, 1918 m. pradžioje išvažiūdamas iš Petrapilio. Jo būstinė buvo Podolskaja 15, buvusioje mažos krautuvs 2 kambarių patalpoj. Jį leisti sumanė socialdemokratų ir liaudininkų žmonės: inž. Vaclovas Bielskis, buv. Dūmos atst. Andrius Bulota, Dūmos atst. Mikalojus Januškevičius, adv. Gabrielius Liutkevičius ir Vladimiras Zubovas. Redaguoti buvo pavesta M. Januškevičiui, bet jis nei laiko, nei patyrimo tam neturėjo, todėl redaga-

vo Petras Balys, Antanas Sugintas ir A. Iešmanta. Man teko dirbti redakcijoje ir administracijoje. Pirmoji administratorė buvo Felicija Bortkevičienė, buvusi L. Žinių administratorė. Spausdinome mažoje prancūzų laikraščio spaustuvėje, rinko latvis, korektūra buvo didžiausia. Spausdinimo sąlygos pagerėjo, kai perėjome į gerai įrengtą "L. Balso" spaustuvę.

Daug vedamųjų rašė M. Januškevičius. Rašė netvarkingai ant nenumeruotų popiergalių, kartais sunku buvo suvaikyti, kas po ko seka. Pradžioje rašė pusiau lietuviškai, pusiau rusiškai, bet greitai priprato vien lietuviškai rašyti. Reikėdavo važiuoti straipsnio atsiimti. Dažnai nuvažiavus raštas tebebuvo rašomas. Žodžiu, buvo gabus, bet netvarkingas vyras.

Visai kitoks buvo išdininko pareigas ėjęs V. Zubovas. Jis vedė atskaitomybę. Jam kas savaitę nešdavau sąskaitas ir pinigus. Buvo ideališkai tvarkingas. Kai nueidavau, visada rasdavau paruošta, kas buvo reikalinga. Pirmą kartą pas jį eidamas, galvojau rasti išdidų pasipūtėlių grafą, o radau labai demokratiško elgesio malonų žmogų, su kuriuo iki jo mirties 1933 m. palaikiau draugiškus santykius. Gyvendamas Šiauliuose dažnai aplankydavau jį jo pavyzdingai tvarkomame Medemrodės dvare, buvau, kai jis minėjo savo 70 m. sukaktį. Ta proga ten buvo susirinkęs labai įdomus jo bičiulių būrelis: gimnazijos dienų draugas, Rygoj leisto "Segodnia" vyr. redaktorius Maksimas Ganfmanas, esdekų vadas inž. Steponas Kairys, prof. Kazys Šalkauskas, Sofija ir dr. Domas Jasaičiai ir kt. Buvau ir laidotuvėse. Palaidotas savo žemėj tik civilinėmis apeigomis. Ant kapo buvo pastatytas paprastas lauko akmuo. Kažin, ar jis šiandien ten tebeguli? Nukrypau į šalį. Grįžkime prie laikraščio.

Žemaitės feljetonas išgąsdino cenzorių

Rašė "Nauj. Lietuvai" ir Žemaitė. Be cenzoriaus parašo laikraščio nebuvo galima išleisti. Jam nešdavau jau visai paruoštą, sulaužytą puslapiais. Cenzorius buvo Mokslo akademijos bibliotekos direktorius ir universiteto, rodos, docentas, Nepriklausomoj Lietuvoj profesorius Eduardas Volteris. Cenzorius buvo geras, nepriekabus, bet pabraukydavo. Paprastai jis tuoj perskaitydavo. Aš tuo metu galėjau bibliotekoj paskaityti JAV lietuvių laikraščius, kurių kitur nebuvo galima gauti. Rasdavau ten medžiagos ir "N. Lietuvai". Tačiau kartą liepė laikraštį palikti, jis jį vėliau perskaitysiąs. Aš visaip ėmiau jį maldauti. Būtinai turime šiandien spausdinti, nes spaustuvė maža, ji turi rinkti kitą laikraštį, o raiždžių trūksta. Nieko nepadėjo mano verksmingas prašymas. Kitą dieną atsiėmiau tai, ką buvau nunešęs, be mažiausio pakeitimo. Tik

Buvusių Petrapilio lietuvių studentų d-ijos narių suvažiavimas apie 1930 metus Kaune. Iš k. į d. sėdi : Balys Matulionis, X, Jackus Sondeckis, Felicija Bortkevičienė (viešnia), X, Aleksandra Kutkauskienė, Jurgis Čiurlys, Antanas Purėnas, Juozas Paknys, Orentas. Stovi : Vytautas Didžiulis, Antanas Luinis. Jaroslavas Rimkevičius, Feliksas Daugėla. X, Vincas Kvieska, Virbickas, Petras Vaičiūnas, T. Vidugiris, Aleksandras Kutkauskas-Kutkus, Julius Graurogkas, Jurgis Elisonas, Steponas Rusteika, Jonas Variakojis, P. Dočkus. III-je eilėje : Motiejus Pečiulionis, Viktoras Vaičiūnas, Antanas Sugintas, Stasys Jakštas, Jonas Vilkaitis, Stasys Girdvainis, Sideravičius ir Alfonsas Jurskis. (Gyvas iš jų bėra tik J. Sonda).

vėliau sužinojau, kodėl jis atsisakė skaityti. Pasirodo, jis buvo gavęs iš Vidaus reikalų ministerijos įspėjimą, kad leidžias spausdinti priešvalstybinius rašinius. O tame numery buvo Žemaitės gražus feljetonas, kuriame vaizduojamas kairiųjų ir dešiniųjų lietuvių veikėjų tarpusavis "karas", bet veikiantieji asmenys buvo gyvuliai - ožys ir, nebeatsimenu, kokie kiti. Volteriui tie mūsų visuomenės santykiai nebuvo aiškūs. Jis suprato, kad autorė galvoje turėjo carą ir jo aplinką. Jis norėjo pasitarti. O tas patarėjas, pasirodo, buvęs Augustinas Voldemaras, tada universiteto docentas, kuris lietuvių reikalus geriau žinojo ir galėjo pasakyti, kad feljetone nėra "kramolos". Iš jo nebuvo išbraukta nė vienos raidės.

Verta priminti, kad cenzoriaus išbrauktas vietas buvo galima palikti tuščias. Laikraštis išeidavo kaip šunų iškandžiotas. Skaitytojai suko galvas, kas išbraukta ir, žinoma, keikė cenzūrą.

Draugijos narys arba cenzorius

Jaunimas visada ir visur jautresnis už senimą. Tokia buvo ir mano aprašomo meto studentija. Karo metu buvo įvesta cenzūra net laiškamams. Joje dirbantieji buvo apsaugoti nuo mobilizacijos ir gerai atlyginami. Ten dirbti nuėjo ir keli studentų d-jos nariai: Bronius Dailidė (Lietuvoj diplomatas), Aleksandras Kutkauskas - Kutkus (Lietuvoj operos dainininkas), Antanas Naujokaitis (Lietuvoj teisėjas) ir Jonas Norkaitis (Lietuvoj aukštas finansų ir užsienio reikalų ministerijų pareigūnas), kuris netrukus "padarė karjerą" - pakilo iki lietuvių spaudos apžvalgininko, kurio pareiga sekti lietuvių spaudą ir informuoti Vidaus reikalų ministeriją, kas joje rašoma.

Kaip tie cenzoriai savo pareigas ėjo, stropiai ar tik paviršutiniškai cenzūravo, mes, jų kolegos, nežinojome. Tas mūsų ir nedomino. Mums rūpėjo principas. Mums atrodė, kad tie kolegos žengia ant labai slidaus kelio. Pradžioje stengėmės kolegiškais pokalbiais įtikinti juos, kad ta tarnyba pavojinga ir negarbinga, nesuderinama su Lietuvių studentų d-jos naryste. Mūsų pastangos vaisių nedavė. Tada liaudininkų kuopoj kilo karštų ginčų. Deja, į susirinkimus neateina narių dauguma, o norėta, kad jie visi pasisakytų. Todėl pagaliau buvo nutarta tą klausimą išspręsti referendumu. Tas reikalas nusitęsė iki 1916 metų žiemos. Referendumo vokai buvo surinkti, bet dėl prasidėjusios revoliucijos nebuvo atplėšti ir pamiršti. Tik 1920 pradžioje paskutinis d-jos pirmininkas Balys Matulionis juos su dalimi d-jos archyvo atvežė į Lietuvą. Gerokai vėliau su Matulioniu sutarėme, kad dabar nenusikalsime, jei tuos vokus atplėšime ir sužinosime balsavimo duomenis. Nustebome. Tiksliai neatsimenu, bet tik labai maža dalis palaikė cenzorius, o

kiti pasisakė, kad draugijos narys negali dirbti cenzūroje.

Prof. Vaclovas Biržiška 1938 m. žurnale "Mūsų senovė" paskelbė šį tą iš studentų d-jos valdybos protokolų; turbūt ten yra paskelbti ir šio referendumo duomenys.

Visi minėti cenzoriai grįžo į Nepriklausomą Lietuvą ir ėjo atsakingas pareigas. Savo elgesiu nebuvo blogesni už kitus. Visi jie jau mirę. Ramaus amžino poilsio jiems! Kol gyvi buvome, pešėmės, bet blogo jiems nenorėjome, tik draugiškai patarėme saugotis. Gal tas padėjo jiems cenzoriaus tarnyboj išlikti padoriais lietuviais ir žmonėmis. Kas tai žino?

Lietuvos kariuomenės savanoris Kazys Škirpa 1916 metais, tada Petrapilio komercijos instituto studentas (1916 m.).

Mūsų baliai

Frontuose kraujas liejosi, o mes iki revoliucijos, galima sakyti, gyvenome normaliai. Teisybė, iš namų, Lietuvą vokiečiams užėmus, niekas medžiaginės paramos nebegavo, bet studijuojančius šelpė Yčo komitetas, pati studentų d-ja ir kitos labdaros d-jos. Galima

buvo ir užsidirbti. Todėl vieni rūpestingai mokėsi, kiti buvo ne tokie stropūs. Mėgome ir pasilinksminti. Draugijos lėšoms padidinti rengėme puošnius balius, kuriuos publika mėgo. Atsimenu vieną tokį pokylį. Programoje pažadėjo dalyvauti Kipras Petrauskas pats ir dar pakviesti Marijos teatro primadoną, kurios pavardės neatsimenu. Man reikėjo juos atsivežti į salę. Pasamdžiau pirmos klasės vežiką (jie, rodos, buvo vadinami "ličači"), nes jų ir vežimas puošnesnis ir arklys gražesnis, greitesnis; rodos, ne bėga, bet lėkute lekia. Programos atlikėjus vaišino kaip išmanydami. Pokylio rezultatais buvome visi patenkinti.

Prieš karą tokie baliai buvo rengiami ir Lietuvos miestuose, keturių universitetų d-joms susidėjus. Atsimenu tokį pokylį 1914 m. Vilniuje. Programoje - Kipras Petrauskas. Pokylio atsakingasis asmuo - adv. M. Sleževičius, pasipuošęs gražiu fraku, baltomis pirštinėmis. Puošni ir publika. Jai didelį kontrastą sudarė tada pradedantis rašytojas J. Šeinius ir studentas Petras Klimas, apsilvilkę juodais marškiniais su aukšta apykakle, apsijuosę apvalia juosta (virve). Taip dėvėti tada mėgo rusai studentai. Šeinius ir Klimas buvo rimti vyrai, bet ir tokie mėgsta kartais paišdykauti.

Tai buvo mano pirmas susitikimas su K. Petrausku. Dar kartą susitikome 1939 m. gale Vilniuje, kai aš buvau ten komandiruotas pertvarkyti ligonių kasos. Jis atėjo paprašyti duoti darbo jo kolegai Juozui Babrauskui.

Caro sostas griūva

Kam iš studentų rūpėjo lietuvių visuomeninė veikla, tie turėjo progų savo dvilekį pridėti. Aš sukausi tada liaudininkų veiklos bare. Dažnai susitikdavau su Dūmos atstovais Mikaloju Januškevičium ir Pranu Reiniu. Norintiems patekti į Dūmos posėdį jie parūpindavo leidimus. Vieną kartą 1916 m. gale ir aš juo pasinaudojau.

Danguje jau rinkosi netolimų didelių įvykių debesys. Kas už jų slepiasi, niekas aiškiai neižvelgė. Mano matytame Dūmos posėdy kalbėjo ir trudovikų frakcijos pirmininkas Aleksandras Kerenskis. Pirmą kartą išgirdau tokį auksaburnį; kito tokio ir iki šios dienos negirdėjau. Ramiai pradėjęs, jis tirštino spalvas, kol nupiešė pasibaisėtiną dabarties vaizdą. Kaip silkių prikimšta svečių galerija sekė kalbėtoją ausis ir akis išplėtę. Atrodė, kad visa didelė salė įkaito iki geležies raudonumo.

Artinosi revoliucija. Ji neprasidėjo staiga. Karas tęsėsi, fronte nesisekė. Miestuose pradėjo trūkti būtiniausių prekių. Gyventojų nepasitenkinimas valdžia augo. Net Petrapilio moterys, prekyvietėje negavusios joms reikalingiausių dalykų, pradėjo maištauti,

nebijodamos net policininko bizūno. Vis labiau bruzdėjo darbininkai. Socialistinės partijos dirbo išsijuosusios. Pagaliau joms pavyko išvesti iš kareivinių pirmąjį pulką. Ir prasidėjo!..

Kovo 10 d. (Pagal senąjį kalendorių vasario 25 d., todėl prigijo Vasario revoliucijos vardas) Petrapilyje jau rinko darbininkų-kareivių tarybas, kovo 2 d. caras paleido Dūmą, bet ji nepakluso, išrinkdama iš visų frakcijų vykdomąjį komitetą. Dūma tapo įvykių centru. Tą pačią dieną į Tavridos rūmus (Dūmos būstinę) pradėjo žygiuoti darbininkų ir kareivių kolonos. Preobražensko pulkas net su orkestru, bet be karininkų. Kovo 15 d. caras atsisakė sosto, o nuo kovo 21-sios jis jau buvo faktinai kalinys Carskoje sėlo, vėliau išvežtas į Tobolską, grąžintas į Swerdlovską ir ten su visa šeima sušaudytas.

Žinoma, visa tai neįvyko taip paprastai, kaip mano čia parašyta. Svarbiausi įvykiai koncentravosi ne tame rajone, kuriame gyvenau, todėl daug ko nemačiau, tik girdėjau. Išgirdau, kad "įvyko" demonstracijos, nuvažiavau į Nevskio prospektą. Daug žmonių didesniuose ir mažesniuose būreliuose karštai svarstą dienos įvykius. Darbininkų, kareivių kolonos žygiuoja į Tavridos rūmus. Vienai kolonai pražygiuojant, iš namo čiukuro pasipylė kulkosvaidžio kulkos. Matyti, kad ištikimi policininkai ar žandarai, kuriuos vadindavo faraonais, dar tikėjo duonos neprarasti ir drįso šaudyti į sukilusius karius ir darbininkus. Prospekto pašaliuose stovėjusieji metėsi į namų duris. Ir aš su jais, bet už kažko užkliuvo mano koja. Kritau, tik laimė, kad kitas vyras suspėjo mane pakelti, ir tuo būdu likau nesutryptas, bet praradau akinius. Kol krautuves vėl atidarė ir gavau naujus akinius nusipirkti, vaikščiojau kaip pusiau apakęs.

Caro valdžia jau buvo taip nusigyvenusi, kad pajėgta ją nuversti palyginti be didesnių žmonių aukų net sostinėje. Bet jų, aišku, negalėjo nebūti. Atsimenu jų iškilmingas laidotuves Marso lauke. Tada tai buvo tuščia aikštė. Joje, rodos, kareiviai pratybas vykdė. Dabar, sako, ten gražus parkas. Žuvusiųjų karstus lydėjo milžiniška žmonių kolona. Joje dalyvavo ir lietuviai su vėliava ir plakatais. Kol nužygiavome į vietą ir grįžome, užtruko ištisa diena. Vėliavas ir plakatus visi sudėjo vienon vieton. Turbūt visa tai dabar yra kokiam nors muziejuje.

Prasidėjo laisvas gyvenimas. Nelegalios partijos galėjo viešai veikti, prasidėjo mitingų mitingai. Neatsiliko ir liaudininkai. Ypač veiklus buvo jaunas studentas Petras Balys, kuris Rusijos socialistų revoliucionierių partijoje aukštai prasimušė. Jis po 1918 m. bolševikų perversmo buvo susikūrusios Kubanės-Juodosios jūros sovietinės respublikos komisarių tarybos pirmininku ir vėliau sušaudytas, pakliuvus į "baltųjų" rankas. Jis skrajote skrajojo po posėdžius ir mitingus. Buvo gerai išsilavinęs, gražiai kalbėjo, bet

smarkiai linkęs į demagogiją. Gaila anksti žuvusio draugo. Spėju, kad, jei būtų grįžęs į Lietuvą, revoliucijos "šumui" šiek tiek išgaravus, būtų buvęs naudingas kairiojo sparno politikos veikėjas.

Kitas uolus mitingų kalbėtojas buvo inž. Vaclovas Bielskis. Jis jau nejaunas žmogus, bet niekada neatsisakydavo vykti kalbėti, nors ir tolimoj vietoj ir jam nepatogiu laiku. Jis nebuvo auksaburnis, bet, kaip geras pedagogas, žinojo kur ir kaip kalbėti. Mokėjo temą nuosekliai, aiškiai dėstyti, todėl buvo mėgiamas.

Dūmos atstovas M. Januškevičius buvo gana tingus, bet kalbėti mokėjo.

Gyvenau revoliucijos širdyje - Petrapily, bet jos vyriausiųjų vadų nemačiau: nei Lenino, nei Trockio, juo labiau Stalino, kuris anuomet tebuvo mažai žinomas.

Kartą buvau nuėjęs į susirinkimą, kuriame buvo pažadėjęs kalbėti Leninas, bet jis nepasirodė.

Tik vieną kartą teko susitikti lietuvių komunistų vyriausius vadus: Vincą Kapsuką ir Zigmą Angarietį (Aleksą).

Taip buvo bolševikams valdžią pagrobus. Jie turėjo perimti ir visas lietuviškas organizacijas, tarp jų ir didžiulę Yčo vadovautąją nukentėjusiems dėl karo šelpti. Tuo reikalu į pasitarimą buvo pakviesti ir socialdemokratų bei liaudininkų atstovai V. Požela ir V. Bielskis. Aš dalyvavau kaip "N. Lietuvos" korespondentas. Svarbiausias klausimas, kaip perimti lietuviškas įstaigas, nepakenkiant jų darbui. Angariečiui tai buvo aišku kaip diena: visur paskirti viršininkais savus žmones, teeina ir ten šeimininkauja. Tai buvo tikro revoliucionieriaus požiūris. Ne taip paprastai tas dalykas atrodė V. Kapsukui. Jis ieškojo būdų, kad ta operacija būtų kuo mažiau skausminga.

Lietuvių seimas

Carą nuvertus, sudarytoji vyriausybė pasisakė už tautų apsisprendimo teisę, todėl ir Lietuvos tarybos, kuri buvo sudaryta 1917 m. vasario pradžioje, delegacija kreipėsi į vyriausybę, kad leistų jai administruoti vokiečių neužimtą Lietuvos dalį. Vyriausybė tylėjo, todėl taryba nutarė sušaukti visos Rusijos lietuvių seimą, tikėdama, kad jis pritars jos reikalavimui ir tuo būdu jį sustiprins.

Seimą šaukti nutarta birželio 9 d. Petrapily.

Vyr. rinkimų komisiją sudarė V. Bielskis, V. Požela, F. Bortkevičienė, M. Januškevičius, R. Skipitis, St. Šilingas, M. Yčas ir kun. J. Tumas.

Petrapilio miesto rinkimų komisijai pirmininkavo Adolfas Sruga, sekretoriauti teko man. Rinkimai buvo pravedami specialiai sušauktuose susirinkimuose, be iš anksto sudarytų sąrašų; kiek

atėjo, tiek užteko.

Seimą stebėjau kaip "Naujosios Lietuvos" korespondentas ir smulkiai aprašiau. To rašto dalis buvo išspausdinta ir Bostono "Keleivy" (rugpjūčio 15 ir 22 d.), iš kurio pacituosiu pirmąsias eilutes:

"Gegužės 27 d. (Sen. kalendoriaus, J. S.) prasidėjo Rusijos lietuvių seimo posėdžiai. Jau tą dieną atvažiavo daugiau ne 250 atstovų (vėliau buvo per 300. Seimas tęsėsi ištisą savaitę, J. S.)

Atstovai atvažiavo iš įvairių Rusijos kampų, net iš tolimojo Sibiro. Sąstatas margas: seni ir jauni, inteligentai, sodiečiai... Moterų atstovių vos kelios. Kunigų nemaža, bet vis dėlto mažiau, negu daugelis tikėjosi. Kuone visi atstovai jau pradėdant posėdžius pasidalino frakcijomis. Yra ir bepartyvių kuopa, bet ji kasdien mažėja.

Salėje taip pat susėdo frakcijomis. Lietuvos socialdemokratai, socialistai-liaudininkai, santarvininkai, pažangininkai, bepartyviai, krikščionys-demokratai. Pačiame dešiniajame sparne sėdi vieni kunigai, matyti tik viena moteris ir 2-3 senukai. Daugiausiai liaudies kairiųjų tarpe, ypač socialistų-liaudininkų frakcijoje".

Gausiausia frakcija buvo liaudininkų - apie 90 atstovų, socialdemokratų buvo apie 40.

Seime buvo karštų ginčų, nevengta pareikšti savo tiesą kartais per daug "aiškiai". Buvo ir dramatiškų momentų.

Užmerkęs akis ir šiandien matau, kaip į salę įeina karių seimo delegacija su raudona vėliava ir, perskaičius jų seimo rezoliuciją, vėliavą įteikia socialdemokratų ir liaudininkų frakcijoms.

Arba girdžiu, kai priėmus dešiniųjų rezoliuciją Lietuvos ateities reikalu ir trims kairiosioms frakcijoms apleidus seimą, nebesulaikydamas savo susijaudinimo Vaižgantas, dramatiškai pareiškia: "Aš jau nebe politikas".

Dėl tos rezoliucijos ir šiandien nesutariama.

Dešiniųjų rezoliucija, priimta 140 atstovų, prieš 132, skelbė: "Visa etnografinė Lietuva privalo tapti nepriklausoma valstybė, nuolatinei neutrali".

Kairiųjų: "... kreiptis į Laikinąją Rusijos valdžią, taip pat ir į kitas valstybes, sąjungininkes bei neutralias, ir reikalauti pripažinti, kad lietuvių tauta turi teisę spręsti laisvai išrinktame Lietuvos steigiamajame Susirinkime visuotinio, be lyties, tautybės ir tikybos skirtumo, tiesaus, lygaus ir slapto balsavimo pamatais, proporcinės sistemos prisilaikant".

Man ir šiandien atrodo, kad abi seimo dalys savo nutarimuose norėjo pareikšti siekiančios to paties tikslo - nepriklausomos Lietuvos, bet skyrėsi dėl pasirenkamo kelio.

Dešinieji buvo išsigandę revoliucijos, jie kaip galėdami traukėsi

nuo jos. Juk neseniai net Dūmoje jų atstovo buvo pareikšta, kad lietuviai padėjo malšinti "kramolą", t. y. caro priešininkus. Kairieji tos baimės neturėjo. Jiems atrodė, kad revoliucijos paskelbti šūkiu atneš laisvę ir Lietuvai, kad ne metas pareikšti "atsiskirkim", kai Lietuva yra kaizerio apžiota. O koks genijus aiškiai tada numatė, kaip įvykiai vystysis? Vargu kas drįs tvirtinti, kad Augustinas Voldemaras, balsavęs už dešiniųjų rezoliuciją, buvo geresnis patriotas už Petrą Leoną, kuris seime kalbėjo, kad kažin, ar Lietuva panorės būti nepriklausoma kaip Persija, svetimų batų mindžiojama, ar autonominė Australija, svetimų batų nemindžiojama, balsavęs už kairiųjų rezoliuciją.

Užmezgame santykius su suomiais

1917 m. pavasarių karo gyd. Vlodo Nagevičiaus sumanymu Helsinkio universiteto studentai pakvietė lietuvių studentų delegaciją atvykti draugiškų santykių užmegzti. Jai priimti suomiai sudarė studentų komitetą iš 24 asmenų, po 2 atstovu iš kiekvienos korporacijos. Komitetui pirmininkavo prof. Kajava.

Delegaciją sudarė: Petrapilio lietuvių studentų d-jos atstovai Balys Matulionis, pirmininkas (fraternitietis) ir Ona Kerpauskaitė. Fraternitiečiams atstovavo Juozas Stasiūnas. Be jų, kaip svečiai dalyvavo keli fraternitiečiai.

Delegacija buvo priimta labai nuoširdžiai ir pagarbiai. Tris dienas ji viešėjo Suomijos sostinėje. Iškilmingame susirinkime universiteto salėje, be studentų, buvo daug profesūros ir kitų garbingų svečių. B. Matulionis lietuviškai pasakė kalbą (ją išvertė prof. Niemi), kurioje sugretino lietuvių ir suomių tautos bendrą laisvės troškimą ir kovą dėl jos ir palinkėjo suomiams tuoj turėti visai nepriklausomą Suomijos valstybę. Toj salėj tokių ovacijų tikriausiai nėra buvę.

Namo delegaciją išlydėjo iš universiteto masė suomių studentų, išsirikiavę abiejose kelio pusėse. Studentės atėjo su gėlių puokštėmis. Mūsų delegacija grįžo sužavėta tokiu nepaprastu jos priėmimu. Labai gaila, kad tolimesni įvykiai Rusijoje sutrukdė tuos santykius palaikyti.

Grįžus delegacija, dalindamasi savo išpūdžiais, nepamiršo priminti pastebėtą suomių priešišką nusiteikimą rusams, jų kalbos nemėgimą. Tai jau žinojau iš savo patyrimo, kai neseniai prieš tai su draugu J. Krikščiūnu lankėmės Helsinkiu. Mums buvo pavesta ištirti, ar galima ten spausdinti lietuviškus raštus. Mat liaudininkai norėjo išleisti (ir išleido) porą ar daugiau politinių brošiūrų. Kai tik pradėdavome rusiškai, pajusdavome, kad suomis lyg ir negirdi. Tik sužinojęs, kad esi ne rusas ir kitaip nemoki, jis visiškai kitoks

pasirodydavo.

Tos kelionės metu patyrėme ir kitą dalyką, apie kurį buvome girdėję, bet kuriam sunku buvo tikėti. Kalbėjo, kad Suomijos geležinkelio stočių bufete tėra viena palyginti neaukšta kaina, kurią sumokėjęs, gali valgyti ką randi ir kiek nori. Tikrai, pirmoje Suomijos stoty tokių bufetų radome, ir kirtome išsijuosę. Dabar tai ne naujiena, nes tokių valgyklų netrūksta ir Amerikoje.

Minėtas santykių su suomiais užmezgimas buvo epizodinis, kaip kad ir ukrainiečių pakvietimas dalyvauti jų demonstracijoje pirmomis revoliucijos dienomis. Joje dalyvavau kaip studentų d-jos pirmininkas, sveikinau lietuvių studentijos vardu nuo Kazanės cerkvės laiptų didžiulę minią ir susikabinęs rankomis su jaunomis ukrainietėmis žygiavau miesto gatvėmis.

Užsipuolėme nekaltą žmogų

Jaunimas visur ir visada jautresnis, smalsesnis, greitesnis negu senimas. Tokie buvome ir mes greiti kišti nosį visur ir, gerai reikalo neištyrę, sprendimą daryti. Tik paklauskite.

Jau esu minėjęs, kad karo pradžioje Vilniuje buvo įkurta draugija nukentėjusiems nuo karo šelpti. Vokiečiams Lietuvą užimant, dalis jos su Yču priešaky išsikėlė į Petrapilį, o kita dalis pasiliko Vilniuje, A. Smetonos vadovaujama.

Yčo komitetas lėšas gaudavo iš valdžios. Jis sušelpė ir vilniškius. Štai pasklido kalbos, kad Yčas davęs 10, 000 rublių (tada buvo didelė suma) adv. Petruui Leonui nuvežti į Vilnių. Leonas, negavęs leidimo ten nuvažiuoti, Stockholme minėtus pinigus atidavęs Stockholman atvykusiam lenkui, kuris jų neatidavęs Smetonai.

Studentų d-jos valdyba, Petro Balio paveikta, priėmė rezoliuciją, kuri aiškiai kaltino Leoną pinigus pasisavinus, ir paskelbė ją "N. Lietuvoje".

Senųjų tarpe P. Leonas buvo žinomas kaip sąžiningas žmogus, tas kalbas laikė melu, šmeižtu, o mes, jaunieji, reikalo neištyrę, pasmerkėme nekaltą žmogų, kaip tai vėliau paaiškėjo. Nėra abejonės, kad Leonas jautėsi labai įžeistas tokiu be pagrindo apkaltinimu, bet jis pasitenkino gautais viešais ir privačiais užuojautos pareiškimais. Mes savo nutarimo neatšaukėme. Aš jaučiu sąžinės graužimą, kad aktyviai dalyvavau tame įvykyje, bet tiek aš, tiek kiti elgėmės ne asmeninės naudos siekdami, o kovodami dėl teisybės.

Šaukia karinės prievolės atlikti

Kalbos apie studentų mobilizaciją nesiliovė. Pagaliau paskelbė, kad pirmųjų kursų studentai tuoj šaukiami į karo mokyklas, kur

per 3 mėnesius pažinsi visas karo mokslo gudrybes ir, gavęs pirmąjį karininko praporščiko (iki to laiko buvo leitenanto) laipsnį, marš į karo ugnį arba geresniu atveju į kurių nors atsarginių dalinių, kuris anksčiau ar vėliau pateks į frontą. Perspektyva neviliojanti.

Mobilizacija lietė ir mane. Laukiau komisijos. Gal "išbrokys", nes jau tada buvau trumparegis. Felicija Bortkevičienė neatstodama ragino nelaukti komisijos ir bėgti per Kiniją į JAV-bes, kur tuo keliu jau buvo išvykę Matas Šalčius ir Kazys Gineitis. Mėgino ir maskvietis Staja Naginskis, bet jis pakliuvo į rusų rankas ir buvo grąžintas į Maskvą. Kažin kas jam būtų atsitikę, jei jis nebūtų apsimetęs pamišėliu ir į tą reikalą nebūtų įsikišęs tuomet Maskvoje aukštas pareigas ėjęs inž. Norus Naruševičius.

Naginskio istorijos dar nežinojau, todėl jau buvau beveik sutikęs su F. Bortkevičienės pasiūlymu. Ji žadėjo net lėšų kelionei parūpinti. Kaip važiuoti per visą Rusiją su mobilizuojamo studento pasu? Todėl nuėjau pas aukštesnio kurso kolegą Gustaitį. Pasakiau reikalą ir prašiau duoti man jo studento liudijimą. Jis ne be galvos vyras, atsisakė. Reikėjo laukti komisijos. Ten pasakiau esąs trumparegis. Paskyrė ištirti karo medicinos akademijoje. Kartu buvo šaukiamas ir mano geras draugas Jurgis Krikščiūnas, būsimas agronomijos daktaras, Dotnuvos žemės akademijos profesorius, išžymus kooperatininkas ir ministras. Ir jis buvo paskirtas širdžiai ištirti. Iš tikrųjų jo širdis buvo sveika, bet, gydytojo pamokytas, jis prieš eidamas į komisiją panaudojo kaž kokius vaistus, kurie sukelia širdies nenormalų mušimą. Tokių vaistų jis atsinešė ir į karo akademiją. Bijodamas juos laikyti pas save, atiduodavo man. Aš jam nunešdavau (buvome ne vienoj patalpoj), kai jis būdavo šaukiamas pas daktarą. Tokiu būdu jam pavyko komisiją apgauti - jis buvo "išbrokytas". Man nereikėjo apgaudinėti, nes aš tikrai buvau trumparegis, o tokių tada neėmė. Taip ir likau su baltu bilietu.

Jaunam turbūt ir pekloj nebūtų liūdna. Iš tikrųjų mūsų ateitis negalėjo atrodyti žavinga, o ar dėl to sielojomės? Ne. Juokavome, išdykavome kaip beišmanydami. Kokių pokštų nekrėtėme!

Atsimenu daug gardaus juoko sukėlusią kažkieno sugalvotą šitokią išdaigą. Atsistoji ant lentos. Du ją paima už galų, stumdo pirmyn ir atgal, labai pamažu keldami į viršų, o tavo rankas laikantis jas pamažu leidžia žemyn. Tu esi užrištomis akimis, ir atrodo, kad tavo pakėlė aukštai į viršų. Tau pradeda lyg galva suktis, nebeišlaikai ir krinti ant žemės, nors tebuvai vos porą, trejetą pėdų tepakeltas.

Ypač juokėmės iš labai poniškos išvaizdos lenko. Jis, girdi, negriūsiąs ant žemės ir, savo išdidumą rodydamas, atsistuoja ant lentos. Užtekė pakelti gal iki kelių aukščio, kai tas drąsuolis žleg-

terėjo ant žemės, kad net viduriai sugurguliavo.

Vėliau ne kartą esu pagalvojęs, kaip būtų susiklostęs mano gyvenimas, jei tada būčiau pasiryžęs bėgti į Ameriką? Gal sieną peržengdamas būčiau pakliuvęs į caro žandarų rankas? Jei būtų pavykę, jau karo metu būčiau tapęs amerikonu. Ar bebūčiau sugrižęs į Lietuvą, o jei ir taip, tai gyvenimo kelias būtų buvęs kitoks.

O jei būčiau patekęs į kariuomenę, tai gal jau seniai būčiau vėlėnos užverstas, o gal būčiau generolas, kaip mano draugai Jonas Jodišius, Stasys Zaskevičius. Ar tikrai likimas nežaidžia žmogumi.

Socialistų liaudininkų konferencija

Paskutinioji Lietuvos socialistų liaudininkų partijos konferencija buvo 1917 m. vėly rudenį Maskvoje. Iš Petrapilio joje buvome, rodos, trys: M. Januškevičius, P. Balys ir aš. Posėdžiavome studentų bendrabutyje. Vyravo pačių kairiųjų nuotaikos, tokie buvo ir nutarimai. Aš su Mečium Markausku buvome dešiniausi. Mane ypač pykino Zigmąs Valaitis, kuris iki tol nebuvo jokiais kairumais pasižymėjęs, buvo uolus Mažosios Lietuvos lietuvių tremtinių globėju, konferencijoje gi pasireiškė kaip tikras bolševikas, pas kuriuos vėliau ir nuėjo. Deja, 1942 m. bolševikai ir jį sušaudė.

Posėdžiavome bene dvi dienas. Neatsimenu, kodėl į Petrapilį grįžau, ilgiau Maskvoje nepasidairęs, net Kremliaus neaplankęs.

"Grūdo" draugijos tarnyboj

"Grūdas" - kairiųjų 1916 m. Petrapily įkurta draugija nukentėjusiems nuo karo šelpti. Jos centro valdybą sudarė: pirm. Vladimiras Zubovas, Dūmos atstovai Mikalojus Januškevičius ir Pranas Keinys, inž. Vaclovas Bielskis, adv. Vladas Požėla ir adv. Gabrielius Liutkevičius. Du socialdemokratai ir 3 liaudininkai. Ji turėjo kelis skyrius. Valdyba pakvietė mane aplankyti dalį skyrių, juos parevizuoti ir painstrukuoti. Vienas tų skyrių buvo Bobruiske. Ten patekau prieš pat Kalėdas. Galėjau jas ten praleisti, bet patraukiau į Kijevą, kur komercijos institute studijavo mano jau seniai "išsiringtoji", kurios nebebuvau matęs nuo 1915 m. vasaros Vilniuje. Atmintina kelionė! Važiavau prekiniame vagone. Beveik vieni kariai, kurie, metę frontą, skubėjo namo. Artinantis prie Kijevo jie vis labiau nerimo, vis balsiau traukė savo dainas. Aišku buvo, kad jaudinasi, galvodami apie greitą susitikimą su savo artimaisiais. Jaudinaus ir aš.

Ukraina tuo metu buvo panaši į verdantį katilą. Viena valdžia Charkove, kita Kijeve. Suvargęs atrodė ir Kijevas, skurdžiai atrodė jo svarbiausioji gatvė - Kreščatnikas, bet nuo Dniepro aukšto

kranto vaizdas buvo žavus!

Porą dienų paviešėjęs, dar aplankęs Mogilevo skyrių, grįžau į Petrapilį.

Kelionė traukiniais anuo metu buvo tikra kančia. Į traukinį patekti reikėjo brautis pro išdaužytus langus. Vagonuose keleiviai stovėjo suslėgti kaip silkės statinėje arba tupėjo ant savo lagaminų. Kiti važiavo ant stogo. Koks vargas buvo norintiems išeiti "savu reikalu"! Didžiąją keleivių dalį sudarė vadinamieji "mešočnikai" - spekuliantai, maišuose vežusieji į Petrapilį už auksą brangesnes vertybes - maisto gaminius.

"Naujosios Lietuvos" redakcija ir administracija 1917 m. Sėdi Antanas Sugintas. Stovi Jackus Sondeckis ir Jonas Kirlys.

Kas dabar daryti?

Grižęs į Petrapilį, radau gyvenimą dar sunkesnę ir nebuvo vilties, kad jis gerėtų. Duonos veltui niekas neduoda. Reikia ieškoti tarnybos. Eiti tarnauti Leninui noro neturėjau. Iš antros pusės aiškėjo karo galas. Jau vedamos paliaukų derybos. Jas nutraukus, vasario 18 d. vokiečiai pradėjo smarkiai žygiuoti Petrapilio link. Ar jie ateis iki Petrapilio? Galvojau, kad ne. Tai gal patraukti, sakysim,

į Pskovą, kur gyveno gerai pažįstama šeima, ir ten palaukti vokiečių. O iki Pskovo, galvojau, jie gali atžygiuoti. Kaip vėliau paaiškėjo, neapsirikau.

Pagaliau apsisprendžiau vykti į Pskovą. Bet prieš apleisdamas Petrapilį noriu dar šį tą papasakoti.

Išgyvenau jame nuo 1914 m. rugpjūčio iki 1918 m. vasario, su pora ilgesnių išvykų į Lietuvą, trumpomis viešnagėmis Novgorodo gubernijoje, kur aplankiau Viktoriją Gravrogkienę, kuri Vilniuje mane ir gerą būrį kitų moksleivių nuoširdžiai globojo, ir Oną ir Feliksą Daugėlus Minske, Gravrogkienės dukrą ir žentą.

Svajojau paplaukioti Volga, pamatyti jos Žigulius, Kaukazą, bet vis nebuvo laiko ir išteklių.

1917 m. vasarą buvau suplanavęs praleisti tolimoj šiaurėj prie Murmansko, kur buvo tiesiamas geležinkelis, darbams ėmė studentus ir gerokai mokėjo. Iš grafo V. Zubovo buvau gavęs gerą rekomendaciją pačiam statybos viršininkui, todėl tikėjau gauti neblogą darbą, pinigų užsidirbti ir daug įdomaus pamatyti. Deja, revoliucija tą planą sugriovė.

Lietuvių studentų niekur tiek daug nebuvo kaip Petrapily. Jie mokėsi įvairiausių mokslų. Daugiausia buvo medikų. Rodos, neklysiu teigdamas, kad 1917 m. karo medikų buvo 16, moterų medikų 6 ir kelios mokėsi dantis gydyti. Antroj vietoj buvo gamtininkai-matematikai, trečioj - visokių sričių inžinieriai, juristai ir t.t. Mokslą baigus, Lietuvoj įsikurti lengviausia būtų buvę teisininkams ir medikams, atitarnavus kelerius metus caro kariuomenėj. Kiti būtų turėję pasklisti po plačiąją Rusiją, nes anuomet Lietuvoj, kuri Rusijos imperijoje buvo tik "Severo-zapadnyj kraj", katalikai nebuvo priimami į valstybinę tarnybą.

Turėjome ir didelių teatro aistruolių. Vienas tokių buvo matematikas Gustaitis. Bilietui į Marijos operą, kur Kipras Petrauskas dainavo, gauti jis net ištisia naktį dežuruodavo. Mat pigesnią bilietą gauti buvo be galo sunku.

Aš joje tik vieną kartą tebuvo. Dažniau nueidavau į Aleksandrinės dramos teatrą ir Krivoje zerkalo, kur lengviau buvo patekti.

Vieną kartą mačiau Šaliapiną, bet ne Marijos, o Liaudies namų, neseniai pastatyto naujo teatro scenoje. Vaidino Rusalkos malūnininką. Nors visas sąstatas buvo geras, bet Šaliapinas tarp jų buvo milžinas, žavėjęs tiek savo dainavimu, tiek vaidyba. Jo sukurtą malūnininką, užsimerkęs ir šiandien regiu. Vėliau mačiau nemažai operų, bet jos seniai išblėso.

Nesigailiu sumokėjęs už bilietą vieną rublį, kuris tada studentui buvo labai brangus.

Tada nežinojome, ką kiekvienam iš mūsų likimas žada. Jei anuomet kas nors būtų sakęs, kad iš mūsų bus gerų pedagogų, inžinie-

rių, advokatų, gydytojų ir kitokių profesionalų, nebūčiau abejojęs ir tuoju jam pritaręs, bet kad mūsų tarpe yra penki būsimos Lietuvos valstybės ministrai (Liudas Noreika - teisininkas, Jurgis Krikščiūnas - žemės ūkio, Jonas Variakojis - susisiekimo, krašto apsaugos, Voldemaras Čarneckis - susisiekimo, užsienio reikalų, Petras Karvelis - finansų, net penki diplomatai (Bronius Dailidė, Stasys Girdvainis, Vladas Natkevičius, Kazys Škirpa ir minėtas Čarneckis), penki profesoriai (Jurgis Elisonas, Julius Graurogkas, Jurgis Krikščiūnas, Vincas Vilkaitis, Alfonsas Jurskis) ir pagaliau penki generolai (Antanas Gustaitis, Jonas Juodišius, Jonas Jackus, Motiejus Pečiulionis, Stasys Zaskevičius), tam būčiau nedvejodamas atsakęs: "Ir prisapnavai, Brolau". O jei jis būtų paprašęs pamėginti spėti, kas kokių aukštybių pasieks, tikrai būčiau gavęs blogiausią pažymį.

Iš tikrųjų, kas tada galėjo spėti, kad Vaclovas Žadeika, gamtos matematikos fakulteto studentas, bus geras pulkininkas, kuris per dieną vos spėdavo laikraštį perskaityti. Jis buvo toks lėtas, bet ne tuščios galvos.

Ką tik karo mokyklą baigusį Kazį Škirpą išlydinti į Omską 1916 m. vasarą. Sėdi Jackus Sondeckis ir Kazys Škirpa. Stovi Antanas Sugintas ir Petras Balys.

Arba dar geresnis pavyzdys Stasys Girdvainis, kuris beveik visą nepriklausomos Lietuvos laikotarpį ir nepriklausomybės netekus buvo diplomatinėj tarnyboj ir mirė eidamas Lietuvos atstovo prie Vatikano pareigas, žinoma, atlyginimą gaudamas iš JAV-bėse buvusios Lietuvos aukso atsargos. O mes jį laikėme antrarūšiu. Jis net iš studentų d-jos buvo išstojęs. Nežinojome, kad žmogaus gyvenimą lemia aplinkybės.

Mano kartos petrapiliškiai gali didžiuotis, kad Lietuvos valstybę atkūrus, pirmasis savanoris karys buvo Kazys Škirpa, kad viena iš trijų moterų, apdovanotų Vyties kryžiumi, buvo Aldona Čarneckaitė-Birutienė, kad pirmosios išžymiosios rentgenologės buvo Paulina Kalvaitytė-Karvelienė, Ona Kerpauskaitė, Elena Jacevičiūtė, kad Kauno radijo stotį įrengė A. Jurskis. Vis tai petrapiliečiai.

Vargu ar bent vienas pasiliko Rusijoje. Lietuvoj jie ėjo atsakingas pareigas įvairiose srityse ir daug prisidėjo prie Lietuvos pažangos.

Sudiev Petrapiliui

Turtą likviduoti nebuvo sunku, nes jo nedaug tebuvo. Studentų d-jos dokumentus perdaviau Baliui Matulioniui. Su savim pasiėmiau tik drabužius, "Varpo" žurnalo kelis numerius, "Naujosios Lietuvos" komplektus. Tugan Baranovskio politinės ekonomijos knygą ir kitokių mažmožių... 1918 m. vasario mėnesį traukiniu išbildėjau į Pskovą. Sudiev Petro miestui ir baltosioms naktims, kurių nebemačiau ir nebematysiu!

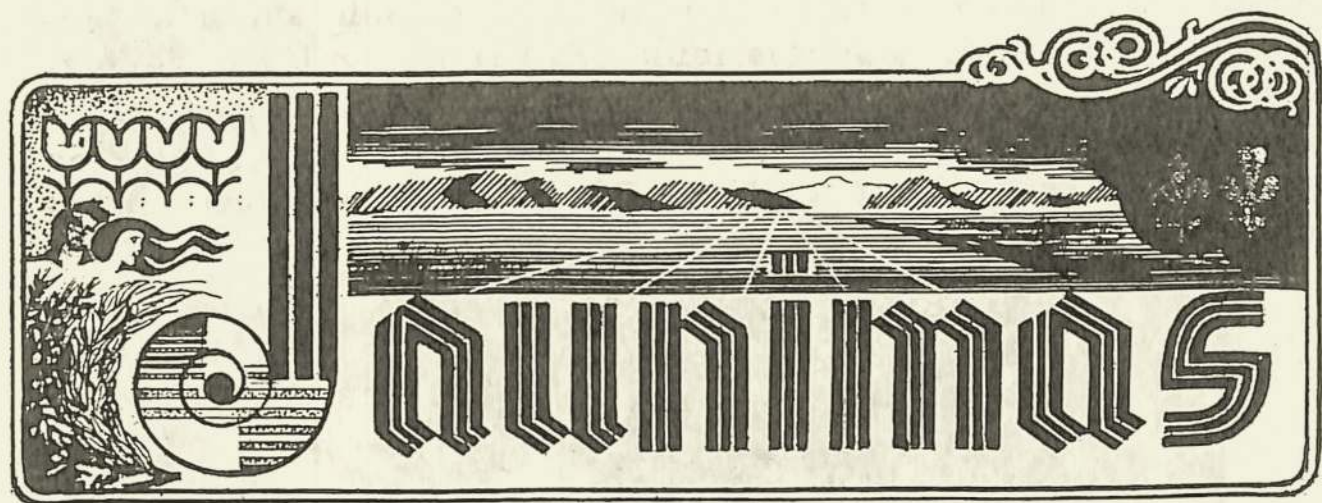
Rodos, vasario 25 d. Pskovą užėmė vokiečiai ir kovo trečiąją buvo pasirašyta taikos sutartis. Po kelių savaičių visas traukinys grižtančiųjų pajudėjo Lietuvos link ir per Rygą, Jelgavą, Šiaulius pasiekė Vilnių. Atlikęs karantiną, buvau laisvas.

Bostonas, Ma.

1984. XII. 28

* * *

Kun. Jono Tamulėno vestuvės Švedijoje. Kairėje jaunosios Katarinos tėvai. Dešinėje jaunojo tėvai Lisė ir Kostas Tamulėnai.

VILIUS NASTOPKA

DRAUGYSTĖ

(Novelė)

Stambaus ūkio savininkė, našlė Kalinauskienė Julijona, už pusės metų po vyro mirties, pagimdė dukterį. Jai buvo parinktas vardas Mėta.

Aplinkui siautė karo viesulas, naikindamas žmonių sukurtas gėrybes. Taikos įstatymai subyrėjo, išsigalėjo karinės valdžios griežta tvarka. Keičiantis svetimiems kariuomenės daliniams, nes frontas buvo nenusistovėjęs, keisdavosi ir tvarka. Karinės valdžios tikslas buvo viską naikinti ir plėsti. Tie kariuomenės daliniai galėjo palikti tik skurdą ir alkį.

Narimanto ir Onos Karašų dukros vestuvės 1987. III. 7 d. Ormond Beach, Fl. Vidury kun. dr. E. Gerulis su jaunaisiais - inž. Stephen ir Ona Dupont. Dešinėje nuotakos tėvai, kairėje - jaunojo tėvai.

Gražiausi ūkiai ėjo iš rankų į rankas. Gyvasis inventorių mažėjo. Žmonės, pajutę pavojų, bėgo į rytus, nors ten jų niekas nelaukė. Jie gelbėjo savo gyvybes. Nenorėjo patekti karo kryžminėje ugnyje. Buvo išsiliepsnojęs Didysis Pasaulinis karas.

Kalinauskienė nebėgo iš savo ūkio. Ji buvo bejėgė trauktis į svetimą žemę, nes jos mažoji Mėta buvo tokia silpnutė ir gležni, kaip paupyje auganti pienė. Ji pasiliko savo namuose, nors plati apylinkė buvo likusi apytuštė, retai žmonių besimaišė: vienus buvo rusų valdžia iškrausčiusi, o kiti, apimti baimės, laisvu noru pasitraukę iš savo sodybų.

Kalinauskienei taip pat buvo gaila palikti gražų vyro paliktą ūkį, gyvulius. Ji gerai žinojo, kad iškėlusį koją iš savo sodybos, grįžusi ras tik plikas kambario sienas. O gal ir jų neberas, gal ugnies liežuviai sulaižys, paliks tik pamato akmenis.

Frontas pasistūmė į rytus. Užėjo vokiečių kariuomenė. Kalinauskienė galėjo susikalbėti vokiškai. Ji greit apsiprato su esama pa-

Rita Tamulėnaitė Bengt-Olof su savo broliu kun. Jonu Tamulėnu.

dėtimi. Buvo graži ir labai apsikri. Mokėjo priėti, o kur reikia ir kyšio nesigailėjo. Jos ūkio karo audra nesunaikino, dalį gyvulių taip pat išsaugojo.

Nors sunkiai dirbo, bet jos mažoji dukrelė augo be vargo, nejuto alkio ir nuovargio, kaip pabėgėlių maži vaikai Rusijoje.

Karas pasibaigė. Likę gyvi pabėgėliai pradėjo grįžti į namus. Jų sodybos buvo nuterotos arba sudegusios. Žmonės nežinojo, iš kurio galo reikės griebtis.

Atvyko taip pat ir Kalinauskienės kaimynas Stasys Petrauskas su šeima. Jis iš toli žvalgėsi savo sodybos, bet nebegalėjo atpažinti, matėsi tik plačiomis šakomis liepos. Privažiavęs arčiau, pamatė tik pamatus. Ašarotomis akimis jis peržvelgė savo numylėtas liepas, kurios buvo vienišos ir niekas jų neparėmė. Sodybos stogai buvo pavirtę į pelenus, kuriuos išnešiojo šiaurės vėjas, toks pat negailestingas, kaip ir praūžęs karas.

Buvo pavasaris. Toks kvapnus ir viliojantis kaip Kalinauskienės nuo karo nepaliestoji sodyba. Aplinkui stovėjo nesuarti laukai. Vievėsiškai laisvai pakildavo nuo artojo netrukdomos vietos, skelbė pavasario džiaugsmą.

Petrauskas, palikęs žmoną prie gaisro sunaikintų sodybos pamatų, kuri dar negalėjo tikėti savo akimis, kad čia jos gyvenimo kelionės pabaiga, pasiėmęs savo vienturtį sūnų Kazi, patraukė į Kalinauskienės sodybą.

Atsisukęs dar pastovėjo. Nusišluostė ašaras. Ėjo prašyti Kali-

nauskienės, kad ji priglautų juos ir priimtų laikinai apsigyventi jos troboje.

Buvo jau prievakaris. Kūdrose varlės kurkė, tarytum tyčiojosi iš Petrausko nelaimės, kur apsistosi, kur apsistosi...

Prie Kalinauskienės vartų pasitiko šunys. Kaziukas prisiglaudė prie tėvo, visas drebėjo. Kieme žaidusi mergaitė, pasišaukė šunis.

Kalinauskienę rado seklyčioje. Ji savo akimis netikėjo. Toks suvargęs atrodė jos kaimynas. Jie nuoširdžiai pasisveikino. Kalinauskienė prašė jų sėstis. Bet Petrauskas nesileido į ilgas kalbas.

- Aš ne vienas, - paminėjo Petrauskas. - Atėjau prašyti nakvynės visiems.

- Gerai. Galėsite pas mane pagyventi, pakol įsikursite, - pasiūlė Kalinauskienė. - Pas mus vietos tiek daug, sutilpsime visi. Turiu tik berną ir mergiotę, kurie man padeda, bet to darbo tiek daug vos kojas pati bepavelku.

Petrauskas pažiūrėjo į savo kaimynę. Ji atrodė visai nepasikeitusi. Tokia pat graži su raudonais veido skruostais.

Petrauskas ir Kalinauskienė buvo pažįstami nuo pat mažens, nuo pat jaunų dienų. Kartu kaimynystėje augo. Vakaruškose dažnai šokdavo. Rūpesčiais ir džiaugsmiais nuoširdžiai pasidalindavo. Bet apsivedus, jie truputį atšalo. Susitikdavo, pasisveikindavo, bet didelis ankstyvesnis nuoširdumas pradingo. Pasiliko jie tik geri kaimynai. Matyt Kalinauskienė tikėjosi, kad Petrauskas, vidutinių ūkininkų sūnus, ją ves. Bet Petrausko tėvo praskolintas ūkis buvo reikalingas pašalinės paramos, didelės pasogos. Kalinauskienės tėvas, miestelio vargonininkas, negalėjo duoti didelės pasogos. Menkos buvo vargonininko pajamos. Petrauskas susirado kitą, gavo nemažai pasogos, sutvarkė tėvo apleistą ūkį. Bet likimo buvo lemta, kad Kalinauskas, Petrausko kaimynas, buvo gražiai susitvarkęs, neturėjo skolų ir buvo nereikalingas pasogos, apsivedė vargonininko dukterį.

Kalinauskienės ir Petrauskienės charakteriai buvo skirtingi. Kalinauskienė, užaugusi miestelyje ir daugiau žmonių sutikusi, buvo gyva, linksma. Visus užkalbindavo. Petrauskienė, praleidusi priešvedybinių gyvenimą kaime, buvo tyli, užsidariusi, labai pamaldi. Ji vengdavo žmonių. Užkalbinta ilgai nešnekėdavo.

Petrauskienė ir Kalinauskienė tarpusavyje nesipyko, bet jos vengė viena kitos. Atlaiduose ir po atlaidų jų keliai išsiskirdavo. Pas Kalinauskus suvažiuodavo svečiai daugiausia iš miesto, taip vadinama "smetonėlė", o pas Petrauskus tik giminės iš žaliojo kaimo.

- Ačiū, kaimyne, - pratarė Petrauskas.

Paėmė vėl sūnų ir norėjo išeiti, bet Kalinauskienė sulaukė savo kaimyną.

- Tegu sūnus lieka čia, - pasiūlė Kalinauskienė.

Palikęs sūnų, Petrauskas išėjo. Lauke pūtė švelnus pavasario vėjas. Jis patraukė per laukus į savo sunaikintą sodybą ir ten laukiančią žmoną su menku vežimėliu likusio turto, atsivežto iš tremties. Žmona žiūrėjo į grįžtantį vyrą.

- Ar priims? - buvo pirmas žmonos klausimas.

- Mielai sutiko priimti Kalinauskienė, - ištarė Petrauskas.

Lauko keliuku ragino savo nuvargusį arkliuką, kuris buvo taip pat išvargęs ir alkanas kaip ir jo šeimininkas.

Kad būtų lengviau arkliui traukti, Petrauskai ėjo šalia vežimo. Jie buvo tylūs. Petrauskienė nieko neklausė apie kaimynę, o vyras taip pat neužsiminė.

Kaziukas labai nedrąsus, paliktas vienas su svetimais, dairėsi po seklyčią. Atėjo ir Mėta susipurvinusi iš kiemo.

- Mėtele, Kaziukas su tėveliais apsigyvens pas mus, - paaiškino Kalinauskienė. - Jie mūsų kaimynai. Mat jų sodyba sudegusi. Jie grįžo iš tolimosios Rusijos.

Kaziukas pažiūrėjo į Mėtą, bet nieko neatsakė. Jis buvo alkanas, bet nedrįso paprašyti svetimųjų valgyti.

Kalinauskienė atnešė Kaziukui pieno stiklinę ir storą riekę duonos, užteptos sviestu.

- Valgyk, Kazeli, - ragino Kalinauskienė.

Kazelio nereikėjo prašyti ir raginti. Skaniai visą riekę suvalgė.

- Tau čia bus gerai, Mėtele. Galėsi žaisti su Kaziuku, - drąsino Kalinauskienė savo dukterį, kuri dar nebuvo pratarusi nė žodžio ir vis dairėsi.

- Kazelis bus tau geras, geresnis negu mūsų piemuo, kuris tave kartais nuskriaudžia, - guodė dukterį motina.

Mėta žiūrėjo į Kazelį.

- Daug vargo turėjote? - kalbino Kalinauskienė Kazelį.

Vaikas atsigavo. Jis jautė didelį nuoširdumą ir parodytą meilę. Kaip mokėdamas išpasakojo kelionę iš tremties. Papasakojo, kad daug kartų juos buvo sulaukę, bet vis laimingai pasisekė prasi-
veržti. Kelionės į Rusiją jis neprisiminė, nes buvo dar mažas ir jo akutės nematė karo baisumo, nes buvo dar uždengtos motinos šešėlio.

Atvažiavo ir Petrauskai. Kalinauskienė išbučiavo Petrauskienę. Abi jos apsiverkė.

- Jauskis kaip savo namuose, - pasakė Kalinauskienė.

- Dėkui kaimynėle, tegu Dievas tau atlygina, - pasakė Petrauskienė.

Kalinauskienė užleido jiems savo gyvenamo namo dalį, o pati persikraustė su dukterim į seklyčią.

Labai sunki buvo pradžia Petrauskams, bet Kalinauskienės parama sumažino jų vargą. Jos pažintys su girininkais ir kitais val-

džios žmonėmis palengvino Petrauskų šeimai lengviau atsistoti ant kojų. Iš sugriautų pamatų Petrauskai vėl pakėlė savo sodybą.

Petrauskas dirbo labai sunkiai. Jis tvarkė savo ūkį, bet taip pat talkino ir Kalinauskienei. Sunkus darbas iščiulpė jam daug jėgų, bet jis nepalūžo. Meilė savo tėvų žemei jam suteikė dvigubų jėgų. Kalinauskienės per karą kiek apleistas ūkis žymiai pasitaisė dėka Petrausko tvirtos rankos. Mat jis, nors dalinai, atlygino už Kalinauskienės suteiktą jiems pagalbą. Raudoni jo paties sodybos stogai vėl parėmė plačiašakes liepas, bet šeimos laimė nuslydo liepų viršūnėmis. Petrausko žmona, visų jo džiaugsmų ir vargų bendrininkė, sunyko. Pradėjo skūstis galvos skausmais. Daktarai nesurado jos ligos. Ji geso kaip žvakė.

Sekminių rytą, kada kaimo piemenys, papuošę karvių galvas šviežiomis berželio šakelėmis, išginė jas į laukus, Petrauskienė užgeso. Ji užmerkė savo akis naujoje sodyboje, gražiai įrengtoje seklyčioje, spausdama savo sugrubusiose rankose tik kryželi, atpildą už visus šios žemės vargus.

Suvažiavo kaimynai ir giminės. Supylė jos kapą kaimo senose kapinėse, netoli miškelio. Palaidojus Petrauskienę, apylinkėje paplito įvairūs gandai. Buvo visokių kalbų. Dalis kaimynų kaltino Petrauską, kad jis be laiko žmoną nuvaręs į kapus, nes jis savo žmonos nemylėjęs, vedęs tik dėl didesnės pasogos, o mylėjęs Kalinauskienę. Ar tie paleisti gandai turėjo pagrindo, ar tik iš pavydo žmonės norėjo pažeminti Petrauską, sunku buvo suprasti.

Mirus žmonai, Petrauskas galėjo vesti Kalinauskienę, nes jo jau niekas šioje žemėje nevaržė. Jis buvo laisvas ir dar gana pajėgus vyras. Bet jis nesivedė, liko našlys ir negalvojo apie vedybas. Patarimais ir talka, jis ir po žmonos mirties padėjo Kalinauskienei.

Kaziukas lankė mokyklą. Jis labai gailėjosi mirusios motinos. Mylėjo ir tėvą. Tėvas negailėjo sūnui išlaidų, rūpinosi. Spaudė kapitalą, norėjo sūnų išmokslinti.

- Tegu nors sūnus turi lengvesnį gyvenimą, - prasitardavo Petrauskas savo kaimynams.

- O kam žemę paliksi, - šaipėsi pavyduoliai.

- Žinoma, kad sūnui, - atkirsdavo Petrauskas.

- Jeigu sūnus bus mokytas, tai jis žemės nedirbs, - nenusileido išmintingesnieji.

- Ras, kas ją dirba, - nuramindavo juos Petrauskas.

Petrauskas norėjo, kad jo sūnus išeitų daktaro mokslus, būtų geras daktaras. Jis negailėjo sunkiai uždirbtų pinigų.

Sūnus, tėvo gerai aprūpintas ir prižiūrimas, bet nelepinamas, neturėjo vargo. Visuomet gražiai apsirengęs, visuomet prie pinigų, veržėsi į mokslą. Lankydamas gimnaziją gyveno vienas pasamdytame kambarėlyje, visai netoli gimnazijos. Šeimininkė, davatkėlė,

buvo gera savo nuomininkams - gimnazijos mokiniams. Jos namuose gyveno penki gimnazistai, iš to ji pragyvendavo. Buvo lyg motina savo vaikams. Žiūrėdavo, kad nepramiegotų pamokų, o taip pat sekmdieninių pamaldų, visuomet prižadindavo. Jeigu atsirasdavo koks neklaužada, tai kitais metais jo nebepriimdavo. Su Kaziu Petrausku vargo nebuvo, o su jo tėvu jokių nesusipratimų neturėdavo. Pakol buvo gyva Kazio motina, tai visus maisto produktus jam pristatydavo iš namų, bet vėliau, kada tėvas vienas gyveno, tai dali produktų turėdavo pirkti iš miestelio krautuvės.

- Mat, koks didelis ponas, - pavydėjo kiti.

- Jis našlaitis, tėvas negali visur suspėti, - pateisindavo šeimininkė Kazį.

Nuo Kazio taip pat neatsiliko ir Mėta Kalinauskaitė. Tais pačiais metais pradėjo lankyti pradžios mokyklą, tais pačiais metais išlaikė egzaminus į gimnazijos pirmąją klasę. Mėta buvo silpnesnė mokinė, tai Kazys jai padėdavo. Ypatingai daug vargo turėjo Mėta su matematika. Sunkiai susigaudydavo. Kazys kantriai, nepykdamas aiškino, pakol Mėta suprasedavo.

Jie taip buvo tarpusavyje supratę, neperskiriami. Atrodo, kad jų draugystė susirišo tada, kada Kazys su savo tėvu pirmą kartą peržengė iš kelionės Kalinauskienės namų slenkstį. Tada, gyvendami po vienu stogu, kartu žaisdavo, kartu bėgiodavo, kartu bėgdavo į paupį, kartu meškeriodavo. O tos dienos prabėgdavo be rūpesčių. Seniems buvo vargai, besikrapštant po karo nuteriotus arimus, o jiems jaunystės džiaugsmas...

Pradžios mokykloje, pirmaisiais mokslo metais, jie iš pradžių sėdėjo net viename mokyklos suole, bet vėliau juos išskyrė mokytojas. Jie pyko ant mokytojo, pasakė tėvams. Tėvai tik nusijuokė. Nekaltino mokytojo.

- Klausykite mokytojų, nes jie geriau už jus išmano, - buvo tėvų patarimai.

Kada šaltis sukaustydavo pirmąjį ledą, jie visuomet kartu išmėgindavo jo stiprumą. Ant naujai uždengto sniego, jie pirmieji palikdavo rogučių pravėžas. Raudonomis nosimis grįždavo jie į namus.

Laikas šuoliais bėgo. Gyvenimo horizontai keitėsi. Gimnazijos vyresnėse klasėse jie susitikdavo rečiau. Jų svajonės nukrypo į kitus kampus ir jie pradėjo ieškoti kitokio džiaugsmo. Gimnazijos šokių salėje, po vaidinimų, jie pašokdavo, bet tik kaip geri draugai, o simpatijų gijos sukosi kitur. Jie išsipasakodavo savo išpūdžius, atskleisdavo ir savo meilės paslaptis.

- Kazys yra man brolis, - sakydavo Mėta savo draugėms.

Tikrai jie buvo geri draugai. Vienas kitą suprasedavo ir užjausdavo. Mėta kartą buvo įsimylėjusi fizikos mokytoją. Kiek ji vargšėlė kankinosi, kada jos išsvajotasis apsivedė kitą. Kazys tada tu-

rėjo daug vargo su Mėta. Koki mėnesį laiko ji vaikščiojo lyg pamišusi. Jos pažymiai, gauti mokykloje iš rašomųjų darbų, pasidarė vos praeinami. Ilgai išsėdėdavo Kazys pas Mėtą. Neišeidavo, pakol nors ir nenoromis paruošdavo ji užduotas pamokas.

Pavydo tarp juodviejų nebūdavo. Palengva Mėta atsigavo. Susirado naują simpatiją ir vėl įėjo į normalias gyvenimo vėžes.

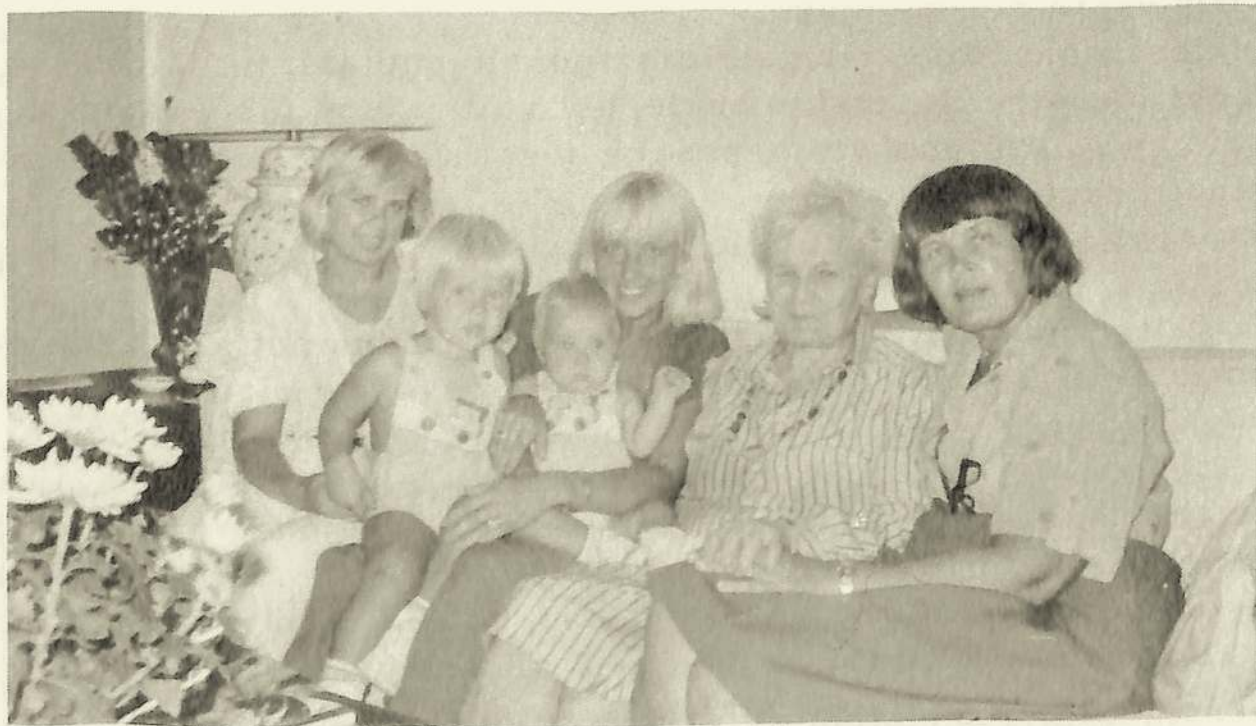
Abu jie baigė gimnaziją. Abu gavo brandos atestatus, o rudenį nuvažiavo į Kauną, į universitetą. Iš pradžių Kaune dažniau susitikdavo, bet, paragavę studentiško gyvenimo, nutolo. Mat čia buvo platesnis pasaulis, turėjo daugiau labirintų ir užkulisių. Jie jau buvo suaugę, negalėjo išsipasakoti, turėjo paslapčių.

Prabėgo universitete dienos. Mėta ir Kazys gavo mokslo diplomus. Mėta baigė lingvistiką, o Kazys inžineriją. Nors senis Petrauskas iš pradžių pyko, kad sūnus pasirinko ne mediciną, o inžineriją, bet sūnaus perkalbėtas, nusileido.

Kalinauskienė su Petrausku iškėlė sudėtinį balių. Suvažiavo daug jaunimo. Buvo labai didelis balius. Svečiai užė dvi dienas. Alus puotojo, o kepsnių kvapas sklido pro atvirus langus.

- Gal čia jau sužiedotuvų balius, - kalbėjosi išilinksminę kaimynai.

- Pražiopsojo Kazio tėvas Mėtos motiną, tai gal nors jų vaikai bus gudresni, - pletkavojo kaimo moterėlės, paragavusios saldžiosios.

Keturios generacijos: iš k. į d. - Aldona Bobelytė, Julius Degesys, Mikas Degesys, Rūta Bobelytė-Degesienė, Alena Devenienė-Grigaitienė, Dalia Devenytė-Bobelienė

Iš k. į d. : H. Pavilionis, A. Pavilionienė, kun. St. Neimanas, H. Petkienė, K. Neimanienė, J. Kutra, a.a. H. Tumas, V. A. Glažė. 1981 m. viešnagė pas H. Petkienę San Juan Capistrano, Ca. Foto R. Neimanaitės

Juokėsi Kalinauskienė, juokėsi taip pat ir Petrauskas.

- Gal kas nors gero ir išeis, - prasitarė Kalinauskienė Kazio tėvui.

Balius baigėsi. Svečiai skirstėsi į namus. Už savaitės Kazys išvažiavo vėl į Kauną. Mat buvo paskirtas užimti tarnybą. Mėta liko dar pas motiną. Ji buvo paskirta į Šiaulių gimnaziją, bet darbą turėjo pradėti tik rudenį, turėjo gražaus laiko pailsėti ir pasidžiaugti vasara, kuri buvo kaitri ir iškrito mažai lietaus.

Mėtos su Kaziu atsisveikinimas buvo nuoširdus. Palinkėjo vienas antram sėkmės ir atsiskyre.

Iš pradžių susirašinėdavo dažnokai, o vėliau laiškai retėjo ir retėjo. Pagaliau prisimindavo pasiūsti tik švenčių pasveikinimus.

Paslėpta nuoširdi draugystė atgydavo tik švenčių metu, kada jie apsilankydavo savo tėviškėse. Kartu nuvažiuodavo į bažnyčią, retkarčiais aplankydavo ir paupį, kur vaikystėje braidydavo. Bet dabar jie kalbėdavosi rimtesnėmis temomis. Kazys pasakodavo apie naujas statybas Kaune, o Mėta apie gimnaziją, mokytojus ir mokinius.

Neilgai džiaugėsi Mėta su Kaziu naujai atsikūrusioje laisvoje tėvynėje. Pasaulis vėl pradėjo sėti neapykantą ir kerštą, nemokėjo gražiai tarpusavyje sugyventi. Menka dar pamoka buvo tiems, kurie, matę pirmojo karo baisumus, pradėjo vėl kalti ginklus. Karo audra artėjo, o eiliniai žmonės dar nesuprato, jie buvo linksmi ir džiaugėsi taikingu gyvenimu, nors horizontas niukėsi, grasydamas ir artindamas didžiąją pasaulio katastrofą.

Karo sviedinys sprogo. Sprogo netikėtai, kaip perkūnas giedrame danguje. Iš pradžių buvo keista, baugu ir neramu. Laikraščiai pradėjo mirgėti pranešimais apie prasidėjusį karą. Radijo bangomis pradėjo pranešinėti karo eigą.

Karo nepaliestosios valstybės dar vis tikėjosi greitos karo pabaigos. Tikėjosi, kad karo viesulas nepalies jų žemių, kad galės ramiai gyventi.

Bet karo dievaitis iš pat pamatų sukrėtė pasaulį. Kraujas liejosi ne vien tik karo lauke, bet taip pat toli užfrontėje. Nauji kryžiai papildė didžiojo karo apžėlusius kapus, ir šviežios smiltys atžymėjo naujai kritusias aukas.

Šis karas sumaišė valstybių ribas. Galingesnieji "išlaisvino" silpnas ir mažas valstybes. Sumaišė ir žmones.

Mėta Kalinauskaitė ir Kazys Petrauskas, palikę tėviškę, atsirado Vokietijoje. Nevienodi buvo jų keliai Vokietijos žemėje. Mėta, iš pat mažens lepinama, o gal būt dalinai paveldėjusi motinos apskurumą ir grožį, Vokietijoje išsikūrė labai gerai. Kazys perėjo visus kryžiaus kelius: kasė apkasus, buvo apvilktas vokiečių uniforma ir pasiūstas ginti Berlyną. Pasibaigus karui, buvo uždarytas su vokiečių belaisviais už spygliuotų vielų. Daug vargo padėjo susitvėrę lietuvių komitetai, pakol išlaisvino jį.

Išėjęs iš belaisvės, Kazys pradėjo ieškoti pažįstamų. Sužinojo, kur gyvena Mėta ir nuvažiavo į tą stovyklą. Jie susitiko, bet jo jaunystės draugė buvo pasikeitusi. Išsipuošusi ir išsikvėpinusi, vertėja pabėgėlių organizacijoje, buvo viliojanti ir graži. Kazys stovėjo suvargęs, apiplyšęs, pageltusiu veidu. Jie pasisveikino, bet jų žodžiuose nebebuvo tos krikščioniškos draugiškos vaikystės meilės. Atrodė, kad Mėta tik iš mandagumo pasikalbėjo.

- Reikia mokėti gyventi, - pasakė išeinančiam Kaziui.

Taip, reikėjo mokėti gyventi, bet jam tas gyvenimas atrodė toks neįdomus ir slegiantis. Jis labai gailėjosi, kad susitiko Mėtą. Grįžęs iš belaisvės, tikėjosi surasti žmogų, kuriam galėtų išlieti gyvenimo skausmą, išpasakoti visus pergyvenimus. Tėvas buvo likęs toli, tėviškėje, prie liepomis apaugusios sodybos, o giminių ir artimųjų draugų nesurado. Buvo likusi tik ji, Mėta.

Ją rado. Bet rado ne tokią, kokią pažinojo tėviškėje ir mokykloje. Čia ji buvo gerai išsikūrusi. Svetimųjų draugystėje ji jautėsi linksmutė, kaip pirmąjį pavasarių tėviškės laukuose, kada jie pirmą kartą susitiko. Raudonas vynas dažė jos lūpas, o cigarečių dūmai ją svaigino. Tango akordai ją nešiojo po sales, o tėvynės ilgesys buvo išblėęs.

- Ar neturėtum laiko su manim pasivaikščioti, aš toks vienišas?
- paklausė kartą Kazys vėl susitikęs Mėtą.

Mėta pažiūrėjo į Kazi, į jo suplyšusias kelnes ir nuvargusį vei-

dą.

- Neturiu laiko, turiu daug darbo, - nepatenkinta ištarė Mėta ir norėjo pasukti į pabėgėlių organizacijos pastatą.

- Ne, mieloji Mėta, - švelniai pratarė Kazys. - Tau gėda kalbėti ir susitikti mane. Tau saldesnis svetimųjų vynas ir švelnesnės jų kalbos.

Mėta truputį paraudo.

- Ne tavo reikalas, - atkirto Mėta. - Kaip noriu taip ir gyvenu.

- Nepyk, Mėtut, - išsprūdo Kaziui. - Aš tave norėjau tik perspėti ir priminti, kad tu esi taip pat mūsų nelaimingos tautos auka. Tu esi viena, draugauji tik su svetimais ir užmiršti mūsų vargus. Aš noriu tau tik gero, kad paskui nesigailėtum praleidusi taip tuščiai savo laiką.

- Nemokyk manęs, aš esu ne maža mergaitė.

Mėta apsisuko ir nuėjo. Nuėjo vėl savo keliais, prie kasdieninių linksmybių. Kazys dar pastovėjo, apsidairė ir pasuko už miestelio rajono.

Tolumoje matėsi apsnigti kalnai, o žemėje buvo vasara, tokia kaitri, kaip ir Mėtos širdis.

Kazys pajuto ilgėsi, vienatvę ir skurdų gyvenimą. Jis jautėsi fiziniai dar stiprus, nepalūžęs, nors ir veido spalva buvo pasikeitusi: raudoni veido skruostai pabalo, o paakiuose matėsi idubusios žymės, nuo kurių driekėsi gana didelės raukšlės.

Atsigulė kalno pašlaitėje, didelių medžių šešėlyje. Vokiečių ūkininkai triūsė po laukus. Ganėsi karvės.

Kazys pradėjo svajoti. Atsiminė tėviškę, mirusią motiną ir ašarotomis akimis tarp vartų pasilikusią tėvą.

"Bėk, vaikeli. Aš nebėgsiu. Aš pasiliksiu saugoti savo sodybos, savo gimtinės namų. Aš jau senas. Būk laimingas, gal daugiau ir nebepasimatysime šioje žemėje", - atsiminė Kazys tėvo žodžius ir pajuto širdyje skausmą.

Kazys išbėgo, bet iš jo likimas pasityčiojo. Jis liko elgeta ir benamis. Stovyklos tyrinėjimų - skryningų komisijoje jo vardas buvo ištrauktas į nepatikimųjų sąrašus, jo vardas buvo drabstomas purvais.

Jis bėgo, nes norėjo gyventi. Jis bėgo kaip šauklys pranešti laisvajam pasauliui, kad jo nekalta tėvynė vėl pavojuje.

Jis tikėjosi vėl grįžti. Grįžti laisvas! Jis galvojo vėl projektuoti gražiais fasadais namus, jis žadėjo vėl tarnauti ir atkurti sugriautos tėvynės pamatus.

Pakelėje jį pačiupo. Jam davė šautuvą ir svetimą kario uniformą. Liepė kariauti. Ten jam sudegino diplomą ir pasą, o jų vietoje išdavė paprastą popierėlį. Po karo, išsilaisvinęs iš spygliuotų vietų aptverto gardo, gavo vėl popierėlį, kuriame buvo atžymėta, kad

Biržų gimnazijos VII-ji klasė per "šlipsisinkų" šventę, 1926 m. Iš k. į d. I-je eilėje : Kacas, Oreniūtė, Dučinskas, Šimavičiūtė, Bajorūnas. II-je eilėje : Undzėnas, Dubraitė, Paškevičius, Kregždaitė, mokyt. A. Karalius, Krišukėnaitė, Puodžiūnas, Pavinkšnytė. III-je eilėje: X, X, Lapėnas, Kregždaitė, Trečiokas, X, Puodžiūnas, Dagys. IV-je eilėje: Zakrys, Fridmanas, X, Šernas, Latkauskas, Zurba, Puodžius. (Neatpažinti mokiniai atžymėti raide X).

jis yra DP (Displaced Person) - Dievo Paukštelis. Ir čia vėl jis liko be vardo, be garbės, o ateitis priklausė tik iš svetimųjų malonės.

Skausmas, sunkus kaip akmuo, užgulė ant Kazio krūtinės. Skruzdelės lindo jam į rankoves, bet jis nieko nejautė. Jis priglaudė savo galvą prie svetimos žemės ir norėjo nuvyti tą žiaurią nežinią, tą žiaurų skausmą ir nepalūžti dvasioje, bet likti ištikimas savo tėvynei.

- Aš grįšiu, tėvyne vėl bus laisva! - suriko Kazys.

Jo aidas nuslinko toli į kalnus pro pašlaitės apaugusius medžius į aukštąjį apsnigtą kalno išsikišimą.

Stovykloje buvo daug pabėgėlių iš įvairių Europos valstybių. Kaziu buvo sunku priprasti, nes jis buvo vienišas ir labai nuvargęs. Dienos slinko vienodai. Vieną rytą, stovėdamas eilėje, Kazys išgirdo dviejų savo tautiečių pasikalbėjimą. Jų kalba sukosi apie didelę automobilio katastrofą, kurioje du anglai buvo užmušti ir lietuvių vertėja smarkiai sužeista.

- Ar panelė Mėta Kalinauskaitė? - neiškentęs paklausė Kazys.

- Ta pati, - patvirtino vienas.

- Kurioje ligoninėje ji guli? - paklausė Kazys.

- Greitosios pagalbos automobilis nuvežė ją į apskrities ligoni-

nę, - pasakė užklaustasis, kuris savo akimis matė, kaip lengvoji mašina lė pasikėlė ir apsivertė kelis kartus, atsimušusi į telefono stulpą.

Kazys nebelaukė savo eilės prie maisto produktų.

- Buvo girti, - išgirdo dar tautiečio pastabą.

Nepajuto, kaip atsirado geležinkelio stotyje, bet traukinio nebuvo. Pasiteiravęs sužinojo, kad traukinys eina tik du kartus ir kad jam teks ilgai laukti, nes pavėlavo į pirmąjį. Nusiminęs grįžo į stovyklą. Viengungis, kuris gyveno kartu su Kaziu, paskolino dviratį.

Kazys pasileido dviračiu plento takeliu. Jis buvo buvęs apskrities mieste, žinojo kelią. Jis skubėjo. Baisios mintys sukosi. Jis nematė pakelėje apsėtų javų laukų, nekreipė dėmesio į pravažiuojančias mašinas, tik mynė dviračio pėdalus.

Ligoninė buvo priemiestyje. Per karą ligoninė nenukentėjo, nors pats centras buvo visiškai sunaikintas ir sugriautas. Gatvės buvo išvalytos, bet šonuose stovėjo krūvos palaidų plytų.

Ligoninės kieme buvo pilna žmonių. Girdėjosi svetimos kalbos: lenkų, rusų, estų, latvių. Mat čia buvo centras sunkiau sergančių ligonių, atvežtų iš aplinkinių stovyklų.

Kazys, įėjęs į ligoninės raštinę, sužinojo kambarį, kuriame buvo paguldyta Mėta. Durys buvo praviros. Mėta miegojo. Jos veidas buvo išblyškęs, kaip Kazio anuo metu, kada jis buvo grįžęs iš belaisvės.

Kazys, priėjęs arčiau, pasilenkė. Jis girdėjo Mėtos kvėpavimą. Pasitraukė arčiau kėdę ir atsisėdo. Ilgai miegojo Mėta. Nubudusi norėjo nusukti veidą, bet staiga jos žvilgsnis susitiko su Kazio žvilgsniu.

- Kazeli, - ištarė Mėta.

Kazys sužinojo, kad jai katastrofoje buvo lūžusios abi kojos. Dabar buvo sugipsuotos. Buvo sukrėsta, bet kitų komplikacijų iš tos nelaimės jai neatsirado. Reikėjo tik laiko pilnai pasveikti.

- Nenusimink, tu sustiprėsi, - guodė ją Kazys.

- Koks tu geras, Kazy!.. Atleisk man, kad aš tau buvau tokia negera, - priminė Mėta ir jos veido baltumas nusidažė raudonomis dėmėmis.

- Užmiršk, Mėta... Kas buvo - praėjo, - nušvitusiu veidu paguodė Kazys.

- Draugą pažinsi tik nelaimėje, - nuvargusiu ir lėtu balsu pridėjo Mėta.

Kazys lankė Mėtą gana dažnai, kada ji gulėjo apskrities ligoninėje. Bet kada ji grįžo į lagerio ligoninę, Kazys nuo jos neatsitraukdavo. Be Kazio Mėtai būdavo nyku ir liūdna. Ji laukdavo jo kaip patėkančios aušros. Atėjęs jis atnešdavo jai džiaugsmo šilumos ir

sustiprindavo jos viltį greičiau išeiti iš ligoninės.

- Be tavęs gal būčiau ir mirusi, - kartą pasakė Mėta.

Kazys nuleido galvą. Jį išpylė maloni meilės šiluma. Jis pradėjo suprasti, kad vaikystės draugė pasidarė tokia artima, be kurios negalėjo gyventi...

Pasveikusi Mėta neieškojo daugiau linksmybių. Jai užteko vieno Kazio. Ji buvo nusivylusi trumpalaikėje laimėje, kuri sunyko kaip muilo burbulas.

Vieną sekmadienio popietę Kazys ir Mėta aplankė kalno papėdę. Tą pačią vietą, kur Kazys vienas mėgdavo pasvajoti, kada Mėta buvo jam išslydusi iš rankų, kada ji tėvynės meilę buvo pakeitusi į raudoną vyną ir trumpalaikį džiaugsmą.

- Šita vieta man labai brangi. Aš čia surasdavau poilsį. Čia mano svajonių kampelis. Aš čia ilgėdavausi savo tėvynės, palikusio tėvo. Aš čia pasvajodavau ir apie tave, išdykėle, - juokėsi Kazys.

Mėta prislinko arčiau. Uždėjo savo baltas rankas ant Kazio kaklo ir pabučiavo.

- Aš manau, Mėtut, kad mes jau nebesiskirsime.

- Taip, Kazeli... Aš esu tokia laiminga...

- Aš būsiu dar laimingesnis, kada galėsiu parvežti tave į mūsų Nepriklausomą Tėvynę kaip poniją Petrauskienę...

Abu nusijuokė. Ir tas juokas buvo toks skardus, kaip kūdikystėje prabėgusios linksmosios dienos...

1926 m. Biržų gimnazijos būrelis "šlipsininkų iš k.:
sėdi-M. Kriščiūnaitė, A. Paškevičius, O. Pavinkšnytė,
J. Undzėnas, O. Dubraitė; stovi-J. Puodžiūnas, R.
Puodžius, P. Zakrys, A. Dučinskas, S. Latkauskas

VASARIO ŠEŠIOLIKTOJI

Po daug laukimo metų atėjo diena, kada mūsų Tėvynė Lietuva tapo laisva. Nepriklausomybės aktas buvo surašytas ir mūsų didžiųjų pasirašytas. Džiaugėsi lietuviai be galo, kad pagaliau atgavo laisvę savo. Po visus kraštus žmonės išblaškyti pradėjo džiaugsmo ašaras braukyti ir į laisvąją Tėvynę traukti.

Džiaugėsi visi, kad savo gimtajam krašte dirbti galės ir lietuvišką duoną turės. Laisvas, niekeno nevaržomas žodis bus ir už tai niekas kalėjimuose nepus... Visi ramiai sėdės ir, gimtosios kalbos ištroškę, tik lietuviškai kalbės.

Ir pradėjo žmonės kurtis ir į įvairius būrelius burtis. Bet atsirado ir tokių, kurie Lietuvos laisvę peikė ir sakė, kad jiems tokios Lietuvos nereikia: jiems svetima kalba mūsų, nes jie pripratę daugiau prie rusų... Bet jau tuomet lietuviai nieko nebijojo, nes ant savo kojų atsistojo, tad tokiems tik pridėjo: "Jums geriau buvo prie caro, nes tuomet jūs mums davėt garo, bet dabar mes čia laisvai gyvensim ir patys savo žemėje viešpatausim! Jei kam čia nepatinka, gali trauktis kur tik tinka: ar pas rusus, ar pas prūsus. O kas gali, tegu vyksta ir pas mylimąjį lenkų erelį. Kelias laisvas, galit rinktis, mes nė vieno neliūdėsime, tiktai gero kelio palinkėsime!"

Tad kai kas apleist mūsų kraštą paskubėjo, kiti likę sau ramiai sėdėjo ir tik neužilgo lenkai spardytis pradėjo: "Mes negalim taip jus ramybėje palikti, tad laužom sutartį mūsų ir imam sostinę jūsų. Mes be Vilniaus negalime apseiti, mūsų pulkai turi į jį įeiti!.."

Puolė lietuviai kiek jėgų turėjo ir lenkus smarkiai stumti pradėjo. Būtų kariavę iki galo ir atėmę mylimą Vilnių savo, bet "Antantė" paskubėjo ir savo "veto" uždėjo... Lietuviai turėjo kapituoti ir savo sostinę Vilnių lenkams atiduoti.

Liūdna buvo be sostinės, kai lenkai atėmė dalį mūsų Tėvynės... Dar Lietuvai nuo senų senovės Klaipėdos kraštas priklausė, bet ir jį atėmė, nieko neklausę... Be uosto Lietuva negalėjo būti, tad žmonės ėmė nerimti ir, atsiradus vadams, nutarė sukilti!.. Pirmiausia mažlietuviai sukilo ir karą su prancūzais pradėjo. Jiems į pagalbą didžioji Lietuva atskubėjo ir bendrom jėgom išvijo iš Klaipėdos krašto, kur žmonės buvo ištroškę lietuviško rašto...

Už sukilimą didi garbė Lietuvos didvyriams! Savo sukilimu nusipelnė vadai, tad ir per amžius bus minimi jų vardai. Klaipėdos krašto prijungimas, uosto atgavimas - daug padėjo: Lietuva atgijo

ir lengviau tvarkytis pradėjo; viskas žydėte žydėjo, žemės ūkis klestėjo, miestai ir jų statyba didėjo, švietimas aukštai pakilo ir daug mokslo žmonių iškilo...

Ir taip tvarkėsi savarankiška Lietuva gerai, bet, deja... neilgai. Visuomet vasario 16-ji diena buvo džiaugsmo kupina, dabar gi - liūdnų prisiminimų pilna. Praradom viską, ką davė mums laisvė taip trumpai!

Atėjo žmonės svetimi, beširdžiai ir pikti. Tuoju teko patirti, kad jie neša vargą, smurtą ir mirtį...

Ir dabar dar mūsų Tėvynėje viešpatauja vergija ir vis dar kenčia Lietuva. Bet mes tol rankų nesudėsime, kol kenčiantiems broliams nepadėsime. Mes prašysime Aukščiausią, kad išvartytų priešus piktus ir grąžintų laisvę Tėvynei mūsų. Reikia tikėti, kad mūsų malda bus išgirsta; kad vėl turėsime laisvą Tėvynę ir tėviškę savą! Ir gal ne mes, bet mūsų jauniausioji karta sulauks tos dienos, kada mūsų laisvoj Tėvynėj aukštai iškelta muziejaus bokšte trispalvė plevėsuos!..

Tada skambės laisvės varpai po visus pasaulio kraštus ir skelbs, kad Lietuva bus per amžius laisva!

* * *

NUTOLĘ PAVASARIAI

Ir vėl gegužis gėles barsto,
Margais kilimais žemę puošia.
Pietų vėjelis langus varsto
Ir žaidžia saulės spinduliuose.

Tartum sapne vėl atsišaukia
Anie pavasariai nutolę,
Kuriais taip džiaugėmės, taip laukėm-
Tebevilioja dar namolio...

Nors užmaršty jau daug kas dingo
Ką mes ilgai širdy nešiojom,
Bet tų pavasarių laimingų
Dar laiko dulkės neužklojo.

M. Z-kas

4. 10. 86

IŠKELIAVĘ AMŽINYBĖN

KUN. JURGIS ADOLFAS JAUDŽIMAS

(1908. VII. 10 - 1987. II. 24)

Kun. Jurgis Adolfas Jaudžimas buvo gimęs 1908 m. liepos mėn. 10 d. Pipirų kaime, Klaipėdos krašte. Širdies smūgio ištiktas, staiga mirė 1987 m. vasario mėn. 24 d. savo bute Flomersheim, prie Frankenthalio.

Jo tėvai buvo ūkininkai. Baigęs 6 gimnazijos klases įstojo į Klaipėdos Mokytojų Seminariją ir ją baigė 1933 metais. Po to dvejus metus mokytojavo Klaipėdos krašte. 1935 metais pradėjo studijuoti teologiją Vytauto Didžiojo Universiteto teologijos fakultete Kaune. Teologijos ir filosofijos mokslus tęsė Vienoje, Bazelyje, Cūriche ir Rygoje. 1940 ir 1941 metais kunigavo Kalvarijoje.

Kaip repatriantas jis 1941 metų pavasarį atvyko į Vokietiją ir kunigavo bei mokytojavo repatriantų stovyklose Lenkijoje, Warthegau. Nuo 1942 metų ligi 1945 metų tarnavo vokiečių kariuomenėje. Po to velionis buvo kunigu Langendembach, Tūringijoje, DDR. Čia jis dirbo keturis metus. Nuo 1950 metų ligi 1959 metų kunigavo Poessneck, Tūringijoje.

1959 metais jam pasisekė pabėgti iš DDR - Rytų Vokietijos į vakarus. 8 metus buvo kunigu Ludwigshafen-Rhein ir po to perėmė vieną parapiją Frankenthalyje. Čia jis dirbo ligi 1968 metų ir išėjo į pensiją. Pensijoje būdamas nesudėjo rankas, bet dirbo toliau Viešpaties vynuogyne ligi mirties, pavaduodamas kitus kunigus, lankė ligonius, rašė vokiečių spaudoje religinėmis temomis.

Palaidotas 1987 m. kovo mėn. 2 d. Flomersheim kapinėse. Laidotuvėse dalyvavo apie 200 žmonių, nes jis buvo savo parapijiečių labai mylimas. Vietos kunigas atliko laidojimo apeigas. Laidotuvėse tarp kitų dalyvavo kun. Martynas Klumbys su žmona iš Bensheimo ir kun. Fr. Skėrys.

Paliko liūdinčius: žmoną Johanną Jaudžimienę, sūnų iš pirmos žmonos Helmutą Jaudžimą su žmona Heidrun, gim. Schehr, ir svainę Amandą Liorenčienę su vyru bei kitus gimines. Žmonai, sūnui su žmona ir svainei Liorenčienei bei kitiems giminėms reiškiau gilią užuojautą ir kartu liūdžiu netekęs ištikimo tėvynainio ir Die-

vo tarno, kuris palaikė tamprus ryšius su savo studijų draugais iš Lietuvos. Jis skaitė lietuviškus evangelikų bei reformatų laikraščius, kurie išeina Vakarų pasaulyje.

Ilsėkis Viešpaties ramybėje, mielas broli Jurgi, svetingos šalies žemelėje, Vakarų Vokietijoje, savo brangios tėviškės daugiau nebe-pamatęs. Mirusiam, Viešpatie, suteik ramybę, kuri viršija žmogaus išmanymą.

Kun. Fr. Skėrys

ANTANINA KUTRIENĖ

1987 metų pačioje pradžioje Antanina Kutrienė, ilgametė Santa Monica, Ca. gyventoja, išsiskyrė su mumis. Paliko nuliūdime savo vyrą, plačiai žinomą verslininką Joną Kutrą ir kelis giminaičius Trakuose, Lietuvoje.

Antanina Vlasovaitė gimė 1916 m. Rygoje, Latvijoje, savo jaunystę praleido Vilniuje, kur šeimą nubloškė neramių laikų sukūriai. Jos tėvas buvo sušaudytas rusų revoliucijos metu - anksti neteko ir motinos. Dar visai jaunai našlaitei teko išeiti duonos pelnyti. Patyrė visokio vargo, kas pakirto sveikatą ir užstojo kelią į reguliarų mokslą - mokėsi privačiai ir neturėjo progos išvystyti savo aiškių muzikos ir šokio meno gabumų.

1939 m. besilankydama pas gimines Mažeikiuose, susipažino ir ištekėjo už teisininko J. Kutros, kuris ten dirbo kaip notaras. Vėliau gyveno ir vėl Vilniuje, o jau 1944 m. teko viską palikus trauktis į Vakarus. Vokietijoje gyveno Dresdene, vėliau Hanau stovyklo-

je. Kutros sulaukė savo vizų Amerikon 1947 m. ir apsigyveno Chicagos apylinkėse. Iš karto prisitaikymas prie naujų sąlygų buvo sunkus. Vyras mėgino kurtis nekilnojamo turto (real estate) prekyboje, o Antanina beveik nuo pat pirmos dienos stojo į darbą, kur papulė. Nesigailėdama savo sveikatos ir jėgų, dirbo kartais po dvi pamainas fabrikuose ir siuivyklose.

Antanina rėmė ne tik savo šeimos finansus, bet ir savo gimines ir pažįstamus Lietuvoje ir Lenkijoje. Kiek įmanydama siuntė jiems maisto ir drabužių. Didelė meilė ir jautrumas vargstantiems buvo gal pagrindinis jos asmenybės bruožas. Ligi pat gyvenimo galo jos didžiausias džiaugsmas ir buvo tų pakietų sudarymas ir siuntimas. Atsisakė nuo puošmenų, nuo rūbų, nuo pačių reikalingiausių asmeninių reikmenų, kad tik galėtų sušelpiti savo artimuosius. Ji ypatingų padėkų, įvertinimų ar apskritai draugysčių neieškojo, buvo užsidiariusio būdo. Mėgo daržininkystę ir gėles, rado pasitenkinimo namų ruošoje - buvo didelių gabumų ir meniško skonio šeimininkė.

Atsikėlus Kalifornijon 1959 m. sąlygos pradėjo gerėti, bet Antanina neatsisakė savo kuklaus ir itin darbštaus gyvenimo būdo. Su laiku pasidarė jiems įmanoma įsigyti didesnių nuosavybių Santa Monikoje, čia ir vėl su jos pagalba. Ji pradėjo uždarbiauti ir ilgai neišėjo į taip labai užsitarnautą poilsį. Rado laiko rūpintis ne vien savųjų namų priežiūra, bet ir taisyti - dažyti nuomininkams butus, piauti žolę, laistyti gėles ir medžius genėti. Antaninos energija ir darbštumas neleido jai sėdėti namie rankas sudėjus.

Pakilus į geresnes ekonomines sąlygas, neužmiršo vargstančių ir dar uoliau ėmė siųsti pakietus į Europą, pinigėlius taupydama, pati sau mažai ko pirkdama. Liūdna, kad jai neatsirado daugiau laiko gyvenimo gausiomis dovanomis pasidžiaugti. Deja, Antanina nebeturėjo pačio brangiausio turto - sveikatos. Mėnesiais ir metais gydėsi nuo visokių negalavimų, kentėjo nuo artrito, pergyveno nugaros operaciją ir kt. Ilgainiui visai palūžo. Taip 1987 m. sausio 2 d. jos gyvybė ir užgeso. Po pamaldų jos gimtosios stačiatikių (rusų ortodoksų) bažnyčios apeigose, rado paskutinę poilsio vietą kapinėse Glendale Forest Lown. Ilsėkis ramybėje, Antanina!

H. Y. P.

IEVA DUBRAITĖ-ŠERNIENĖ

(1895. IX. 10 - 1960. I. 1)

I. Dubraitė gimė ir augo Daukniškių kaime, Biržų vls., pasiturinčio ūkininko-malūnininko šeimoje. Paūgėjusi nuvyko į Petrapilį, kur dėdės M. Galvelės dėka buvo priimta į didžiojo kunigaikščio Konstantin Konstantinovič vardo gimnaziją, į kurią priimdavo vien

kunigaikštytes ir bajorų kilmės mergaites. I. Dubraitė pasakojo, kad viena kunigaikštė, sveikinantis, ištiesdavo jau tik tris pirštus, nes jos garbė neleidžianti paduoti paprastos kilmės pilietei visą ranką. Kai buvo baigiamieji egzaminai, kunigaikštis aplankė gimnaziją ir pateko į geografijos pamoką. Visos mokinės drebėjo, kad tik nepašauktų. Konstantin Konst., paėmęs žurnalą ir peržvelgęs klasę, pašaukė I. Dubraite. Buvo labai patenkintas jos atsakymu.

Grižusi Lietuvon I. Dubraitė, paskui Šernienė, dėstė geografiją Biržų, Panevėžio, paskui Kauno berniukų ir mergaičių gimnazijose. Palaidota Daukniškių kapinėse. Karts nuo karto jos buvę mokiniai aplanko kapą ir padedagėlių. Mokytoja I. Dubraitė-Šernienė labai gerai ir įdomiai dėstė savo dalyką. Geografijos pamoka buvo mokinių laukiama ir mėgiama. Per geografijos pamoką klasėje buvo puiki tvarka, kurią mokytoja, niekuomet nepakeldama balso, mokėdavo palaikyti.

O. D.

PROF. MYKOLAS GALVELĖ

Mykolas Galvelė buvo susipratęs lietuvis, didelis patriotas, ištikimas savo bažnyčiai reformatas. Jo namai buvo atviri visiems lietuviams, kurie nuvykdavo į Petrapilį. Visiems padėdavo, pavaišindavo ir, reikalui esant, duodavo ir nakvynę. Profesoriaudamas Karo Akademijoje daug nusipelnė rusams - išrado, pagamino insuliną, bet turėjo mirti kankinio mirtimi. Buvę taip: kai frontas

per II-įjį Pasaulinį karą artėjo prie Petrapilio-Leningrado, Galvelės duktė paskambino tėvui, kad reikia paslėpti auksas, nes vokiečiai artėja. Telefonas, matyt, kaip ne komunisto, buvo sekamas. Tėvą ir dukrą įtarė esant šnipais, ilgai tardė ir sušaudė.

Prof. Mykolas Galvelė su žmona Marija Mikelėnaite ir jų dukrele Maruse caro valdymo laikais. Daugeliui metų praslinkus, Stalino valdymo laikais jis ir jo dukra buvo apkaltinti priešvalstybine veikla ir sušaudyti.

Kyla klausimas, koku būdu M. Galvelė pateko į Karo Akademijos laboratorijos profesoriaus vietą? Į ją paprastų, ne bajorų kilmės, nepriimdavo. M. Galvelė Vilniaus metrikų archyvuose surado savo protėvių metrikus. Jie buvo kilę iš protestantų bajorų.

O. D.

Marusė Galvelytė komunistų karininko uniformoje. Stalino valdymo laikais ji ir jos tėvas Mykolas Galvelė buvo apkaltinti priešvalstybine veikla ir sušaudyti.

FRICAS ŠLENTERIS

(1905. IX. 3 - 1986. XII. 1)

Fricas Šlenteris, gimęs 1905 m. rugsėjo mėn. 3 d. Šilgaliuose, Tilžės apskr., mirė staiga savo bute Bremene 1986 m. gruodžio mėn. 1 d. sulaukęs 81 m.

Šlenterio šeimoje augo 10 vaikų, trys iš jų mirė maži. Liko dabar tik dvi seserys. Jo tėvas buvo geležinkelio valdininkas. Lankė Šilgalių pradžios mokyklą, vėliau vidurinę ir prekybos mokyklą Tilžėje. Užaugęs kaime, mėgo gamtą ir norėjo tapti girininku. 1923 m. spalio mėn. buvo priimtas mokiniu miškų urėdijoje Dinkiuose. 1925 m. liepos mėn. 1 d. paskirtas sekretoriaus padėjėju ir 1927 m. spalio mėn. 1 d. Krašto direktorijos įsakymu perkeltas į Milkurpių miškų urėdiją prie Priekulės. Ten paskirtas eiti miškų urėdijos sekretoriaus pareigas. Ištarnavo iki 1936 m. birželio mėn. 15 d.

Šlenteris augo lietuviškoj aplinkoj. Tėvų ir senelių šeimoje buvo kalbama lietuviškai, kaime beveik visi ūkininkai ir kiti gyventojai kalbėjo lietuviškai. Tuo laiku Šilgalių kaime buvo tik dvi tautiškai susipratusios šeimos, ypač Enzelaičių šeima, su kuria tėvai draugavo. Ji ir paveikė jo tautinį nusistatymą. Kaime buvo laikomi susirinkimai, kuriuos jis lankė su tėvais. 1924 m. įstojo nariu į Rukų jaunimo draugiją "Ąžuolas". Netrukus buvo išrinktas į valdybą, dalyvavo draugijos chore, kuriam vadovavo L. Deivikas. Vėliau įsteigus "Giedotojų draugiją", buvo josios aktyvus narys. 1927 m. persikėlęs į Priekulę, įstojo nariu į Priekulės jaunimo draugiją "Viltis" ir "Giedotojų draugiją". Netrukus buvo išrinktas į jaunimo

draugiją "Santarą", kuri tada buvo visų Mažosios Lietuvos jaunimo draugijų centras. 1934 m. "Santarai" susidėjęs su Lietuvoje veikusia Jaunosios Lietuvos Sąjunga, buvo "Santaros" centro valdybos nariu, kur iki 1939 m. ėjo įvairias pareigas, kurių laiką buvo Priekulės rajono vadu. Klaipėdos krašto direktorijoje valdantieji vokiečiai Šlenterį visą laiką skriaudė: jo nepakėlė pilnu sekretoriumi ir todėl mokėjo gana mažą atlyginimą, nors savo pareigas atliko geriausiai. Tai buvo sankcijos už jo lietuvišką veiklą. Prievara norėjo jį perkelti į visai svetimą žinybą - Viešvilės teismą. Jis pasipriešino ir tada buvo atleistas iš savo mėgiamos tarnybos. 1936 m. gavo darbą Klaipėdos uosto muitinėje, kaip sandėlių prievaizdos vyresnysis padėjėjas. Gyvendamas Klaipėdoje, buvo Visuomenės ir Tautininkų sąjungos nariu, buvo išrinktas į Tautininkų sąjungos Klaipėdos skyriaus valdybą. Giedojo lietuvių evangelikų bažnytiniame chore. 1939 m. kovo mėn. 22 d. atplėšus Klaipėdos kraštą nuo Lietuvos, tą pačią dieną Šlenteris pasitraukė į Lietuvą ir nuo balandžio mėn. 1 d. buvo paskirtas į Gargždus organizuoti muitinę ir eiti muitinės viršininko pareigas. Vėliau ten liko buhalteriu. Tų metų lapkričio mėn. 1 d. buvo perkeltas į Vilniaus muiti-

nę buhalteriu, kur dirbo iki jos likvidavimo 1940 m. gruodžio mėn. 31 d.

Lietuvą valdant komunistams, ten nematė jokios ateities. 1941 m. su vokiečių repatriantais išvyko Vokietijon. Gyveno Bad Doberane (Mecklenburge), vėliau Bayreuthe (Bavarijoje), kur dirbo repatriantų stovyklų administracijoje. Bayreuthe sulaukė Vokietijos kapituliacijos 1945 m. gegužės mėn. 8 d. Šlenterį neįpilietino ir todėl jam nereikėjo tarnauti Wehrmachte (kariuomenėje).

Po karo persikėlė į Bambergą, kur nemažai lietuvių rinkosi UNROs ir IRO stovyklose. Ten 1945 m. rugsėjo mėn. 8 d., tautos šventės proga, su kitais evangelikais suorganizavo pirmas lietuviškas pamaldas, kurias laikė kunigas Ansas Trakis. Vėliau rūpinosi pamaldomis Bamberge ir kitur. 1946 m. Velykoms persikėlė į Luebecką, kur gyveno jo sesuo su šeima. Ten netrukus užmezgė ryšius su kunigu Juozu Urdze ir įsteigė stovykloje lietuvių evangelikų liuteronų parapiją. Ten Šlenteris tvarkė bažnytinę raštinę, o kunigas Urdzė aptarnavo 10 su viršum lietuvių stovyklų Schleswig-Holštaine. 1948 m. išrinktas Vyr. Bažnyčios tarybos nariu ir reikalų vedėju. Šias pareigas jis ėjo ligi 70 metų amžiaus, kol pasitraukė į poilsį. Iš Luebecko persikėlė į Wehnen prie Oldenburgo, kur išgyveno virš 10 metų. 1959 m. balandžio mėn. persikėlė į Bremeną ir ten gyveno ligi mirties.

Būdamas Luebecke pradėjo rūpintis evangeliška spauda lietuvių kalba. Su kitais leido "Evangelijos Kelią", vėliau spaustuvėje spausdintą "Sandorą". Eilę metų redagavo ir administravo "Jaunimo Ratelį". Nuo 1957 iki 1972 m. redagavo ir tvarkė "Svečią", vienišą lietuvių evangelikų liuteronų laikraštį pasaulyje. Nemažai darbo įdėjo ir į dabartinio giesmyno paruošimą ir spausdinimą. Rašė straipsnius spaudai iki savo gyvenimo galo. Dirbo nemažai ir mielai su jaunimu.

Nuo 1946 m. Šlenteris priklausė Vokietijos lietuvių bendruomenei. Kurį laiką buvo Krašto Tarybos ir Valdybos nariu. Ilgus metus buvo LB Wehnen apylinkės valdybos ir BALF'o šalpos komisijos nariu. LB Bremeno apylinkėje buvo 14 metų jos išdininku. Kur reikalinga, visur padėdavo savo broliams ir sesėms įstaigose raštais ar darant įvairių dokumentų vertimus.

Lietuvoje likusį nuo tarnybinių pareigų laiką Šlenteris skyrė visuomeniniam ir kultūriniam darbui. Po Antrojo pasaulinio karo jis visomis jėgomis rėmė daugiau bažnytinį darbą. Būdamas gilaus krikščioniško nusistatymo, jis savo rimtumu ir nepaprasta energija bei darbštumu ėjo ev. liuteronų Bažnyčios valdybos valdyboje atsakingas pareigas: buvo buhalteriu, sekretorium ir reikalų vedėju.

Palaidotas 1986 m. gruodžio mėn. 9 d. Luetjenburgo kapinėse

prie Baltijos jūros šalia savo svainio (švogerio) G. Butkaus, kuris mirė 1985 m. Laidotuvėse dalyvavo 20 asmenų iš įvairių vietovių: Bremeno, Bremerhaveno, Hamburgo, Lueneburgo ir kitur. Laidojimo apeigas bažnyčioje ir kapinėse atliko kunigas Fr. Skėrys iš Mannheimo. Jis prie duobės atsisveikino su savo geru bičiuliu ir tarė paskutinį sudiev asmeniškai, Vasario 16 gimnazijos direktoriaus Andriaus Šmito, mokytojų, mokinių ir Evangelikų jaunimo ratelio vardu. Jį jis pažinojo nuo 1935 metų dar gimnazistu būdamas Pagėgių Donelaičio gimnazijoje. Mūsų Bažnyčios dabartinis valdybos sekretorius Vakarų Vokietijoje Kasparas Dikšaitis atsisveikino Lietuvių evangelikų liuteronų Bažnyčios Tarybos ir Valdybos išėivijoje vardu, iškėlė jo didelius nuopelnus mūsų Bažnyčiai ir padėjo puikų vainiką. Kelerių ir Baliulių šeimų vardu atsisveikino Elena Baliulienė, gim. Kelerytė iš Hamburgo, padėkojo už nuoširdų ir draugišką bendradarbiavimą su tėveliu senjoru A. Keleriu per 30 metų su viršum, sukalbėjo maldą ir padėjo gražų vainiką. Vainikus dar padėjo Lietuvių bendruomenės Bremeno apylinkė, Bremeno lietuvių evangelikų liuteronų parapija, bičiuliai Jocienė, Bružauskas ir Voveriai visi iš Bremeno, seserys ir kiti giminės. Kapas skendo gėlėse. Visi dalyviai Butkų šeimos buvo pakviesti į svetainę pietų.

Paliko liūdinčius: seserį Mėta Butkienę Luetjenburge su sūnum ir dukra, seserį Elli Werner su svainiu (švogeriu) ir sūnum Lueneburge, svainę Friedel Schlenther su sūnum Bremerhavene ir giminės Vakarų Vokietijoje, USA (JAV) ir Kanadoje.

Kun. Fr. Skėrys

MIRUSIEMS

Jūs dirbot, vargot dėl rytojaus,
Ir vis atrodė per mažai;
Gal būt retai tepagalvojot,
Kad negyvensit amžinai.

Dabar jūs ilsitės ramybėj,
Be rūpesčių ir be vargų
Tik vieni kryžiai tepažymi,
Kad kapas mums visiems tabu.

P. Kuginys

PALMYRA SUVEIZDYTĖ-KRIK-
ŠČIKIENĖ buv. mokytoja mirė
sulaukusi 80 metų amžiaus Vil-
niuje 1987 m. kovo 24 d., palaido-
ta kovo 28 d. prie Biržų Kilučių
kapinėse, kur ilsisi ir jos vyras
mkt. Adolfas Krikščikas. Abu bu-
vo mokytojai, reformatų bažny-
čios sinodo kuratoriai, grįžo iš
ilgos Sibiro tremties po Stalino
mirties su palaužta sveikata.

Jos karstas buvo atvežtas į
Biržus ir pašarvotas reformatų
bažnyčioje iš kur su bažnytinė-
mis apeigomis kunigo buvo nu-
lydėta į Kilučių kapines.

* * *

MUS PALIKUSIAI ŽMONAI

Jau prabėgo vieni metai
Kaip apleidai mus visus,
Kai pajutom, kai pamatėm,
Kad gyvenimas trapus !

Be Tavęs čia mums paliko
Tiktai viena tuštuma,
Be Tavęs mums dienos nykios-
Tokios liks jos visada...

- - - - -

Ilsėkis ramybėje, mūsų brangiausia,
Mes neužmiršim Tavęs niekados,
Kol pagaliau, lemiant valiai Aukščiausio,
Mes susilauksime Tavo dalios !

Petras Kuginys

GRAŽI LIETUVIŲ ŠVENTĖ RASTATTE

Rastatiškiai lietuviai kiekvienais metais vasario mėn. suruošia didesnio masto šventą. Ji visų laukiama. Šiomet vasario mėn. 28 d. ji sutraukė daug žmonių ne tik iš Rastatto ir apylinkių, bet ir iš Pforzheimo, Gaggenau, Karlsruhės, Darmstadto, Hüttenfeldo ir kitur. Šį kartą pasigedome mūsų brolių ir seserų iš Freiburgo, Waldkircheno ir iš kitų vietovių. Oras tą dieną pasitaikė palankus, autostrada buvo laisva. Minėjimas vyko Dvylikos apaštalų bažnyčioje ir parapijos salėje.

Bendras pamaldas laikė tėvas A. Bernatonis ir kunigas Fr. Skėrys. Tai dienai pritaikytą pamokslą "Tautos nepriklausomybė religine prasme" pasakė kunigas Fr. Skėrys. Šventas Mišias celebravo tėvas A. Bernatonis. Visi darniai giedojo evangelikų ir katalikų giesmes, palydint vargonais Vasario 16 gimnazijos mokinei Gaidimauskaitei Analijai ir smuikais grojant Motekaičiui Kaziui bei Tijūnelytei Astai. Giedojo būrelis "Prie tanciaus ir prie rožančiaus" irgi iš gimnazijos. Tai buvo labai iškilmingos pamaldos.

Po kavutės parapijos salėje vyko pasaulietiška šventės dalis. Rastatto apylinkės pirmininkas Povilas Gustainis trumpai ir nuoširdžiai galėjo pasveikinti apie 80 tautiečių.

Vasario 16-tai pritaikytą paskaitą dviem kalbom skaitė kunigas Fr. Skėrys. Jis nušvietė kokiomis sunkiomis aplinkybėmis buvo atstatyta nepriklausoma demokratinė Lietuvos valstybė. Deja, nepriklausomybė tęsėsi tik 22 metus.

Kunigas Fr. Skėrys

TREČIOJI PASKAITA

“Reformacija Lietuvoje ir jos pėdsakai”

1987 m. kovo 29, sekmadienį,
5 v.p.p., didžiojoje Prisikėlimo
parapijos salėje.

*Paskaitininkas – prof. Julius Slavėnas,
istorikas, dėstantis valstybinio Niu-
jorko un-to Buffalo kolegijoje.*

Popietei pirmininkauja *Stepas
Varanka*, supažindina klausytojus
su kalbėtoju – *Česlovas Senkevičius*.

Muzikinė religinio pobūdžio įžan-
ga – *Išganytojo parapijos choras*.

TORONTO Lietuvos krikščionybės sukakties komiteto Kanadoje paskaitų komisija 1987 m. kovo 8, 15, 29 ir balandžio 5 d. surengė paskaitų seriją "Krikščionybė Lietuvoje". Trečioji tos serijos paskaita įvyko kovo 29 d. Prisikėlimo parapijos salėje - tema "reformacija Lietuvoje ir jos pėdsakai". Paskaitininką prof. Julijų Slavėną pristatė Č. Senkevičius. Profesorius gimė 1932 m. Biržuose reformatų šeimoje. Pradžios mokyklą pradėjo lankyti dar Lietuvoje. Vidurinių ir aukštesnių mokslų baigė JAV. 1970 m. Čikagos universitete išgijo daktaro laipsnį apgindamas savo disertaciją tema "The Klaipėda-Memel Controversy 1919-1939". Šiuo laiku dėsto New York'o U-to Kolegijoje Buffalo, N. Y. J. Slavėnas aktyviai dalyvauja lietuvių bendruomenėje, atstovauja Lietuvių ev. reformatų bažnyčią WARC (World Alliance of Reformed Churches). Baltistikos institute Stockholme skaitė paskaitą "Evangelikai reformatai Lietuvoje kaip mažuma". Paskaitoje "Reformatai Lietuvoje ir jos pėdsakai" J. Slavėnas kalbėjo apie didelę reformacijos įtaką Vakarų Europos, o kartu su tuo ir Lietuvos kultūrai. Reformacija rūpinosi švietimu, pabrėžė mokslo svarbą. Lietuvių reformatų, baigusių aukštuosius mokslus, įnašas yra neabejotinai žymus lietuvių kultūriniam ir politiniam gyvenimui.

Kyla klausimas, kodėl protestantizmas buvo išsigalėjęs Lietuvoje? Viena svarbiausių priežasčių buvo kalba. Protestantai steigė

mokyklas su dėstomąja lietuvių kalba, kunigai privalėjo mokėti lietuviškai. Katalikų kunigai daugumoje buvo lenkai ir lietuviškai nemokėjo; bažnyčiose buvo vartojama lenkų kalba. Tai suprato jėzuitai. Sekdami reformatų pavyzdžiu jie pradėjo steigti mokyklas ir rūpintis liaudies švietimu; jų kunigai turėjo mokėti lietuvių kalbą. Pradėjus veikti jėzuitams reformacija Lietuvoje nebegalėjo išsilaikyti ir, laikui bėgant, tapo mažuma. Tačiau jos dėka buvo sumažintas lenkinimas, o žymus kultūrinis įnašas tebeliko. Čia duodama tik trumpa paskaitos santrauka.

Vietoje invokacijos rengėjai nutarė įvesti muzikinę įžangą. Prieš pradėdant trečiąją sesijos paskaitą Toronte ev. liuteronų Išganytojo parapijos choras, Petru Šturmui diriguojant, pagiedojo tris giesmes.

Popietei pirmininkavo Stepas Varanka. Paskaitų komisiją sudarė: pirmininkas kun. D. Dilys, nariai - kun. P. Gaida, Č. Senkevičius, A. Sungailienė ir S. Varanka.

Viso buvo skaitytos keturios paskaitos.

H. D.

JONAS KUTRA

LATVIŲ LIUTERONŲ VEIKLA ŠIAUR. AMERIKOJE

Vyriausias latvių ev. liuteronų organas užsienyje yra aukščiausia taryba - "Latviešu Ev. Lut. Baznicas Virsvalde". Tai nepriklausomas Latvijos tėsinsys. Jos prezidentas yra arkivyskupas Arnolds Lūsis, reziduojąs Kanadoje - Toronte. Kitas arkivyskupas yra dabar okupuotoje Latvijoje. Užsienyje veikianti Bažnyčios Taryba sudaryta iš 10 narių.

JAV-se veikia "Latviešu Ev. Lut. Baznicas Parvalde" (LELBA). Jos pirmininku yra pravests Vilis Varsbergs, gyv. Čikagoje.

Šios LELBA Tarybos darbas apima teologines studijas, ev. liuteronų studentiją ir latvių emigrantų aprūpinimą.

1984 m. JAV-se veikė 54 parapijos, Kanadoje - 18. Turėjo narių 23,339. Per metus surenka duoklių 2,763,000 dol. (kiekvienas parapijietis skiria bažnyčios reikalams apie 110 dol.). Algos kunigams mokamos iš parapijos surinktų duoklių, naujai baigusiems kunigams mokama ligi 24,000 metams.

LELBA išleidžia mėnesinį žurnalą - "Ceļa Biedris". Leidžiamas taip pat laikraštis jaunimui. LELBA yra atspausdinusi Naująjį Testamentą (2,000 egz.). Jis patenka ir į ok. Latviją, kunigams ir pasauliečiams. Ši Taryba remia taip pat ok. Latvijos bažnyčių veiklą.

Teologijos studentai, baigę užsienyje teologijos seminarus, turi atidirbti, kaip praktikantai, vienerius metus prie veikiančių latvių bažnyčių. Po metų yra ordinuojami kunigais.

LELBA ruošia kas metai įvairiose vietose vasaros seminarus kunigams ir pasauliečiams. Pasauliečiai, baigę šiuos seminarus, gauna prie bažnyčių pagalbines pareigas.

Aukšč. Bažnyčios Taryba išleidžia kasmet "Baznicas Gramata" su kalendorium ir įvairia informacija apie bažnyčių veiklą. Redaguoja kun. Arturs Liepkalnis, gyv. Čikagoje. Tai tiek trumpų žinių apie mūsų kaimynų bažnytinę veiklą.

DEVENIŲ KULTŪRINIS FONDAS

Devenių Kultūrinis Fondas jau iš pavadinimo surištas su lietuviams pažįstamo asmens dr. Mykolo Devenio ir jo šeimos vardu. Dr. M. Devenis, gyvenęs JAV ir Lietuvoje, perėjęs bolševikinio "rojaus" visas institucijas, grįžęs iš Vorkutos Konclagerio Sibire, yra šio Fondo įsteigėjas ir fundatorius.

Prisimindamas savo jaunystę ir mokslo metus dar rusų caro okupacijos laikais, ryžosi iš savo išteklių įkurti šį Fondą, kad atsidėkoti Reformatų Bažnyčiai, kuri jam padėjo išgyti gydytojo profesiją, tada kunigaujant Biržuose prof. dr. kun. Povilui Jakubėnui, kurio patarimais jis pasinaudojo.

Šio Fondo pagrindinį kapitalą - šimtą tūkstančių dolerių - dr. M. Devenio ir jo žmonos Alenos Devenienės pageidavimu laikyti nepaliečiamu, naudojant tik gaunamus Fondo procentus kultūrinei veiklai paremti. Pagrindinį kapitalą bus galima pajudinti tik gyvybiniam Bažnyčios reikalui esant laisvoje Lietuvoje (Reformatų veiklai ir bažnyčių restauravimui) Fondo procentus naudoti tik kultūriniais reikalais ir paramai gabių ir pažangių jaunuolių siekiančių mokslo, jei finansiniai jie būtų nepajėgūs.

Šio Fondo globą dr. Mykolas Devenis savo testamentiniame rašte pavadė pilnai Lietuvių Evangelikų Reformatų Bažnyčiai JAV, kurią atstovauja (tvarko) šios Bažnyčios Sinodas per jo išrenkamą vykdomąjį organą - Kolegiją.

DKF-do einamuosius reikalus tvarko skirta Fondo valdyba. Valdybos narius skiria Devenių šeima ir Reformatų Bažnyčia JAV.

Valdybos darbą aprobuoja Ev. Reformatų Bažnyčios Kolegija. Valdyba parenka leistinus leidinius, parenka pašalpos reikalingus gabius jaunuolius ir kt.

*

PRIE STRAIPSNIO "POLONIZACIJA LIETUVOJE" V. Prūsas

("Mūsų Sparnai", Nr. 61, 36 psl.)

Istorikas Simonas Daukantas (1793 -1864) Vilniaus universitete viešai protestavęs prieš prof. Marzinskio lietuvių niekinimą.

Kan. Kaz. Prapuolenis (1858-1933), kėlęs aikštėn lenkų intrigas lietuviams ir patyręs jų nuoskaudą ant savo kailio.

Paminklas karo muziejaus sodelyje

Inž. P. Vario medžio drožinys .

Biržų gimnazijos mokytojai. Iš k. į d. I-je eilėje : Šlekys, Krestijanovienė, Vanagaitė-Didžiulienė, dir. Krikščiūnas, Paliulis, Nastopkienė, X. II-je eilėje: Dilys, Šlekiene, Didžiulis, Bružas, Kutra, Lukoševičius. III-je eilėje: Karalius, Karosaitė, Ušerauskaitė, Petraitis, Nastopka, Svambarytė, X, X. (Neatpažinti mokytojai atžymėti raide X)

NAUJI LEIDINIAI

1986 metais pasirodė "SAUJELĖ TRUPINĖLIŲ" - knyga mažiems ir paaugusiems vaidinti ir deklamuoti. Parašyta mokytojos, dirbusios virš 20 metų tremties mokykloje. Knyga gražiai iliustruota dail. Julyanne Reginaitės, 102 psl. Autorė ir leidėja Alė Paškevičienė. Tai didelė pagelba mokykloms, kurios ruošia įvairiomis progomis mokinių pasirodymus. Atskirų "trupinėlių" knygo-

je yra apie 30. Kalba sklandi. Gausu vaikams lengvai išmokstamų ir mėgiamų šūksnių-ištiktukų, čir-vir-bam, kiškis-piškis, lapė-snapė ir kt. Knyga daro malonų išpūdį. Knygos kaina 8 dol., gaunama pas autorę šiuo adresu:

Alė Paškevičienė,
659 Alesther Street,
Ottawa, Ont. K1K 1H8
Canada

* * *

LIETUVOS EVANGELIKŲ-LUTERONŲ BAZNYČIOS KONSISTORIJĄ

TIMPA A.G.

MORAS K.J.

OKAS J.J.

KALVANAS J.A.

KALVANAS J.J.

ŠVAGERIS E.K.

ENZINAS J.H.

JUOZAPAITIS J.J.

1983

KANDIDATAI

1988

REVIZIJOS KONSISTA

BRINAS A.F.

MACNORIUS H.J.

LENGVINAS V.J.

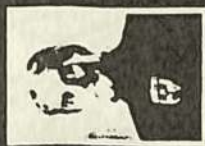
BALANDIS A.J.

DIDORAS P.A.

ROGA E.J.

GAVĖNIA J.J.

KALVANIENĖ M.B.

BAGDONAS J.H.

KANDIDATAI

MORAS R.K.

GERKIS E.J.

TAIP PAMINĖTAS J. BRETĶŪNAS OK. LIETUVOJE

Kviečiame Jus į literatūros

vakarą, skirtą

senosios lietuvių literatūros klasiko

JONO BRETĶŪNO

450-osioms gimimo metinėms

Vakaras įvyks 1986 m. gruodžio 15 d. 19 val.
I. Simonaitytės viešosios bibliotekos skaityklos
salėje (H. Manto 25).

Klaipėdos I. Simonaitytės viešoji biblioteka

Lietuvos TSR paminklų apsaugos ir kraštotyros
draugijos Klaipėdos miesto skyrius

PRANEŠĖJAS

ALGIRDAS SABALIAUSKAS

Filologijos mokslų daktaras,
Lietuvos TSR nusipelnęs mokslo
veikėjas

DALYVAUJA

JURGIS MALIŠAUSKAS

Lietuvos TSR valstybinės konser-
vatorijos Klaipėdos fakultetų
docentas

Klaipėdos dramos teatro aktoriai

Lietuvos TSR n. a.

N. NARIJAUSKAITĖ

J. SAKALAITĖ

R. PELAKAUSKAS

ir skaitovas

J. KEMPINAS

Folklorinio ansamblio

„Vorusnė“ grupė

(vadovė doc. A. Kaukienė)

Pavargėlis.

Inž. P. Vario medžio drožinys.

Biržų gimnazijos mokinių būrelis apie 1925 metus. Priekyje guli VI. Jakubėnas ir St. Paliulis. Toliau tarp kai kurių neatpažintų mokinių matome : VI. Klusį, Br. Petronytę, M. Krišukėnaitę, O. Devenytę, L. Mačiukaitę, Petrulį, H. Pavilonį, Mačiukaitę - Kutrienę ir E. Snarskytę.

PRANAS GAUERIS (FRANZ GAUER)

Pranas Gaueris, sulaukęs 70 metų amžiaus, mirė 1986 m. birželio mėn. 19 d. po trumpos ir sunkios ligos Bad Salzgitter ligoninėje. Palaidotas 1986 m. birželio mėn. 24 d. naujose kapinėse Salzgitter-Lebenstedte.

Buvo gimęs 1916 m. birželio mėn. 17 d. Prišmantų kaime, Tauragės apskr. Baigęs Tauragės gimnaziją, įstojo 1937 m. į Karininkų mokyklą Kaune ir ją baigė 1941 m. vyr. leitenantu.

1941 m. kovo mėn. repatrijavo į Vokietiją ir tuojuo buvo paimtas į Wehrmachtą. Karui pasibaigus, pateko į nelaisvę Sibire, į Mordaviją. 1950 m. paleistas iš lagerio pateko Latvijon. Po kelių metų jis vėl buvo išvežtas į Sibirą ir sugrįžo tik 1961 m. pas savo šeimą į Kauną.

1969 m. lapkričio mėn. 12 d. su šeima atvyko į Vakarų Vokietiją ir apsigyveno Salzgitter-Lebenstedte. Mėgo sueigas ir, mokėdamas keturias kalbas, daug padėjo žmonėms, kilusiems iš Lietuvos, išversdamas dokumentus į vokiečių kalbą ir užpildydamas atitinkamus formularus. Buvo lietuvių evangelikų liuteronų Salzgitter-Lebenstedt parapijos ilgametis sekretorius. Priklausė ir Lietuvos vokiečių draugijai (Landsmannschaft der Deutschen aus Litauen). 1983 m. dalyvavo kaip delegatas su žmona evangelikų liuteronų Synode Čikagoje. Velionis buvo darbštus, rūpestingas, pareigingas, draugiškas ir ramaus būdo.

Paliko liūdinčius: žmoną Lindą Gauer, gim. Pabalytę ir sūnų Gintarą. Žmonai, sūnui ir kitiems giminėms reiškiau savo gilią užuojautą ir kartu liūdžiu, netekęs ištikimo tėvynainio ir mūsų Bažnyčios bendradarbio. Daug vargų patyręs per Antrąjį Pasaulinį Karą ir po to, ilsėkis Viešpaties ramybėje, mielas Broli Pranai, svetingos šalies žemelėje, Vakarų Vokietijoje.

Kun. Fr. Skėrys

MUMS RAŠO

Iš WASHINGTON, D. C. mums rašo:
"Gerbiamoji "M. Sp." Administracija,

Ačiū už žurnalo siuntinėjimą. Įdomu ir naudinga jį paskaityti, mano buvusio mokytojo -dail. Dągio darbų nuotraukomis pasigėrėti.

Palaimos vis didesnei Dievo ir artimo meilei aukotis. Ačiū!"

Tėv. Tomas Žiūraitis, O. P.

NUO 1986 M. GRUODŽIO 1 D. IKI 1987 M. BIRŽELIO 1 D.
GAUTOS "MŪSŲ SPARNAMS" AUKOS

Prisimindami ir pagerbdami velionę
Antaniną Kutrienę, jos vyrui kurato-
riui, teis. JONUI KUTRAI, mirus jo
mylimai žmonai ANTANINAI, reiškia-
me giliausią užuojautą nuo mūsų visos
šeimos. Šia proga skiriame 50 dol. auką
"Mūsų Sparnams".

Hermanas, Amelija ir Toni
Paviloniai
Whittier, CA

Žurnalo "Mūsų Sparnai" Redakcinis
Kolektyvas reiškia savo bendradarbiui
kurt. teis. JONUI KUTRAI nuoširdžią
užuojautą, mirus jo gyvenimo draugei
ANTANINAI KUTRIENEI.

"Mūsų Sparnų" Redakcinis
Kolektyvas

Pagerbdana velionės ANTANINOS
KUTRIENĖS atminimą aukoju žur-
nalo "Mūsų Sparnai" paramai 25 dol.

V. Weckstrom
111 Hermosillo Rd.
Santa Barbara, CA 93108

J. ir P. Vaitaičiai, Čikaga-100 d.
V. Nastopka, Baltimre-50 dol.;
k un. Fr. Skėrys, Mannheim-30 dol.
E. Čigas, Lakewood-25 dol., E. Bal-
ceris, Calif.-25 dol., Ed. Tunkūnas,
Gardner-20 dol., dr. A. MDevenis,
Shady Cove-20 dol., L. Dovidėnas,
Lenox-20 dol., J. Podžiūnas, Aird.
20 dol., dr. J.Gimbutas, Arlington-
20 dol., A. Bortkevičius, N. Brun.-
20 dol., A.Gumbinas, Baltim., 20 d.
A. Užnienė, Čikgo-20 dol., E. Jo-
dinskas, Detroit-15 dol., A. ir D.

Jankūnai, Hamilt. - 15 dol., M. Ma-
ckienė, Cicero-15 dol., V. Trečio-
kas-Ottawa-25 dol., A. Pesys, CT-
15 dol., M. Kaufmanas, Danija, 15
dol., J. Sakinis, H. Spr. - 15 dol.,
M. Plačienė, Čikaga-15 dol.

Po 10 dol. :

A. Dagys, J. Daugirdas, J. Indriū-
nas, P. Lampsatienė, - visi iš Či-
kagos. H. Pama taitis, Hot Spr.,
K. Vaitaitis, Westbr., K. Tamulė-
nas, Švedija, L. Grinius, Alexand-
rija, M. Kleinaitis, FL, J. ir D.

Kregždės, OH, K. Zaronkis, S. Euclid, S. Misiulis, Edmnt., Z. Dalibogas, IL, V. Šniuolis, Brockton, G. J. Gliaudys, W. Covina, T. Sartorius, Vokt., M. Stropus, Australija, J. Normantas, Australija, Vl. Balsys, FL

* * *

A. Kappa, Toronto-7 dol., Schrederienė, Australija-6. 20 dol., P. Vilkas, FL-6 dol., J. A. Steponaitis, San Francisco-6 dol.

Po 5 dol. :

A. Gustaitis, CA, V. Janulis, IL, V. Prūsas, Berwyn, A. Pilmonas, Hickory Hills, M. Nordenas, J. Variakojis-abu iš Čikagos

* * *

P. ir M. Laurinavičiai, IL-4 dol., St. Dagys, IL-3 dol., P. Mieliulis, IL-2dol.

* * *

Per p. J. Dambarą, "Mūsų Sparnų" atstovą Kanadoje, gautos aukos : E. Jankus-20 dol., M. Jankus-20 dol., Toronto Ev. Liuter. p-jos Moterų d-ja-50 dol., P. Sturma-10 dol., Ema Sturma-10 dol., E. Uleckienė-10 dol., M. Šenferienė-10 dol., J. Kasakaitis-10 dol., V. Anysas-15 dol., J. Trečiokas-5 dol., J. Preikšaitis-5 dol., M. Tinginienė-5 dol., Vaštokas-5 dol., V. Norvaišienė-5 dol., D. Pettai-4 dol., J. Dičpetris-3 dol.

Iš Tėviškės bažnyčios narių gautos aukos: Andr. Naujokas, Ida Jonušaitis, Lubertienė, Galinaitis, O. Paulikienė ir B. Srugienė-po 2 dol.; Paulikaitis-3 dol., R. Albrechtas-4 dol.; Gelažius, O. Jablonskis, Ald. Buntinas, Padagas, Puodžius ir Maria Nauburas-po 5 dol.; A. Biknerienė ir V. Bendikas-po 10 dol.; Jonas Jurkšaitis-20 dol.

* * *

Už pavienius egzempl. iš kun. E. Gerulio gauta 23 dol. iš Floridos.

* * *

Svetima valiuta gautos aukos: A. Paškevičius, Ottawa-10 dol. kanadiškų, J. Pipynė, Anglija, - 5 Svarai, G. Haberland, Vokietija-20 DM

PADĖKA

Visiems aukotojams nuoširdus mūsų visų AČIŪ!

Administracija

* * *

Aukotojas, neradęs savo pavardės aukų sąrašė, prašomas susisiekti su administracija:

"MUSŲ SPARNAI"

5718 So. Richmond Ave
Chicago, IL 60629 USA

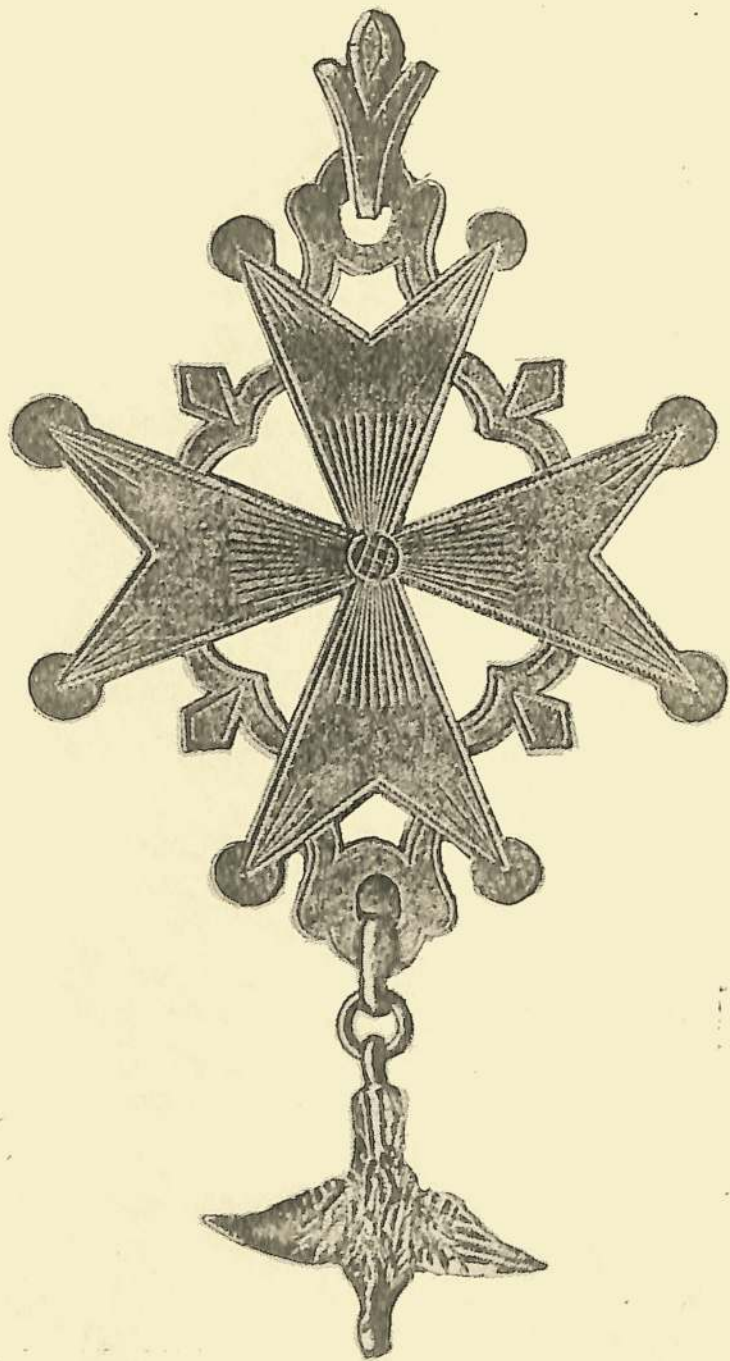
ATITAIŠYMAS: "Kai lietuviškos ugnelė kurstyta Vilniuje", "Mūsų Sparnai" 1986 m. 61 nr., yra dvi esminės klaidos: psl. 32-13 eil. nuo viršaus atspausta "Kazėnas", o reikėjo "Kazanės"; psl. 34-12 eil. nuo apačios atspausta "Niedzelkovskis", o reikėjo "Kosciolkovskis".

Atsiprašome-Redakcija

GAUNAMOS KNYGOS

1. Kun. V. Kurnatauskas "Evangelikų tikybos knyga lietuviams tremtyje" su prof. dr. kun. P. Jakubėno ir senj. kun. A. Kelerio pratarne. Išleista Schleswig-Holstein, 149 psl. Kaina 3 dol.
 2. Jūratė Statkutė de Rosales "Baltų kalbų bruožai Iberų pusiasalyje", mūsų tolimos proistorės šaltiniai. DKF-do leidinys Nr. 8; 1985 m., 328 psl., drobės viršeliai, kaina 15 dol.
 3. Brunonas Bušackis "Radvila Juodasis", biografija. DKF -do leidinys Nr. 1, iliustruotas, istorinis veikalas, 263 psl. Kaina 5 dol.
 4. Jurgis Jašinskas "Julius Janonis, poetas ir revoliucionierius". Monografija su poeto ir šeimos nuotraukomis ir su autoriaus epilogu. Išleido "Naujienos", Čikaga 1975 m., 265 psl. Kaina 8 dol.
 5. Dail. Dagys "Sculptures", jo darbų jubiliejinis albumas. Dalis darbų-spalvotos nuotraukos. Luksusinis leidinys. Išleido Devenių Kultūrinis Fondas, 1985 m. Kaina USA 35 dol.
 6. Viktoras Karosas "Lietuvos ryšys su Amerika". Istorinė apybraiža. DKF-do leidinys Nr. 2, Čikaga, 1978 m. Iliustruota, skirta JAV 200 m. nepriklausomybės paminėjimui. Gale yra plati santrauka anglų kalba, 176 psl. Kaina 3 dol.
 7. Jokūbas Kregždė "Reformacija Lietuvoje". Istorinė apybraiža. DKF-do leidinys Nr. 5, Čikaga, 1980 m. Knyga gausiai iliustruota, 272 psl. Kaina 5 dol.
 8. Jokūbas Kregždė "Lietuvos Reformatų Raštija". Istorinė apžvalga. DKF-do leidinys Nr. 4, Čikaga, 1978 m. Iliustruota rašytojų nuotraukomis ir tituliniais knygų lapais, 271 psl. Kaina 5 dol.
 9. Motiejus Karaša "Gyvenimo Sūkuriuose", atsiminimai ir pergyvenimai iš 1901-1951 m. laikotarpio. DKF-do leidinys Nr. 7, Čikaga, 1982 m., kietais drobės viršeliais, iliustruota, 424 psl. Kaina 12 dol.
 10. Juozas Andrius "Lietuva-Lithuania"-žemėlapis, DKF-do leidinys. Spausdino J. Kapočius 1979 m. Formatas-35"x25". Kaina 6 dol.
- Užsakant knygas prašome prisiųsti knygos vertės Money Order ir 1 dol. persiuntimui šiuo adresu:

DKF
P. O. Box 10782
St. Petersburg, FL
33733

12